SAYI: 28 FİYATI: 400.000 TL NİSAN-HAZİRAN 1998

ISSN 1301-6784

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

ყოველთვიური კრებული

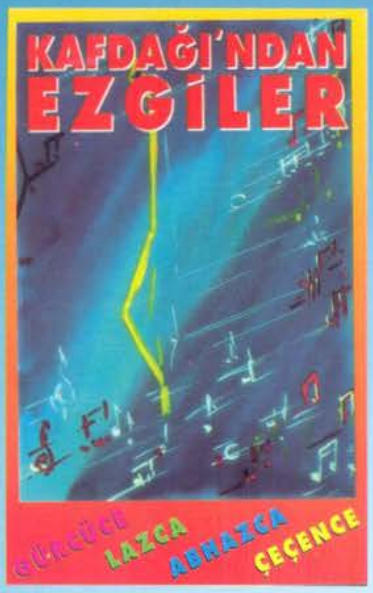

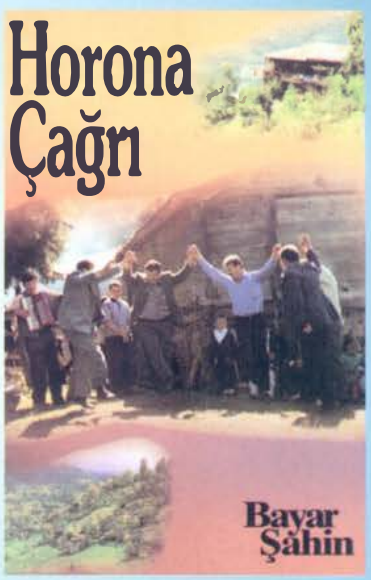

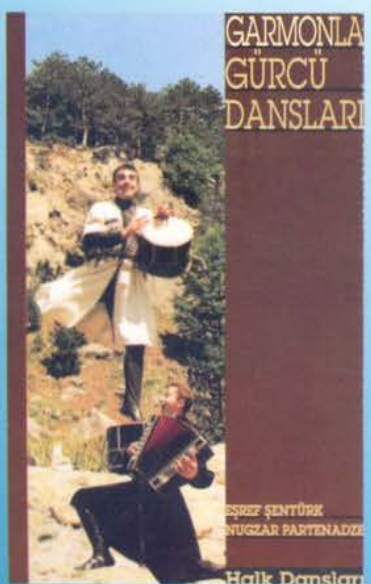

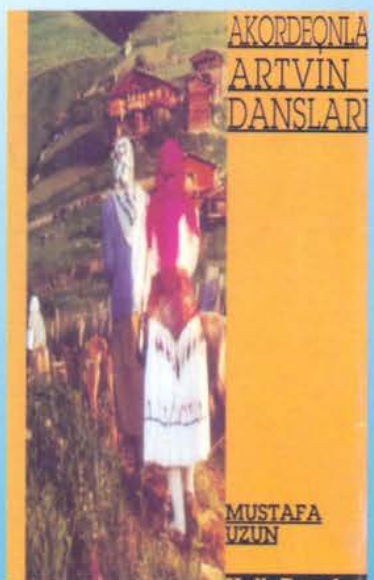

Bu Gürcü müziği kasetleri, dergimizden temin edilebilir.

çveneburi

Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784
Nisan-Haziran 1998, Sayı 28
(Üç Ayda Bir Yayımlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MUMESSİLLİK
LİMİTED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN
İberya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Ali ALTUN, Hayati ASILYAZICI
Fakır BAYKURT, Demirtaş CEYHUN,
Fevzi ÇELEBİ, Sevim ÇETİNKAYA,
Hasan ÇELİK, Suat ÇELİK
Şalva GABESKİRİA,
Hayri HAYRİOĞLU, Osman Nuri MERCAN,
Hacer ÖZKAN, İberya ÖZKAN
Şuşana PUTKARADZE, Tina ŞİOŞVİLİ,
Mustafa YAKUT

Yazışma Adresi
Halaskârgazi Caddesi Rişvanoğlu Apt.
No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

Fiyatı
400.000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yıllık Abone
1998 için 1.500.000.- TL

Havale Hesap No
TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
a) İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL. Hesap No: 648953
b) GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
$ Hesap No: 9002537-0
c) POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık
MYRA Yayıncılık, Reklam ve İletişim
Hizmetleri Ltd. Şti
Tel: (0212) 275 39 16 - 275 29 90

Baskı
MART Matbaası
Tel: (0212) 212 03 39

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

çveneburi'den 2

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Bence... Dünyanın Damı... Kafkasya 3
Demirtaş CEYHUN
A. Kantarcı, Ülkemizde Oyun Sahneleyecek . . . 5
Hayati ASILYAZICI
Elçilikten Kutlama 6

SÖYLEŞİ

Prof. Şuşana Putkaradze ile Söyleşi 7
Osman Nuri MERCAN
İberya Özkan ile Gürcü Müziği
Üzerine Söyleşi 11

TARİH

Hattiler, Hatti ve Hitit Dilleri Üzerine 12
Doç. Dr. Şalva GABESKİRİA
Artvin'den Tarihi Bir Belge 17
Suat ÇELİK

YAŞAM - KÜLTÜR

Aleksandr Çhadze (Şoşia) Ardından 18
Mustafa YAKUT - HİMŞİAŞVİLİ
Ahalıoğlu-Vahtangi Sudadze'nin Trajik Yaşamı . 19
Sevim ÇETİNKAYA - HİMŞİAŞVİLİ
Muhammed Vanilişi'yi Yitirdik 20
Hayri HAYRİOĞLU
İyiliğin Fidanı Büyür 21
Ş. PUTKARADZE - T. ŞİOŞVİLİ
Yurtdışı Gürcü Kültür Kuruluşları 22

EDEBİYAT - SANAT

Ölümsüz Ozan İlia Çavçavadze 23
Osman Nuri MERCAN
Şiirler 25
G. TABİDZE - Ali ALTUN
Şamil 26
Elizbar UBİLAVA
"Üniversite Sokağı'nda Sabah" 28
Guram RÇEULİŞVİLİ
Türkçede Gürcü Kültürü Kaynakçası 30

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

Türkiye'deki Gürcü Köyleri-5 31
İberya ÖZKAN
Gürcü Tarihi Folklorunun Manevi Dünyası . . . 33
Doç. Tina ŞİOŞVİLİ
Kendinden Kaçış Özüne Yakalanış mı? 36
Fevzi ÇELEBİ
Gürcü Yemekleri 37
Tamar LOMİDZE

GÜRCÜCE

Gürcü Alfabesi 38
Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük. 39
Çhikvta Kortzili 40

HABER - YORUM 41

çveneburi'den

Elinizdeki bu yeni sayı daha geniş ufuklara açılmamızın bir habercisi. Dergimiz artık gazete bayilerinin yanında kitabevlerinde de satışa sunulmaktadır. Geçen sayıdan başlattığımız bu çalışma ile Türkiye'nin en uzak köşesindeki bir kitapçıda da ***çveneburi****'yi bulabileceksiniz.*

Dergimiz artık ISSN numarasıyla basılıp dağıtılmaktadır. Böylece dergimizin T.C. Kültür Bakanlığı'nda bir numarası ve adı mevcuttur. Dergimiz reklam çalışmalarını daha da genişleterek ulusal basının yanında yöresel basında ve Milliyet Sanat, Papirüs, Livane, Kafkasya Yazıları, Aksiyon, Bilim ve Ütopya, Kitap Rehberi, Aydınlık gibi dergilerde de büyük boy ilanlarla yerini almaktadır. Yeni sayılarının özellikle Artvin, Rize, Samsun, Sinop, Ordu, Sakarya, Kocaeli, Bursa ve diğer kentlerdeki yöresel basında ilanlarını yayınlamak arzusundayız. Yöresel basın ile ilgili isim ve adres bildirilmesi konusunda okurlarımızın yardımını bekliyoruz.

Türkiye ile Gürcüstan arasında mevcut yakın komşuluk ve dostluk ilişkileri her iki ülke halkları için de sevinç kaynağı ve son yapılan resmi ziyaret ile bu giderek daha da artmakta. ***çveneburi*** *dergisinin, Türkiye'den giden resmi heyete protokol dergi olarak dağıtılması ayrıca anlamlı.*

çveneburi *dergisi bu sayısında üç önemli kişinin ölüm haberini vermekte; A. Çhaidze (Şoşia), V. Sudadze ve M. Vanilişi. Bu kayıplar ile değerli bazı kültür elçilerimizi de yitirmiş bulunuyoruz. Başsağlığı diliyoruz.*

Bu ara, ***çveneburi yayınları*** *ile ilgili çalışmalarımız da son aşamasına gelmiş olup, çıkacak kitaplarımızla yakında tanışacaksınız.*

Dergimizi daha güzele ve iyiye götürmek ve de yaygınlaştırmak istiyoruz. Sizlerden yazı, anı, belge, fotoğraf, abone olma, abone bulma ve dergi satma gibi konularda ilgi ve ilişki bekliyoruz

Aboneliği biten okurlarımızın aboneliklerini yenilemeleri ve yıllık 4 sayı karşılığı olarak 1.500.000 TL. tutarındaki havaleyi posta çeki ya da banka hesaplarımıza yapmaları önemle rica olunur. Aboneliklerini yenilemeyen okurlarımıza dergi gönderemeyeceğimizin bilinmesini belirtmek istiyoruz

Derginiz ***çveneburi*** *sizleri bekliyor, gelin daha çok sahip çıkalım ona.*

Bence... Dünyanın Damı... Kafkasya...

Demirtaş CEYHUN

Yeryüzünün en yüksek noktası orada olduğu için, dünyanın damı gerçekten Himalayalar mıdır acaba?

Kuşkusuz, coğrafyacılara göre öyledir. Hint söylencelerinde de Himalayalar doğal olarak dünyanın direği, dünyanın damı olarak geçse gerektir elbette.

Ancak, diyelim 1970'lere dek dünyanın en yüksek binası olan "Empire State Building"in tepesindeki, ucu gittikçe incelerek bir anten şeklini alan metrelerce yükseklikteki kulesini bu binanın damı olarak nitelendirebilmek gerçekten olanaklı mıdır ama?

Doğrusu hiç gitmedim oralara. Ne Nepal'i gördüm, ne Tibet platosunu, ne de şöyle uzaktan olsun Himalaya dağlarını... Fakat ilginçtir ne zaman duysam bu adları veya düşünsem, nedense hemen hüzünlü bir inziva duygusu bürür içimi, sanki oraları birçok kez görmüşüm gibi. Kutsanmış mağaralar, sessiz ejderhalar, Budha heykelleri, buhurdanlar, tütsüler, sürekli dua eden rahipler... Bir tanrısal içe kapanmışlık, dünya işlerinden bilinçle bir el ayak çekmişlik... Sanki, salt gizemli bir yalnızlıkmış gibi evren... Olanaksız, insanlığın yaşadığı o iki büyük çılgınlığın alazı dahi ulaşamamıştır oraya ●la ki hâlâ haberleri yoktur 20. yüzyılda yaşanan dünya savaşlarından, okullarda zorla okumamışlarsa şayet...

●ysa, öyle midir ya Kafkasya?

Kafkasya'ya üstelik birkaç kez gittim. Örneğin, "Mohaçkale"den yukarıya saatlerce tırmanarak, "tumanlı" Hunzag platosundan baktım ona, gözlerimi yumup... Derbent'te, nasıl coşkuyla kucaklaştığını gördüm Hazar'la, Bakü'ye indim, Apşeron yarımadasını dolanıp Kura vadisinden yukarıya vurdum gizine varabilmek için onun, bir keresinde. Asıl, Tbilisi'ye gittim Birkaç kez de üstünden geçtim, yer yer kara delikli, ustura sırtı tepelerine süründü sürünerek, Orta Asya'ya gidip dönerken

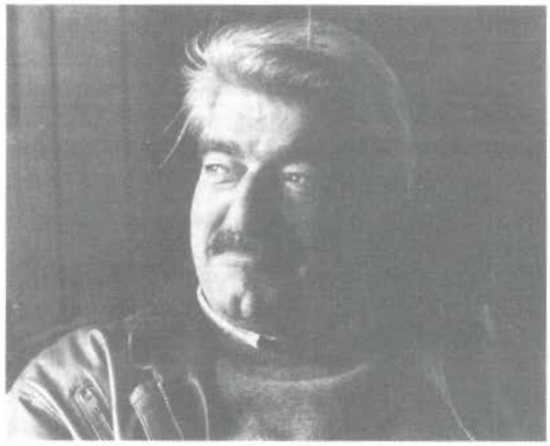

Kafkasya öyle mi ya? Tövbe... Doğu yüzünde Azeriler, Avarlar, Çerkesler, Laklar, Kumuklar, Lergiler, Dargiler, Lezgiler, Tatlar... Batı yüzünde Gürcüler, Ermeniler, Kürtler, Kabartaylar, Balkarlar Osetler, Çeçenler, Inguşlar, Abhazlar, Lazlar...

Halklara dil dağıtırken Tanrı bile yorulmuş Kafkaslar'da, akşama doğru, bıkmış, saçıvermiş torbasındaki dilleri rasgele, söylencelere göre. Kısacası, sözcüğün tam anlamıyla insanlığın harman olduğu yerdir Kafkasya. Yani biç kuşkum yok, dünyanın damı orası olsa gerektir mutlaka. Bu nedenle de, doğrudur, dünyayı sel götürürken Nuh'un gemisi bu damın eteklerine gelmiş dayanmıştır da, ancak kurtulabilmiştir tarih ve insanlık...

Kafkasya'nın söylenceleri bile sanki mistik değil, gerçekçidir bizce bu yüzden. Ve, çoğu kez götünüm kazanmamış da olsa, gerçeklerin ta ortasındadır her zaman, mutlaka...

Örneğin, Birinci Dünya Savaşı, bizlere hâlâ tarih kitaplarında okutulduğu gibi, salt Sırpların Avusturya velahtına Saraybosna'da suikast düzenlemiş olmaları yüzünden mi çıkmıştır gerçekten? Japonlardan Amerikalılara, İngilizlerden Osmanlılara, Ruslardan Avustralyalılara, Almanlardan Hintlilere, Avusturyalılardan Arapla-

28 ნოემბერი, 1990 კონტაქტები

Edebiyat Gazetesi 28

დევირთავ ჯიბიკუნი

პატიებას ვითხოვ...

ra, Bulgarlardan İtalyanlara kadar neredeyse 72 ulusun tam 4 yıl boyunca birbirlerini yemeleri, salt arşidük Franz Ferdinant'ın öldürülmesi yüzünden midir yani?

Oysa, İkinci Dünya Savaşı'nın yazgısını da, Hitler'in bir budalalık sonucu Kafkaslar'ı ikinci plana atıp, ertesi yıl da Stalingrad'da takılıp kalması çizmiştir, bilindiği gibi.

Amerika'nın zorla çıkardığı bugünkü yapay Saddam bunalımının temelinde de, Kafkasya'ya giden yolların sürekli kontrol altında tutulması endişesi gerçekten hiç yok mudur acaba?

Hele hele, Hazar petrolünün ardından, artık her gün bir yenisi bulunan Orta Asya'daki zengin petrol ve doğal gaz yatakları düşünülürse Kafkaslar'ın önemi artık hiç tartışılmasa gerektir galiba.

Orta Asya'nın kapısı, hiç kuşku yok, Kafkaslar'dır. Kafkaslar'dan sıçranıp Hazar aşılarak ulaşılabilir oraya, en hızlı ve en güvenli biçimde. Orta Asya'ya giden yollar Kafkasya'dan güvence altına alınabilir ancak...

Ve unutmayalım ki, Kafkaslar'ın batıya açılan tek kapısı Gürcüstan'dır, Tbilisi'dir. Kafkaslar'ın asıl güzelliği de batı yüzünde, haremine Gürcüstan kapısından girilince görülebiliyor galiba... Asıl görkemi, Tanrısal hışmı, coşkusu...

Tbilisi'yi göreli, tam 11 yıl olmuş demek. Oysa daha dün gibi...

Orada dinlemiştim. Yabancının biri kentte adres arıyormuş. Bakmış ilerden yaşlı bir Gürcü geliyor, iki kolunun altında iki karpuz, oflaya puflaya. Koşmuş yolunu kesmiş, elindeki adresi göstererek sormuş. Söyle bir soluklanıp göz ucuyla bakmış bakmamış yaşlı Gürcü, sonra da "Tut," demiş ve önce sağ kolundaki karpuzu vermiş yabancıya, ardından sol kolundaki karpuzu. Ve iki elini iki yana, havaya kaldırıp coşkulu coşkulu sallayarak; "Bilmiyorum vallahi!" demiş iri iri, sonra da karpuzları alıp, yürümüş gitmiş.

Genellikle yüksek sesle konuşan, konuşurken de bolca el kol dillerini kullanan, neşeli, konuksever, dost canlısı, öyle sıcakkanlı, cana yakın, güzel insanlardı ki gördüğüm Gürcüler... Sanki, Pirosmani'nin o can resimlerinden biraz önce çıkmışlar gibi.

Gerçekten tanımak istiyorsanız, mutlaka batı kapısından gireceksiniz Kafkaslar'ın gizemli dünyasına... Hiç kuşkunuz olmasın, başka çareniz yok... Önce Gürcülerin gizine varacaksınız, Gürcüstan'ı, hele hele Tbilisi'yi iyi tanıyacaksınız... Kafkaslar başka türlü kavranılamaz, hayır...

İnşallah yanlış anımsamıyorumdur; Gürcüstan Yazarlar Birliği Başkanı (o zamanki) "Sayın Giorgi Tsitsişvili"nin 1987 yılı Şubat ayında verdiği, benim için sözcüğün tam anlamıyla olağanüstü, evindeki o yemeği, kendisinin olağanüstü incelikli ve esprili "tamada" lığını, biz Anadolulu Türkler için söylediği güzel "tost"ları nasıl unutabilirim Allah aşkına.*

Meğer özlemişim Tbilisi'yi... Kafkaslar'ı özlemişim...

Çok yaşayın emi!.. Gürcü dostlar, çok yaşayın!..

* *çeneburi*'nin notu: Demirtaş Ceyhun'un *Bütün Dünyadan Özür Diliyorum* (1989, I. Baskı, Cem Yayınları, Sayfa 21) adlı kitabının konusu bu yemekteki konuşmalarla Gürcüstan izlenimleriyle ilgili olup kitabın ismi de "Bütün Gürcü Halkından Özür Dilıyorum" diyerek başlayıp, konuyu derinleştirip evrenselleştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Gürcü kültürü açısından çok önemli olan bu kitap, Türkolog Lia Çlaidze tarafından özet olarak Gürcüceye çevrilmiş ve 28 Kasım 1990 tarihli Gürcüstan Edebiyatı *(Literaturuli Sakartvelo)* Gazetesi'nde yayımlanmış ve Demirtaş Ceyhun bu değerli çalışmalarından dolayı *Gürcıstan Ansiklopedisi*'ne alınmıştır.

A. Kantaria, Ülkemizde Oyun Sahneleyecek

Hayati ASILYAZICI

Mart 1998'de genç ve ünlü Gürcü tiyatro yönetmeni Aleksandr Kantaria, ülkemize geldi ve İstanbul Devlet Tiyatrosu ile 1998-1999 tiyatro dönemi için bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmaya göre Aralık 1998 başlarında İstanbul'a gelecek ve Refik Erduran'ın "Yemenimin Üçları" adlı oyununu sahneleyecek.

Kantaria'nın yoğun programı nedeniyle gelişi biraz geciktı. Ancak iki aylık bir süreyle ülkemize geldiği halde oyunu sahnelemesi gelecek döneme bırakıldı. Bu konuda, Kantaria ile İstanbul Devlet Tiyatrosu arasında gerekli anlaşma sağlandı. Yeni dönemin ilk tur oyunları arasında Litvanya'da Shakespeare'nin "Kral Lear"ini sahneye koyması için İstanbul Devlet Tiyatrosu'ndan önce yapmış olduğu anlaşmaya bağlı kalma gereğini duydu.

Kantaria, Gürcü tiyatrosunda adından çok sık söz edilen yönetmenlerden biri. Özellikle genç kuşak tiyatro yönetmenleri arasında özel bir yeri var. Kantaria, 1959 doğumlu. 1981 yılında Tbilisi Devlet Tiyatro Enstitüsü Yönetmenlik Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl arkadaşlarıyla birlikte Folklor Tiyatrosu'nu kurdu. Halk şarkılarından esinlenerek pek çok oyun sahneledi. Gürcüstan'da folklorun, müziğin ülke çapında yaygınlığını düşünecek olursak, Kantaria ve arkadaşlarının Folklor Tiyatrosu'nu kurma girişimi, dram sanatı olayı olarak değerlendirildiğinde önemli bir olaydı; yeni bir çalışma olarak biçimleniyordu. Gürcü köy ve seyirlik oyunlarının kökünün çok eski yıllara yaslanmasına karşın, çağdaş yenilikçi folklor tiyatrosu olgusu, Kantaria ve arkadaşlarının yenilikçi yönlerini ortaya koymaktadır. Tiyatrosu çok gelişmiş bir ülkenin, folklor tiyatrosuna yaklaşımı elbetteki bir biçemi de beraberinde getirmektedir. Çağdaş Gürcü tiyatro döneminin, büyüklüğünü kanıtlanış bir evresinde böyle bir işe girişiliyor ve belli bir tiyatro biçimiyle belli bir biçem (üslup) yaratılıyor. Bu biçemde kolaj yapan ya da yazan yazarların yapıtları, folklor tiyatrosunu giderek geliştirmiştir. Kantaria ayrıca, 1982-1989 yıllarında Gürcüstan'ın önemli kültür kentlerinden olan Telavi'deki Drama Tiyatrosu'nun, 1989-1996 yılları arasında da Tbilisi Dram Tiyatrosu'nun Genel Sanat Yönetmenliği'ni yaptı. İki değişik kentin tiyatrosunda Genel Sanat Yönetmenliği'ni sürdüren sanatçı, Gürcüstan tiyatrosuna önderlik ederek, her iki tiyatronun gelişmesine büyük katkılarda bulundu.

Kantaria ile İstanbul'dan ayrılacağı gün bir görüşme yaptım; Gürcü tiyatrosunun seçkin bir temsilcisiyle Gürcü tiyatrosunu konuştuk. Klasik ve çağdaş Gürcü yazarların, Gürcü tiyatrosundaki ağırlığının temelinde yönetmenler ve tiyatro anlayışının yatmakta olduğunu, çağdaş tiyatronun gerektirdiği bütün olanakların kullanımı açısından, ekonomik durumu iyi olan ülkeler kadar, Gürcü tiyatrosunda da oyun yapımlarına önem verildiğini söyledi. Kantaria, İstanbul'da özellikle Devlet Tiyatrosu sahnelerinde oynanmakta olan oyunları izlemiş.

A. Kantaria

İyi bir sahneye koyucu Kantaria. Yorumu kadar, buluşlarıyla da zengin bir deneyimi var; çarpıcı buluşlarıyla sahnelediği oyunlara ilgi uyandırıyor. Gürcü klasik, çağdaş ve dünya klasik ve çağdaş tiyatro repertuvarını oluşturan oyunlardan yapmış olduğu seçmelerle, bugüne dek yirmi beş yapıt sahneledi. Bu sahnelediklerı arasında Shakespeare'in "İkinci Richard"ı, Arthur Miller'in "Köprüden Görünüş"ü vb. ile Gürcü yazar Rezo İnanişvili'nin oyunları özel bir yer tutar. Yönettiği oyunlardan Avrupa ülkelerine götürülenlerin tümü eleştirmenlerden ve basından olumlu tepkiler aldığı gibi, gişelerde de büyük hasılat yaptı. Almanya, Estonya, Hırvatistan ve Mısır'da uluslararası tiyatro festivallerine katılarak ilgi uyandırdı ve ödüller aldı. Söz gelimi, Gürcüstan Devlet Ödülü'nü iki kez, 1983 ve 1995 yıllarında, Sandro Ahmeteli Ödülü'nü 1992 yılında aldı. Ayrıca, Gürcüstan Tiyatro Birliği'nin En İyi Yönetmen Ödüllerini (1983, 1985, 1986, 1990 ve 1994 yıllarında) aldı.

Kantaria'ya, 1988 yılında Gürcüstan Devlet Sanatçısı unvanı da verildi.

Sanatçı uzun süre Gürcüstan Kültür Bakanlığı Değerlendirme Kurulu'nun ve Tiyatro Birliği Yönetim Kurulu'nun üyeliklerinde de bulundu.

Sanat çalışmalarının yanı sıra Devlet Tiyatro Enstitüsü'nde oyunculuk dersleri veriyor. Öğrencileri arasında Gürcüstan'ın pek çok tiyatrosunda başarıyla çalışmakta olan sanatçılar bulunmaktadır.

Elçilikten Kutlama

İstanbul
çveneburi Kültürel Dergi
Yazı İşlerinden
Sayın Osman Nuri Mercan
Iberya Özkan
Mustafa Yakut

Değerli Dostlarım!

İzin verirseniz, bu dünyada, çveneburilerin tarihinin ilk misyonunu üstlenen ve ikinci memleket Gürcüstan'a, birleştirici ilk köprüyü kuran ***çveneburi*** dergisinin 20. kuruluş yılını tüm kalbimle kutluyorum

çveneburi dergisinin başında olup yurtlarından göçürülen Gürcülere, anayurtlarına yaklaştıran yolda ilk ümitleri veren Türkiye'deki o büyük vatan evlatlarının menfaat gözetmeyen çalışmaları Gürcüstan için sonsuza dek unutulmazdır

Bu çalışmaların amacı, iki komşu ülkenin Gürcüstan ve Türkiye'nin yakınlaşması, iki yakın halkın, Türklerin ve Gürcülerin dost olma hayaliydi. Bu hayal gerçekleşti ve daha derinleşmesi ve genişlemesi için bugün çveneburiler köprü rolünü almışlardır.

Hükümet liderlerimiz Sayın Eduard Şevardnadze ve Sayın Süleyman Demirel'in başkanlığında, iki komşu ülke dostluğunun yeni zirvelere çıkarıldığı bu tarihi dönemin yaratıcı çalışmalarına gerçek değeri verenlerin, siz ***çveneburi*** dergisini yayımlayan ve okuyanlar olduğuna inanıyoruz ve güveniyoruz.

çveneburi dergisine ve büyük memleketleri Türkiye kadar Gürcüstan'ın da onlar için çok değerli olduğuna inandığımız yazı işleri çalışanlarına tüm kalbimizle başarılar dileriz.

Gürcüstan Türkiye Büyükelçiliği Adına
Viktor Çikaidze
Gürcüstan'ın Türkiye Cumhuriyeti
Geçici Temsilcisi, Sorumlu ve
Tam Yetkili Elçi
Ankara, 30 Aralık 1997

Çeviren: Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

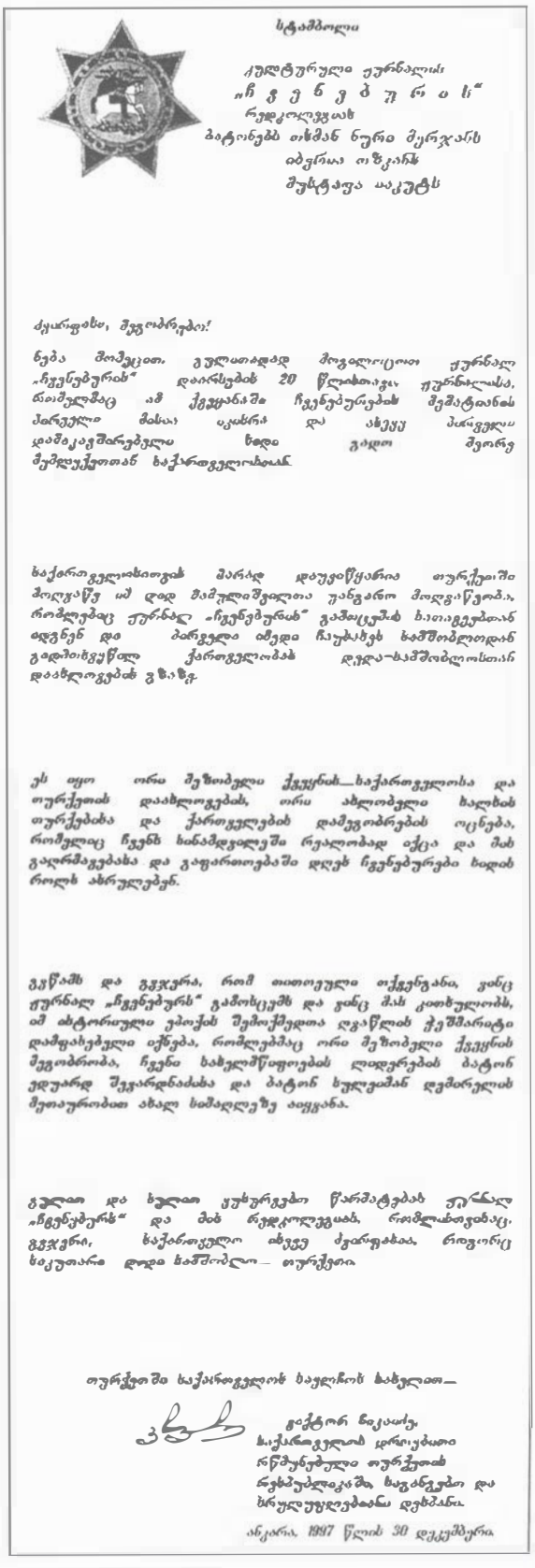

სტამბოლი

ქურნალ
„ჩვენებური“
რედაქციას
ბატონებს ოსმან ნური მერჯანს
იბერია ოზკანს
მუსტაფა იაკუტს

ძვირფასნო, მეგობრებო!

ნება მომეცით, გულითადად მოგილოცოთ ჟურნალ „ჩვენებურის“ დაარსების 20 წლისთავი, ჟურნალისა, რომელმაც ამ ხნის განმავლობაში ჩვენებურების მეშვიდანის პატრიოტული მისია საკმარისი და ამაყად პატივსაცემად შეასრულა და ისტორიული ხიდი გადმოაგო მშობლიურ ნაპირებზე მეორე მეშვიდანის ქართველებისათვის.

ბატონებო, ჩვენ ვიცით, რომ ეროვნული ცნობიერების გაღვივება, ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნება და განვითარება ნებისმიერი ეროვნული ჯგუფის ცხოვრებაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია. ამ მხრივ ჩვენ ბედნიერად ვთვლით ჩვენს თავს, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთ ქვეყანაში, სადაც ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებისა და განვითარების ყველა პირობა არსებობს. ამ მხრივ ჩვენ ბედნიერად ვთვლით ჩვენს თავს, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთ ქვეყანაში, სადაც ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებისა და განვითარების ყველა პირობა არსებობს.

ეს ორი მეზობელი ქვეყანა—საქართველო და თურქეთი დაახლოებას, ორი ახლობელი ხალხის თურქებსა და ქართველებს დაშეგობრებას ცდილობ, რომელიც ჩვენს ხანამდეგილეში რეალობად იქცა და მას გაღრმავებასა და გაფართოებაში დღეს ჩვენებურები ხიდის როლს ასრულებენ.

ჩვენ ვიცით, რომ ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებისა და განვითარების ყველა პირობა არსებობს. ამ მხრივ ჩვენ ბედნიერად ვთვლით ჩვენს თავს, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთ ქვეყანაში, სადაც ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებისა და განვითარების ყველა პირობა არსებობს.

გულითა და ხულით გუხურგავთ წარმატებას ჟურნალ „ჩვენებურს“ და მის რედაქციას, რომლისთვისაც, ჩვენი, საქართველო ამყვე ძვირფასია, როგორც ხალუთარი დიდი ხიშობლო — თურქეთი.

თურქეთში საქართველოს ხალხის ხახლით—

ელჩი-რეზიდენტი საქართველოს დროებითი წარმომადგენლობა თურქეთის რესპუბლიკაში ბატონების დიდი პატივისცემით

ანკარა, 1997 წლის 30 დეკემბერი

Prof. Şuşana Putkaradze ile Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

çveneburi: Türkiyeli Gürcülerin Gürcücesi ve folkloru ile Acara'daki, Doğu, Batı ve tüm Gürcüstan'daki Gürcülerin Gürcücesi ve folkloru arasında ne tür farklılıklar oluştu tarih süreci içinde?

Putkaradze: Acara folkloru Gürcü folklorunun temelidir. Gürcüstan'ın Kabeti, Raça, Samegrelo, Aphazeti, Mesheti, Duşeti ve İmereti gibi değişik bölgelerinde mevcut olan bazı masallar, kahramanlık öyküleri ve şive farklılıkları Acara için de geçerlidir. Bütün bu yörelerde ortaya çıkan folklorik öğeler ve şive değişiklikleri bir bütünün parçaları şeklinde algılanmalıdır. Acara'ya doğu folklorunun, örneğin İran ve Türk folklorunun bazı özellikleri girmiş bulunmaktadır. Fakat bunlar Gürcüleşmiş, Gürcü folkloruna dönüşmüştür. Gürcü düşüncesi ve Gürcü ruhu işlemiştir içlerine. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu Gürcü vatandaşların folkloruna gelince, 500 yıldan fazla zamandır bu insanların yaşadığı topraklar anavatandan ayrı bulunmaktadır. Bu 500 yıllık süre içinde bu topraklarda bulunan Gürcü folkloru temelini korudu, fakat Türk folklorundan çok miktarda yeni öğe girdi bu folklora. Bu konuda Niko Marr'ın 1904 yılında yazdıklarına bir göz atmamız gerekmektedir. Yöresindeki folklor ile ilgili yazdığı öykülerde doğu (Türk) folklorunun etkilerini gösteren öyküler aktarmıştır Niko Marr. Bu bölgeden aktardığı Gürcüce yazılmış şiirlerde eski Gürcüce temel olarak mevcut olmakla birlikte bazı yeni sözcüklerin Türkçe olarak yazıldığı görülmüştür. Bu bölge ile ilgili folklor ve dil üzerine yapılacak bir araştırma yalnız Gürcü folklorcular ve dilbilimciler için değil, aynı zamanda Türk meslektaşları için de çok önemlidir. Bu nedenle Türk ve Gürcü meslektaşları arasında bu konuda hemen işbirliği kurulması her iki taraf için de çok faydalı olacaktır.

Böylece, bu bölgede yaşayan insanların Gürcü folkloruna ve Gürcü diline Türk folklorundan ve dilinden ne kadar öğe girmiştir beraber tespit edebiliriz. Aynı zamanda Gürcü folkloru ve dilinden Türk folkloru ve diline ne kadar etki olmuştur, bunu da tespit edebiliriz. Batum'da 1993 yılında Batum ve Samsun Üniversitelerinin ortaklaşa düzenledikleri bir seminer yapıldı. Bu seminerde, Tokat'tan Doçent Turgut Acar bir bildiri sunarak Artvin şivesini Gürcü dilinin nasıl etkilediğini aktardı bize. Artvin'de konuşulan Türkçede bulunan bazı Gürcüce kelimeleri şöyle sıraladı: kindzi, matzoni, batkan, tavan vb. Artvin ve yörelerinde konuşulan Gürcüce, Acara şivesine yakındır. Komşu kültürler, diller birbirine etki yapmakta, şive ve kelime alışverişinde bulunmaktadır. Acara'da konuşulan Gürcüce içine birçok Türkçe kelime girdiği gibi Artvin yöresinde konuşulan Türkçede de birçok Gürcüce kelime mevcuttur. Karadeniz kıyısında konuşulan Türkçede ise çok miktarda Lazca kelime bulunmakta olup şive de Lazcadan etkilenmiştir.

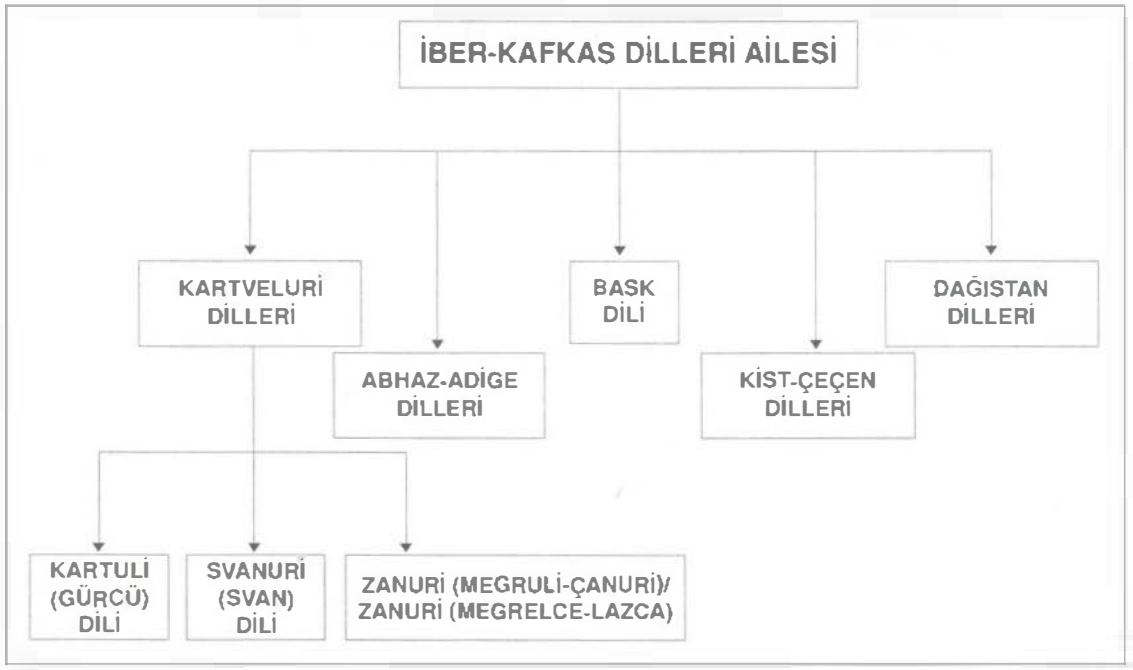

Bütün bunları dilbilimcilerin araştırması gerekmektedir. Ben, Türkiyeli dilbilimcilerle bu konuda işbirliği yapmak ve beraber çalışmak istiyorum.

Artvin, Rize ve Ardahan yörelerinde binlerce yıldır kendi toprağında yaşayan Gürcülerin dışında, bir de kendi topraklarından göç edip Türkiye'de değişik yörelere yerleşen muhacir Gürcüler mevcuttur. Bunlar Türkiye'ye yalnız Gürcü dilinin Acara şivesini getirmediler, ayrıca Gürcü kültürünü, etnografyasını ve folklorunu da getirdiler.

çveneburi: Gürcüstan'daki Laz-Megrel dili ile Türkiye'deki Laz dili arasında farklılıklar oluşmuş mudur?

Putkaradze: Bütün tarihçiler biliyor ki Laz-Megrel folkloru ve dili ile Gürcü folkloru ve dili bir bütünün parçalarıdır. MÖ 1800 yıllarına kadar Laz-Megrel dili ile bugünkü Gürcüstan'ın dili olan Gürcüce aynı ve tek dil idiler. Bu dilin adı "Kartveluri dili" idi. Bu tarihte "Pre Kartveluri dil" olarak adlandırılıyor. MÖ 1800'de "Kartveluri" dilinde bölünme oldu. Svanca Kartveluri dilden ayrılarak ayrı bir lehçe olarak ortaya çıktı. Zanuri dili, ki bunun içine Megrelce ve Lazca giriyor, MÖ 10. yuzyılda Kartveluri dilinden ayrılarak ayrı bir lehçe oluşturdu. Bu savı ileri sürenler, bu gelişmeyi ayrıntılı anlatanlar hep yabancılar idi. Özellikle, Dieters, Gugoş Hart isimli Almanlar bu konuda çok çalıştılar. Dieters'in "Kartveluri dili" ile ilgili aşağıdaki şeması mevcuttur.

Bu şemada da görüldüğü gibi MÖ 1800 yılında ilk Svanca ayrıldı. Bunun nedeni ise şöyle açıklanabilir: Svaneti bölgesi fiziki olarak Gürcüstan'ın diğer bölgelerinden yüksek dağlarla ayrılmış gibidir. Diğer taraftan kuzeyde mevcut Ubıhlar, Kabartaylar ve Çerkeslerle yakın komşuluk ve iletişim içinde idiler. Bu nedenle Svan dili Kartveluri dilinden önce, şive olarak ayrıldı. Zamanla Svanların Gürcü olmayan kuzey komşuları ile yakın ilişkileri sonucu bu şive farklılığı bir lehçeye dönüştü. Doğaldır ki bu bir günde olmadı, bir süreç içinde gelişti, belki yüzyıllar süren. Svancanın Kartveluri dilinden lehçe olarak ayrılmasından sonra geriye Zanuri dili kaldı. Bu Zanuri dili içine Çanuri (bugünkü Lazca ve Megrelce) ile Kartuli dili (bugünkü Gürcüce) girmekte idi. Tarihsel süreç içinde, çeşitli savaşlar ve göçler nedeni ile, Zanuri dili de bölünerek ikiye ayrıldı. MÖ 13. yüzyılda Çanuri ile Kartuli dili iki ayrı lehçe haline dönüştü. Tabii önce ayrı şive olarak ayrıldılar, daha sonra bu lehçelere dönüştü. Bazı tarihçiler bunun MÖ 13. yüzyıl değil de, MÖ 10. yüzyılda olduğunu söylemektedirler.

Bütün tarihçilerin ve dilbilimcilerin hemfikir olduğu MÖ 1. yüzyılda ise Megrelce ve Lazca iki ayrı şive olarak ayrıldılar. Bu tarih-

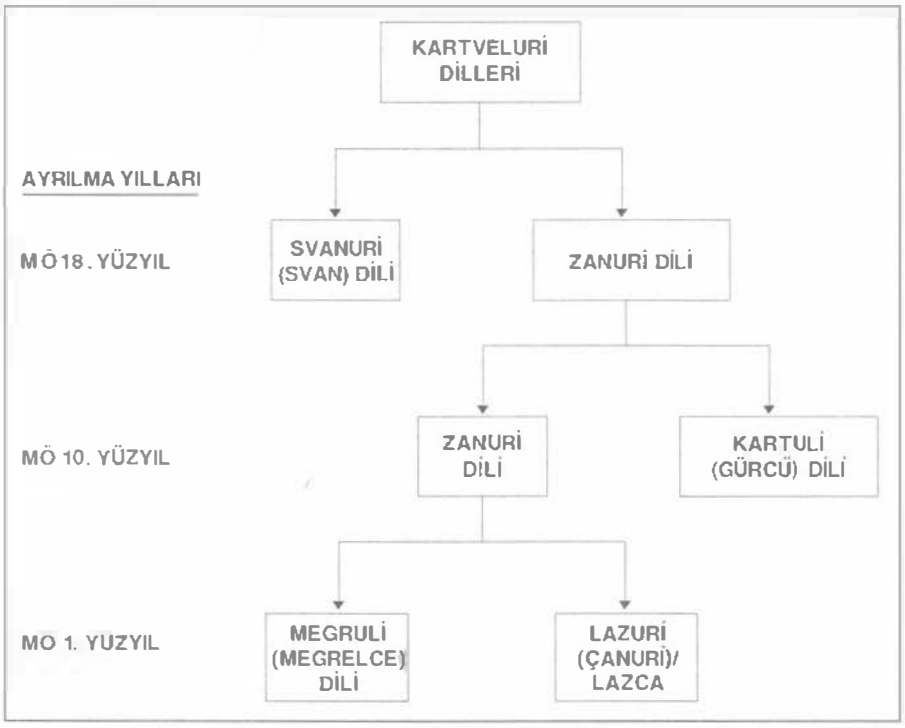

lerde Doğu Gürcüstan da yaşayan ve Kartuli dilini konuşan bir kısım Gürcü topluluğu batıya göç etti. Doğu Gürcüstan'daki zor ekonomik ve sosval koşullar nedeni ile bu halk batıya göç ederek Mesheti ve Acara bölgelerine yerleşti. Bunlar bir savaş nedeniyle oraya yerleşmediler, doğaldır ki nasıl bugün bir Adanalı Zonguldak'a yerleşebiliyorsa, o zaman da Gürcü topraklarında bir yerden öbür yere yerleşmek serbest idi. O zamanlar Zanuri dili Sohumi den, Soçi den başlayıp bütün Karadeniz kıyılarını takip ederek Trabzon'a, hatta bazı tarihçilere göre Samsun ve Sinop'a kadar yayılan bölgede konuşuluyordu. Zamanla bu bölgeye yerlesen Kartuli dilini konuşan insanlarla Zanuri dilini konuşan insanlar doğal süreç içinde birbirleriyle kaynaştılar. İmereti, Acara ve Guria bölgelerinde zaman içinde Kartuli dili daha fazla konuşulur oldu. Böylece Kartuli dilinin araya girmesi ile Zanuri dili ikiye ayrıldı: Kuzeyde Megrelce ve güneyde Lazca. Her ikisinin ortasında ise Kartuli. Bu süreç MÖ 6. yüzyılda başlayıp MÖ 1. yüzyıla kadar süren bir zaman içinde gerçekleşti.

Bazı tarihçiler Lazca ve Megrelceyi iki ayrı lehçe olarak adlandırmalarına rağmen genelde bunlar iki ayrı şivedir. Böylece tarihi Gürcü toprakları üzerinde konuşulan tek dil olan Kartveluri dili, önce ikiye ayrıldı iki ayrı lehçe oldu, sonra Zanuri dili ikiye ayrılarak Kartuli ve Zanuri lehçeleri ortaya çıktı. Zanuri de tarihsel süreç içinde ikiye ayrıldı Lazca ve Megrelce şiveleri doğdu.

Böylece, Kartuli dilinin (bugünkü Gürcücenin), Svancanın, Lazca ve Megrelcenin aynı anneden doğduğunu rahatça soylemek gerekir.

MÖ 3. yüzyılda Gürcü Kralı III. Parnavaz, Kartuli (Gürcü) dilini devletin resmi dili yaptı. Çünkü o zamanki Gürcüstan'da yalnız Kartlar, Svanlar, Çanlar yaşamıyordu, aynı zamanda Yahudiler, Rumlar, İranlılar, Ermeniler gibi diğer Gürcü olmayan topluluklar da yaşıyordu. Bu nedenle tek bir devlet diline gereksinim vardı, bu şans da Gürcüceye güldü. Kral Parnavaz Gürcüstan'ın Kartli bölgesinden olduğu için tüm Gürcüstan'a Sakartvelo (Kartvellerin-Gürcülerin yeri) denildi. Eğer kral Megrellerin yaşadığı bölgeden olsaydı, o zaman bütün Gürcüstan'a Samegrelo, Svanların bölgesinden olsaydı Svaneti veya Lazca konuşulan yerden olsaydı Lazika denecekti tum Gürcüstan için.

çveneburi: Lazca ve Megrelcenin bugünkü konumu konusunda bize açıklamada bulunur musunuz?

Putkaradze: MÖ 3. yüzyıldan başlayarak tarihsel süreç içinde Laz-Megrel dilinin kullanımı Gürcü devleti içinde hep bir ayrı şive/lehçe olarak kalmıştır. Hiçbir zaman resmi dil hüviyeti kazanmadığı gibi yazılı bir dil de olamamıştır. Bu Svanca için de geçerlidir. Halk Lazca-Megrelceyi konuşmakta idi, fakat yazı dili Kartuli (Gürcüce) idi. Bu Acara'da da böyle idi. Halk kendi aralarında Acara şivesi-

ni konuşmakta idi, fakat resmi dil her zaman Gürcüce idi Örneğin ben annemle konuşurken Acara şivesini kullanıyorum, fakat üniversitede derslere girdiğimde bu şive ile ders vermiyorum. Bütün dünyadaki dilbilimciler ve tarihçiler aynı şeyi söylüyor. Lazca/Megrelce, Svanca ve Gürcüce aynı annenin dilleridir. Ve bu dilleri konuşan insanlar hep aynı soyun insanlarıdır. Bunun aksini söyleyenler ya nesnellikten uzaklaşmışlardır ya da birilerine hizmet etmektedirler. Ben, bugün Azerice ve Türkmence, Türkçe ile aynı dilin dalları değil, Azeriler ve Türkmenler de Türklerle aynı soydan değil desem, insanlar bana güler. Aynı olay Laz/Megrel ve Svanlar ile diğer Gürcüler arasındaki ilişki için de geçerlidir. Kartveluri dilleri İber-Kafkas dilleri ailesinin bir üyesidir. Diğer üyeler ise Abhaz-Adige, Kist-Çeçen, Baskça ve Dağıstan dillerinden oluşmaktadır. Kartveluri dili ise Kartuli, Svanca ve Lazca/Megrelceden oluşmakta olup aynı dilin dallarıdır. Alfabeye gelince, dünyada 5657 dil konuşulmasına karşın sadece 14 alfabe vardır, bunlardan bir tanesi Gürcü alfabesidir. MÖ 284 yılında Kral Parnavaz tarafından geliştirilmiştir ve tüm Gürcüstan'da tarih boyunca tek alfabe kullanılmıştır. Bu tarihe kadar Gürcüstan topraklarında başka alfabeler de kullanılıyordu. Grek alfabesi, Ermeni alfabesi ve başkaları. Kral Parnavaz nasıl Kartuli dilini devletin resmi dili yaptıysa Gürcü alfabesini de tek ülkenin tek resmi alfabesi yaptı. Doğal olarak, zaman içinde Gürcü alfabesinin harflerinde şekil değişiklikleri oldu, fakat tüm ülkede tek alfabe kullanıldı.

Bir ara Megrelce gazete çıkarmak, *Kaplan Postlu Kahraman*'ı Megrelceye çevirmek gibi girişimler oldu, fakat bunlar çok önemsiz şeylerdi. Gürcü topraklarında yazı dili hep Gürcü alfabesi ile olmuştur. Nasıl Arapçayı ve Çinceyi başka alfabelerle yazmak olanağı yoksa Lazca ve Megrelceyi de Latin alfabesi ile veya Kiril alfabesi ile yazma olanağı yoktur.

Biz Gürcü halkı, küçük bir halkız, fakat bazı dış mihraklar bizleri parçalamak için yeni alfabeler, yeni teoriler geliştirmektedirler.

Laz-Megrel folkloru ve dili ile Gürcü folkloru ve dili bir bütünün parçalarıdır. MÖ 1800 yıllarına kadar Laz-Megrel dili ile bugünkü Gürcüstan'ın dili olan Gürcüce aynı ve tek dil idiler. Bu dilin adı "Kartveluri dili" idi.

çveneburi: Gürcülerin yaşadığı diğer topraklarda, örneğin, İran'da, Kızılyar-Mozdok'ta, Soçi'de, Vladikavkas'da ve Saingilo'da Gürcü dilinde ve folklorunda değişimler olmuş mudur?

Putkaradze: Gürcüstan, yakın tarihe kadar (60 yıl öncesine kadar) Soçi'ye (Soça) uzanıyordu. Soçi'ye Ruslar tarafından el konuldu. Soça kelimesi kelime olarak bir ağaç türünü ifade etmektedir. Çünkü burası çok ağaçlı bir yer. Soçi'de Gürcüler yaşıyordu. Kuban nehri Rusya ile sınır idi. Burası, Ruslar tarafından Stalin zamanında Gürcülerin elinden alındı. Bunun üzerine buradaki Gürcülerin büyük kısmı Gürcüstan'a göç ettirildi. Çok az Gürcü kaldı. Bunlar Gürcüce konuşuyorlar fakat onların Gürcücesine yeni Rusça kelimeler girmiştir.

Pereidanlı (İranlı) Gürcüler, Türkiyeli Gürcüler gibi muhacir olmayıp, 1636 yılında zorla evlerinden (Kaheti ve Saingilo bölgelerinden) Şah Abbas tarafından koparılarak götürüldüler. Bazı Farsça kelimeler katılmış olmasına rağmen eski Gürcüceyi aynen konuşmaktadırlar. Gürcü folklorunun diğer öğelerini de bulabilirsiniz orada.

Zakatali bölgesi (şimdi Azerbaycan'da) de Saingilo gibi Orconikidze tarafından Azerbaycan'a verildi. Bu bölgede yaşayan Gürcülerin Gürcücesine çok miktarda Azerbaycan dilinden kelimeler girmiştir. İngilo Gürcücesi çok zor anlaşılmaktadır. Türkiye'deki yerleşik Gürcüler ise çok daha iyi Gürcüce konuşmaktadırlar.

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi*

(Geçen sayıdan devam)

Folklora Doğru: Peki bunları ayrıştırabiliyor muyuz?

İberya Özkan: Ayrıştırabilmek için oldukça uzman olmak gerekiyor. Ben biraz ayrıştırabiliyorum. Hangilerinin hangi yöreden olduklarını çıkarabiliyorum, ama o kadar. Örneğin "Sarı Çiçek", "Atabarı" Ermeni kökenli danslar. "Atabarı"na aslında "Ermeni barı", hatta "Someh barı" derler. "Someh" Gürcücede "Ermeni" demektir. Öz Gürcü danslarından "Kobak", "Tsatsa" (Sasa), "Coşkun Coruh" var. "Hemşin Horonu", "Atom", Ermeni-Laz karışımı, "Ondört" Ermeni dansı. "Karabağ", Ermeni, Azeri, Gürcü karışımı, üçünün de etkisini taşıyan bir dans. "Kobak" zaten gıtlaktan söylenir. Köyün adı da vardır. Gürcü köyüdür, Gürcüce konuşmaktadırlar. "Düz Horon"un asıl ismi "Vazriya"dır. Düz Horon'un, Deli Horon'un ayrımı sonradan olmuştur. Deli kelimesi zaten Türkçedir. Sonradan girmiştir. Horonları ayırmak için Deli Horon, Düz Horon, bilmem ne horon diye isimlendirmişlerdir. Çoğu Artvinli olup da, o yörelerden yetişmiş insanların resmi ideoloji doğrultusunda uydurdukları isimlerdir.

Folklora Doğru: Güney Marmara'da belli bir dans kültürü oluşmuyor mu?

İberya Özkan: Var. Hayriyeköy'de ve o bölgede yaşayan Gürcüler de var. Ama ilginçtir. Artvin'de onlar kalmamış. Artvin'de hep "Atabarı" gibi vs. şeylere gidilmiş, hâkim olan dans kültürüne doğru yönelmiş. Burdakiler o tür olanaktan yoksun olduğu için, bir asırdan beri, ne kaldıysa onu sürdürmekteler.

Folklora Doğru: Neler var genellikle bu tarafta?

İberya Özkan: Bu tarafta Artvin oyunlarının çoğu yoktur. Ama "Deli Horon" değil de Horumi" derler; Deli Horon'a ve "Orta Batum"a benzer bir danstır. -O horonun bir de son bölümü vardır. Birdenbire dönerler, zafer çığlıkları atarlar. Savaş dansıdır-. Gönenli Gürcülerde Murgul tarafından geldikleri için daha farklı bir dans kültürü kalmış. İnegöllü Gürcülerin bir kısmı "Maçaheli", bir kısmı Batum'dan geldikleri için daha farklısı kalmış. Bursa'nın bazı Gürcü köylerinde Artvin'den gelenler olduğu için daha farklı bir şeyler kalmış. Türkiye'de Gürcülerin tek ulusal dansı "Horumi" ve şarkısı "Cilveloy Nanayda"dır

Folklora Doğru: "Cilveloy Nanayda" nasıl Türkçeleşmiş bilmiyoruz değil mi?

İberya Özkan: Tabii sonradan Türkçeleşmiş.

Folklora Doğru: Yörede mi Türkçeleşmiş acaba?

İberya Özkan: Yörede yapıyorlar bunu. Çıkıyorsunuz, hoca olarak derliyorsunuz, amacınız ne? Türkiye'de para kazanmak, derlemeci olmak vs. Nerdesiniz? Türk kültürü çerçevesinin dışına çıkılmaması gereken bir yapıdasınız. İsteyerek ya da istemeyerek Türkçeleştiriyorsunuz. Bırakın köy isimlerinin birçoğunun değiştirilmesi, bazı ilçelerin isimleri bile bazen tercüme edilerek bazense iyice uydurularak değiştirilmiş. Örneğin Murgul diye bahsettiğimiz, yüzyıllardır kullanılan bir isim. Belki bir dönemin uygarlığının merkezi olmuş bir isim. Göktaş adıyla değiştirilmiş. Göktaş'la Murgul'un tercüme açısından da bir alakası yok. Şavşat diye bahsettiğimiz isim nasılsa korunmuş. İmerhev diye bahsettiğimiz nahiye "Meydancık" adıyla değiştirilmiş, İmerhev'le Meydancık arasında bir ilgi bile yok, çeviri bile değil. Maçaheli diye söz konusu ettiğim Borçka'ya bağlı bir bucak, Maçaheli "Camili" diye değiştirilmiş. Maraditi diye yine Borçka'ya bağlı bir bucak, "Muratlı" olarak değiştirilmiş. Sanki M'yle başladı diye, M'yle başlayan bir isim uydurmuşlar. "Maraditi"nin Muratlı'yla hiçbir ilgisi yok. Bunlara benzer birçok örnek var, ama hepsini anımsayamıyorum.

(Devam edecek)

* *Folklora Doğru* dergisinin 62. sayısından alınmıştır

Hattiler, Hatti ve Hitit Dilleri Üzerine

Doç. Dr. Şalva GABESKİRİA

Çek doğubilimci B. Hrozny'nin 1917'de, Boğazköy'de daha önce bulunmuş Hitit tabletlerinin dilini çözmesinden sonra, Hititçenin Hint-Avrupa dil ailesinden olduğu düşüncesi genel bir geçerlilik kazanmıştı. Aynı zamanda Boğazköy'de bulunan Hitit devlet arşivindeki çiviyazısı metinlerde Hatti dilinde yazılmış parçalara rastlanmıştır. Bunların başında "Hattili" nitelemesi bulunmaktadır.

Bu metinler sayesinde Hititlerin, kendilerinden önce Orta Anadolu'da oturan kavme "Hatti", dillerine de Hattili (Proto-Hattice) dedikleri anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, "hatti" Hitit teriminin kaynağıdır. Hititler bu dile "Hatti memleketinin dili" anlamına "Hattili" (Hattice) derlerdi. Hititlerden evvelki Orta Anadolu sakinlerine "Proto-Hititler" veya Proto-Hattiler, onların konuştuğu dile de "Proto-Hattice" denilmiştir.

Hint-Avrupa dil ailesine bağlı olmayan bu Eski Anadolu dili-Hatti dili Hititologların tahminine göre Hitit İmparatorluğu dönemi (MÖ yaklaşık 1400-1200) öncesinde konuşulurdu. Hatti dilini konuşanların Hititlerden önce Orta Anadolu'da ne kadar yaşadıkları bilinmemektedir. Hattililerin MÖ II. bin yılda Hint-Avrupalı kavimlere karışıp ortadan kayboldukları düşünülmektedir. Bazı Hititologların tahminine göre MÖ yaklaşık 1200'lerde Hattice artık konuşulmamaktaydı, ancak Hititler Hattililerin dillerini, dini edebiyat dili olarak kullanmayı sürdürüyorlardı.

Hatti dilini inceleme bakımından araştırmacılar için esas kaynak Hattice-Hititçe iki dilli metinlerdir. A. Kammenhuber, Hattice metinleri çözme açısından var olan güçlükleri belirterek şu sonuca vardı: "Bu dilin nihai yorumu için şimdiye dek bulunan Hattice dil malzemesi yeterli değildir."[1]

Hatti dilinin Kafkas dilleriyle ve özellikle Kuzey-Batı Kafkas dilleriyle akraba olduğu iddia edilmişse de, bu varsayım kabul edilmemiştir.

Bu makalenin amacı Hitit-Gürcü benzerliklerinin bir kısmını gösterip onların incelenmesidir. Öncelikle de kazılarda bulunan malzeme üzerinde durulacaktır.

Doğu Gürcüstan'da, MÖ II. bin yıla ait Trialeti höyüklerinin kültürü Hitit dünyasıyla bariz bir suretle benzerlik gösteriyor. Burada ortaya çıkarılan gümüş kadehte tasvir edilen dini sahneler ile Yazılıkaya'da oyulmuş dini sahneler arasında ilginç benzerlikler bulunmuştur. Trialeti defin töreni, sanki tıpatıp Hitit yazılı kaynaklarında bilinen kral ve kraliçenin gömülme törenini andırıyor. Hitit heykellerinde tasvir edilen insanların Kafkas antropolojik tipleri, giyimleriyle (ince burunlu ayakkabı, uzun sivserpuşlar vs.) eski Gürcü mimarlık eserlerinde tasvir edilen insanlarla büyük benzerlik gösteriyorlar. Hitit savaşçıları ellerinde Gürcü arkeologların belirttiği gibi Gürcü baltalarına çok benzer Kafkasya'da bulunan baltalar tutuyorlar.

Alacahöyük seramiği içerisinde "Kura-Aras kültürü seramik grubu" da bulunmuştur. Boğa heykelleri, şarapçılıkla ilgili aletler arasında da büyük bir benzerliğe tanık olunmaktadır. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

Tarihten çok sayıda benzer olaylar gösteren Gürcü bilim adamlarının bir grubu, bu benzerliklerin çoğunun Anadolu'dan Gürcüstan'a göç eden, Hitit geleneklerini benimseyen ve kısmen "Hititleşmiş" bir Gürcü kavmi olan Meshlerin (Akadça kaynaklarda Muşk, İbrani kaynaklarında Meşekh) getirdiği tarihi miras olarak nitelendiriliyor. Bu makalede, incelemeler sonrasında elde edilen sonuçların

bir kısmı sunulacaktır. Tetkik ettiğimiz malzemenin büyük kısmı dil verileridir

Kısaca Gürcü dili üzerinde durmak gerekirse, bu dil Kafkas dillerinin Kartveli ailesine bağlı bir dildir. Kartveli ya da Güney Kafkas dil ailesi Gürcüce, Megrelce, Lazca ve Svancayı kapsar.

Bir Gürcü tarihi kaynağına (Moktsevai Kartlisai) göre Çar oğlu Azo, MÖ III. yüzyılda 40 aile ile birlikte Arian-Kartli'den Gürcüstan'ın şimdiki başkentine (Tbilisi-Tiflis) 20 km mesafede bulunan ve eski Gürcüstan'ın veya Iberia'nın o devirdeki başkenti Mtsheta'yı kurmuşlardır. Arian-Kartli'nin nerede olduğu kesin bilinmemekle birlikte, araştırmacılar onun Anadolu'da olduğunu düşünüyorlar. Güney'den göç eden insanlar, anılan vakayinameye göre yeni geldikleri bölgede atababalarının putlarını diktiler. Metallerden dökülen bu putlar arasında en önemlisi bakırdan imal edilen ve Ay Tanrısı olarak kabul edilen Armazi ismini taşıyan heykeldi

Hıristiyanlıktan önce Gürcülerin Ay Tanrısı olan Armazi, Gürcü tarihi kaynağına göre, elinde parlak bir kılıç tutuyordu. Bu putun başında miğfer vardı, gözleri ise değerli taşlardan imal edilmişti. Armazi'nin sağ tarafında Gatsi adını taşıyan altın adam duruyordu, solunda ise adı Gaim olan gümüş adamın heykeli dikilmişti.

Gürcü Hititolog Prof.G. Giorgadze'nin gösterdiği gibi eski Gürcü vakayinamesindeki antromorfik heykellerin tasviri Hitit metinlerindeki heykelin tasvirine, şaşırtıcı bir şekilde benzemektedir.[2]

Hıristiyanlık öncesi dönemdeki Gürcülerin tanrılarının söz konusu bu isimlerinin, Hitit kaynaklarındaki sözlerle çakıştığı düşünülmektedir. Bilindiği gibi Hititçe Arma "ay" ve "Ay Tanrısı" anlamına gelmektedir. İstanu ise (<Hattice Eştan) "Güneş Tanrısı" idi. Bazı araştırmacılar Arma için Hint-Avrupa verilerinden hareket ederek etimolojisini ileri sürüyorlar. Bunun yanı sıra Eştan için Kuzey Kafkasya dillerindeki arayışlar da vardır.

Bizce bu, birbirlerine çok yakın sözlerin başka başka kaynaklardan türemesi ihtimali azdır. Tahminimiz Hattililerin Proto-Gürcüleri Hatti dilinin ise Proto-Gürcüceyi oluşturduğu yönündedir; bu hipotez doğru ise, o zaman Armaz'ın Hitit diline Arma şeklinde geçmiş olması daha muhtemel görünüyor. Gürcü özel isminin son ünsüzü Hititçede yalın belirtme halinin eki olarak benimsenmiştir. Diğer Hint-Avrupa dil gruplarında bulunmayan bu sözun (Luvi dilinde de tespit edilmiştir) başka dil ailesinden alınma ihtimali daha çok ağırlık kazanıyor. Hititçede söz konusu Ay Tanrısı'nın ismi hem o tanrıya ait özel isim, hem de cins isim olarak "ay"ı anlatmak için kullanılmaktaydı. Burada özel ismin kısmen cins isme dönüştüğü bir durumu görüyoruz. Aynı şekilde Eştan'ın kaynağı Proto-Gürcüce Zaden olabilirdi. Bu durumda Güneş Tanrısı Hititçeye güneş cins ismiyle geçecekti.

Hitit tanrılarından söz ederken Bolluk-Bereket Tanrısı Telepinu üzerine efsane hemen hemen aynı şekilde Batı Gürcüstan'ın dağlık kesiminde Svaneti'de muhafaza edilmiştir. Burada Hitit metinlerinde Telepinu denilen, ölen ve tekrar dirilen Tanrının adı, Telepia ya da Melia-Telepia'dır.

A. Götze, I. Gelb, E. Laroche, S Canaşia gibi Hitit özel isimlerini incelemiş bazı bilim adamları da, Hitit tanrı ve kral isimlerinin pek çoğunun Hint-Avrupalı olmadığını kaydetmektedirler

Çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa geçildikten sonra tabii ki, eski Gürcüstan da tanrı isimlerini o anlam ile kullanmak mümkün olmadığından, insanlara özel isim olarak ya da nesnelere cins isim olarak yine aynı isimleri kullanmaya devam ettiler. "Bin Tanrı Ülkesi" olarak da anılan Hitit ülkesindeki bir tanrı olan Tarhun(t)'a, hem Doğu Gürcüstan'da, hem de Batı Gürcüstan'ın Megrelce konuşulan kısımlarında Tarhun ve Tarhunia şekillerinde rastlanmaktadır. Bir başka Hitit tanrısı olan Data nın ismine Gürcüstan'da da aynı şekliyle rastlanmaktadır.

Bu gibi ortak isimlerin birkaç örneği daha verilebilir: Huzzia-Hucia, Atua-Adua, Atua, Nana-Nana, Hatia-Hatia, Mamana-Mamana, Huha-Huha, Talia-Talia, Anita-Anta, Anti, vb.

Bu açıdan Hitit tanrılarından Taru'nun ismi özellikle dikkate değerdir. Hititçede bilinen Taru "Fırtına Tanrısı"dır; Gürcü dilinde dar-i "hava" anlamına gelmektedir. Bir başka örneği de göstermekte yarar vardır: Hurrice "Yıldırım Tanrısı" Sant/Sand ve Gürcüce Sant-i ise "kızgın demir" anlamına gelir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, yukarıda değinilen bazı özel isimlerin Gürcüce etimolojisi bulunmaktadır. Örneğin Hucia, Huci'den gelmektedir. Bu sözcükte ise, tahminen "ulu" "aksakallı" kökü -c- ayırt edilebilir.[3]

Kral Anita'nın metninde Hatusa şehrinin kralının ismine Piustis'e rastlanmaktadır. G. Melikişvili'nin tahminine göre,[4] bu ismin eski şekli Pius idi. Bu bilim adamı Svan dilinde "bay, bey, ece" anlamında bilinen Pust sözü ile karşılaştırıyor. Kralın özel ismi bu bölgede bay anlamında kalabilirdi. Yukarıda bahsettiğimiz Hitit tanrılarının ve teoforik mahiyet taşıyan Hitit şahıs isimlerinin Gürcüstan'da çağrışımlarına gelince, bizce şöyle bir tasnif yapılması mümkündür:

1- Bazıları Hıristiyanlık öncesi dönemdeki paganist Gürcüstan'ın tanrı isimleri olarak kaldı: Armaz-i, Zaden-i, Telepia gibi.

2- Özel isim olarak muhafaza edilenler de oldu: Tarhun(ia), Hutsia, belki Mursilis ve Gürcü tarih kaynaklarında tespit edilen Burseli de aynı isimdir.

3- Bazı Hitit tanrılarının isimleri Gürcüstan'da cins isim olarak kaldı: tar-u, dar-i "hava" gibi.

Hitit ve Gürcü şahıs isimleri arasında büyük benzerlikler vardır. Bundan daha önemlisi, örneğin E. Laroche un ayırttığı 7 Hitit isim türünden 6 tanesine Gürcü isimlerinde de rastlanıyor. Laroche'un tipleştirmesiyle[5] "enfatik" şeklinde adlandırdığı "özel isim yapan" -a soneki (Huzzia, Hattia) Gürcü dili açısından cins isimden özel isim yapan, -ia soneki ise (Türkçedeki -cik gibi) sevgi ve acıma duygusunu ifade eden ek olarak yorumlanabilir.

Laroche'un sınıflandırdığı 7 tipe ilaveten başka şahıs isimleri yapan eklerin çeşitleri artırılabilir. Hititçede Hatti dilinden kalmış, -ili'yi böyle bir ek olarak kabul etmek istiyoruz. Bilindiği gibi, Kussara'dan Hititlerin başkentini Hattusa'ya göç ettiren II Labarna I. Hattusili adını aldı. Gürcü dilinde de yer isminden özel isim yapan bu tür modele rastlanmaktadır. Örneğin Dus-eli, Van-eli, Tbil-eli vb.

Dil kaynağını belirtme açısından yer isimleri son derece önemli bir unsurdur. Bu bakımdan Hititçe-Gürcüce ortak eklerinin var olması özellikle dikkat çekici bir faktördür. Örneğin Boğazköy metinlerinde geçen coğrafya adlarından tespit edilen sufikslerin,[6] hemen hepsine Gürcüstan'da da rastlanmaktadır.

Hititçe	Gürcüce
-iia	-ia
-na	-n
-s	-is
-t, -at, -it	-at, -et
-anda	-(a)nta
-int (-inta) -unt (-unta)	-nt

Örneğin: 1) -s, -is sonekle Hitit İmparatorluğu'nda pek çok yer isimleri türetilmiştir. Hitit başkent isimleri de böyle türetilmiştir. Hattus ilk önce ve geç dönemde Hattusa, Kanis, Sarlamis vb. Gürcüstan'da da bu sufiks ile çok yer ismi türetilmiştir. Gürcüstan'ın en büyük iki şehrinin adları da bu şekilde oluşmuştur: Tbilisi (Tiflis'in Gürcüce şekli), Kutaisi, Manglisi, Dmanisi, vb.

2) -ia ekiyle Hititçe Kissiia, Ushania, Asharpaia, Galania vb. Gürcüstan'da Gonia, Noria, Hospia, Toria, vb.

Karşılaştırma sonucunda bu gibi pek çok örnek bulunabilir ama bu kadarının yeterli olduğunu zannediyoruz.

Ortak yer isimlerinin örneklerini de verebiliriz. IV. Tuthalia'nın yıllıklarında Varsia yer adına rastlanmıştır. Güney Gürcüstan'da Mesheti denilen bölgede Varzia diye bilinen çok meşhur bir yer bulunmaktadır. Boğazköy metinlerinde Parkalla da tespit edilmiştir, karşılığı Gürcüce Parhal-i. Bu son kelimenin daha eski şeklinin Parhar-i olduğu tahmin ediliyor. Bazı diğer dağ isimleri gibi, Parhar-in de -ar sufiksi ile türetilmiş olduğu sanılıyor. Gürcüstan'a Goin-i > Goin-arta. Parhal-i Gürcüce sözcük pareh'ten yapılan yer ismidir. Pareh'i "ağıl", dolayısıyla Parhal "otlamak için uygun yer, otlak" anlamına gelir. Parhal dağının yamaçları tarih boyunca meşhur otlak bölgesi olarak bilinirdi. Eski Yunan müelliflerin eserlerinde bile bu otlaklardan söz edilmektedir.[7]

Nevşehir'in güneyinde Acıgöl adıyla bilinen bir göl vardır. Bunun için Hitit metinlerinde geçen ismin Topada olduğu tahmin ediliyor. Prof. A. Şanidze, Topada-da Gürcüce tba, Megrelce-Lazca topa "göl" ve dar "acı" son ünsüzün -r'nin düşmesiyle, Topada, yani Acıgöl dönüşümünün olduğunu düşünüyor.[8]

Öz dil malzemesine gelince, burada da çok miktarda ortak unsurlara rastlanmaktadır. Onların bir kısmı Hint-Avrupa ve Kartvel dillerinin ortak mirası olarak kabul edilebilir. Bu malzemenin yanında bizce substrat denilen Hitit dili üzerine Orta Anadolu'nun daha eski yerli sakinlerinin Hattililerin tesiri de mümkündür.

Bu yazımız için ekseriyetle bir taraftan Hitit dilinin, diğer taraftan da öncelikle eski Gürcü ve Gürcü dilinin verileri olmak üzere Kartveli dillerinin verileri esas alınmıştır.

Bu bakımdan ilk sırada hallerin ortak eklerini kaydetmek gerekir. Hem Hititçede, hem Gürcü dilinde, hem de diğer Kartveli dillerinde "instrumentalis" denilen isim halinde -it soneki ortaktır. Örneğin:

Hititçe	**Gürcüce**	
Uruidu		
MAR-it	bar-it	"bel küreğiyle"
kard-it	mkerd-it	"gönülle"

Bazı yer isimlerinde Hititçede yönelme halinin kullanıldığı görülüyor: Bazı Hititologlar yönelme haline ait ekin Hurri dilinin tesiriyle Hititçeye girdiğini düşünüyorlar.[9] Örneğin, Mane-ta "Mane'ye". Eski Gürcü dilinde yönelme hali için d(a) kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, Jerusalim-d "Kudüs'e", Çor-d "Çor'a", vb.

Ayrıca Hititçedeki bazı datif ve genitif hal ekleri de Gürcücedekilerine çok benzemektedir:

	çoğul
Genitif -as (seyrek -s-)	-as
Datif-lokatif	-as

Anılan isim hallerinin gösterilen eklerine diğer Hint-Avrupa dillerinde rastlanmaktadır. Oysa tüm Kartveli dillerinde bu ekler bulunmaktadır. Hititçenin isim hallerinden söz ederken bir özelliği daha vurgulamak istiyoruz ki, Hititçede datif ve lokatif halleri arasında fark yoktur. Örnek olarak,

uru
Hattusi gimmandarinun,
"kışı Hattusa'da geçirdim"
uru uru
KU, BABBAR-si. (= hattusi) uuanun
"Hattusa'ya geldim"

Gürcü dilinde de datif ve lokatif haller arasında fark yoktur. Örneğin:

Tbilis-şi davrçi, "Tbilisi'de kaldım"
Tbilis-şi çamovedi, "Tbilisi'ye geldim"

İsim türetme ekleri arasında Hititçedeki -ili ekinin Hatti dilindeki -el ekinden geldiği sanılıyor. Gürcücedeki -el eki de aynı cinsten isim türetme ekidir. Bu ekler Türkçedeki -li, -lı ekleri anlamına geliyor. Örneğin Hititçe Hattusa-Hattus-ili "Hatusa-Hatusalı", Nerik- Nerik-ili "Nerik-Nerikli", vb. Gürcücede Tbilisi- Tbilis-eli, Kutaisi- Kutais-eli vb.

Hititçede -ili sonekinin anlamdaşı olan umna (uru Hattus-umna, uru Palaumna, "Hatusalı", "Palalı") Gürcü dilindeki aynı anlama gelen -ovan-i soneki ile kıyaslanabilir.

Bilindiği gibi -ili eki Hitit dilinde dil ismi türetme eki -ce, -çe olarak da kullanılmaktadır: Hatt-ili=Hattice, Luvili=Luvice vb. Eski Gürcü metinlerindeki -el soneki aynı işleve sahiptir: Ebra-eli Ena=İbranice. Hitit metinlerinde aynı işleve sahip -iur ve eski Gürcü dilinde -ebr vb.

Hitit karşılaştırma veya enüstünlük derecesinin sufiksi olan -zi- (hantezzi "ilk, birinci" appezi "arka", sarazzi "en üst") Gürcüce üstünlük derecesini türeten sonek -es ile karşılaştırılabilir: mağali, umağl-es-i "yüksek, en yüksek".

Kauzativ soneki Hitit dilinde ve Gürcü dilinde birbirlerine benziyor: Hitit, -nu-:ar "gelmek, varmak", ar-nu "getirmek", hark "mahvolmak, harga-nu, "mahvetmek"; Gürcüce -in-: aketebs, "yapıyor", aketeb-in-ebs "yaptırıyor".

Kral hakkında hem Hititçede hem de Gürcücede "güneş" sıfatı kullanılırdı: Gürcüce çemi mze, "benim güneşim-benim kralım"

Hititçede le negatif edatı şimdiki zamanla kullanılır: istamas (emir kipi) "dinle!", fakat le istamasti "dinleme!". Gürcü dilinde de aynı duruma rastlanıyor: ismine! "dinle!", fakat nu ismen! "dinleme!"

Sözcüklere gelince ilk önce Hatti kökenli sayılan kelimelerden başlayalım; Hattice ve Gürcüce bazı sözcükler benzerlik gösteriyorlar:

Hattice	**Gürcüce**	
tete	didi	"büyük"
savat	vaşl	"elma"
karam	kvevr	"şarap küpü"
vazar	tshvar	"koyun"

Öz Hitit metinlerde tespit edilen ve Kartveli dillerinde de rastlanan bazı ortak sözcüklerin de tek tek ele alınması faydalı olacaktır. Bunların Proto-Gürcüce olduğunu tahmin ediyoruz. Buna dayanak olarak da aşağıda belirtilen ölçütlerden hareket ediyoruz:

1) Karşılaştırmak için sunduğumuz bu sözcükler ya tüm Kartveli dillerinde bulunmaktadır, ya da en azından Gürcü ve Laz-Megrel dillerinde bulunmaktadır. Oysa aynı sözcükler tüm öbür Hint-Avrupa dil grupları şöyle dursun, örnek sözcüklerin çoğu Hitit dili hariç, diğer eski Anadolu dillerinde de tespit edilememiştir.

2) Fonetik bakımdan da bu sözcüklerin Kartveli kökenli dillerden Hititçeye geçmiş olması ihtimali daha kuvvetlidir.

3) Gösterilen sözcüklerin semantik gruplara girenlerinin Gürcücelerine bakıldığında da bunların Gürcüceden Hititçeye girme ihtimali kuvvetleniyor.

Şimdi bu somut örnekleri ele alalım:

Gürcüce pir- "yüz", "kıyı"; Megrelce-Lazca pig-, Svanca pil-, bil- "kıyı", "dudak", Hititçe, Hurrice Puri "dudak". Bu sözcükleri Prof. V. Ivanov karşılaştırarak belirlemiştir.[10] Pir-i sözcüğünün eski Gürcü metinlerinde birkaç anlamı tespit edilmektedir: 1. ağız, 2. yüz, 3. gemi burnu, 4. yüzey, 5. kılıç yüzü. Prof. G. Klimov'a göre sözcüğün en eski anlamı "kıyı"dır.[11] Bizce, hem en eski Gürcü yazılı kaynaklarda, hem Hititçede, hem de Hurri dillerinde bizi ilgilendiren sözcüğün en eski anlamı tespit edilmiştir, bunun da "dudak" olduğunu düşünüyoruz.

Eğer Hititologların okuduğu gibi Hititçede bu sözcük gerçekten Puri olarak telaffuz ediliyorduysa, o zaman p dudaksız sesinin tesiriyle Hititçede i>u değişmesi olmuştur; fakat unutulmamalıdır ki u~i değişmesi eski Anadolu dillerinde de rastlanan bir fonetik özelliktir.

Gürcüce ğax- "çarpışmak", Lazca "dövmek", karşılaştırmak için Hititçede tespit edilen fiili veriyoruz: zah(h)- "çarpışmak", "çatışmak". Bu fülden zahhai "savaş", "çatışma" ismi türemiştir. Burada belirtilmelidir ki, bu fiil Ermeni dili hariç (ğax- "dövmek") diğer Hint-Avrupa dillerinde tespit edilmemiştir. Gösterdiğimiz örneğin Ermeni diline de Lazcadan geçtiğini düşünüyoruz.

Gürcücede wercxl-, Megrelce warcxil, Hititçe arzil "gümüş". Hititçede bu terimin anlamının belirlenmesi ve Kartveli dillerinin örnekleriyle karşılaştırma teşebbüsü Prof. Giorgadze'ye aittir.[12] Bu terimin Hititçede belirlenmesiyle ilgili var olan zorluğa karşın KÜ. BABBAR ideogramı hariç Hititçede ne "gümüş" sözcüğünün heceli yazılışı tespit edilmiştir, ne de fonetik işaretiyle ona rastlanmıştır. Ancak Gürcü Hititoloğun makalesinde gösterilen kanıtlar sonucunda büyük bir ihtimalle ilgilendiğimiz terim Hititçede söz konusu metali işaret ediyor. Gerçi ses bakımından incelediğimiz sözcüğe benzer kelimeler diğer Kafkas dillerinde de mevcutsa da, fonetik olarak Kartveli dillerinde ve Hititçede bu sözcüğün tespit edilen şekilleri birbirlerine çok benzemektedirler. Bu açıdan bir özelliğin altını çizmek istiyoruz. Söz konusu sözcüklerin tahminini ilgilendiğimiz dillerin söz haznesindeki metallerin diğer isimleri de destekliyor: Gürcüce (r)kina- "demir", Hititçe kuwannan-, kunnan- "bakır", Gürcüce okro "altın", Hititçe harsu "tunç, bronz, pirinç". Bizce Hitit metinlerinde söz konusu Proto-Gürcüce sözcüğün ses adaptasyonu olmuştur.

Birkaç örnek daha vermek gerekirse:

Gürcüce da, Megrel-Lazca do, Hititçe ta "ve" bağlacıdır. Daha ziyade eski Hitit metinlerinde geçen bu bağlaç eğer boğuk sessizle telaffuz ediliyorsa, o zaman gösterdiğimiz sözcük Gürcü şekline daha yakındır.

Gürcüce kwaml-, Svanca kwam, kwäm, Hititçe kammara "duman", Gürcüce kc-/kec-, Megrelce ck(w)-, Hititçe kis- (medium) "dönüşmek"; Gürcüce supta, Hititçe supti, her ikisi de "temiz" anlamına gelmektedir vb.

Hattiler, bilindiği üzere şarapçılıkta ustaydılar. Şarap anlamına gelen çeşitli şekilleri tespit edilen söz, bildiğimiz kadarıyla hem Hint-Avrupa, hem Kuzey-Semitik hem de Kartveli dillerinde bellidir. Bu sözün menşei başka bir makalede ayrıca ele alınacaktır. Bizim görüşümüze göre bu söz hem Hint-Avrupa hem de Kuzey-Semitik dillerine Kartveli dillerinden girmiştir. Gürcü diline ğwin-o, Lazca-Megrelce ğwin-i şeklinde tespit edilen bu sözcüğün en eski şekli, sonradan önüne ğ- sessizini almıştır ve Gürcü dilinin özelliği olarak sona da -o eki almıştır. Lazca-Megrelce şekillerini göz önüne alarak incelediğimiz sözün en eski şek-

linin win olduğunu düşünüyoruz. Anlamı ise "üzüm" idi Sonra bu bitkiden elde edilen ürün de onun adıyla anılır oldu ve böylece bu kelime "şarap" anlamına gelmeye başladı.

Bu varsayımımızı destekleyici bir örneği de Kartveli dillerinden verelim: Gürcü dilinde wenax "bağ", Megrelce binex. Lazca binex. benex "asma" anlamına gelir Win-, wen- kökünün anlamı "üzüm" ise. eski Gürcücedeki -ax soneki "-lık" anlamına gelir. yani wenax= üzümlük ya da "bağ" olur.

Bu tür örnekler uzatılabilir. Makalemizde bu gibi ortak sözcüklerin sadece bir kısmını vermekle yetiniyoruz. Bu ortak unsurların tesadüfi olmadıklan kanaatindeyiz. Bizce verilen bu örneklerde Hitit çiviyazısında Proto-Gürcü dilinin etkilerinin olduğunu öne sürme hakkını bize veriyor. Her ne kadar verilen karşılaştırmaların bazılarının doğru olmayabileceği iddia edilebilirse de. konunun bu açıdan da ele alınmasının gerekliliğini göstermesi bakımından. bu gibi incelemelerin Hititoloji bilimine ilginç sonuçlar getireceği kanaatindeyiz.

Dipnotlar

1 A. Kammenhuber, Hattskii Yazık-Drevnie Yazıki Maloi Azii, Moskova, 1980, s. 23-24
2 G. Giorgadze, Atasi Ğvtaebis Kvekana, (Gürcüce), Tbilisi, 1959
3 G. Klimov, Etimologiçeski Slovar Kartvelskih Yazıkov (Kartveli Dillerinin Etimolojik Sözlüğü), Moskova, 1964
4 G. Melikişvili, K İstorii Drevnei Gruzii (Eski Gürcüstan Tarihi Hakkında), Tbilisi, 1959
5 E, Laroche, Recherches sur le noms de Dieux Hittites, Paris, 1947
6 Boğazkoy Metinlerinıde Geçen Coğrafya Adları Dizini, H. Ertem, Ankara, 1973
7 P. İngorokva, Giorgi Mercule, (Gürcüce), Tbilisi, 1954
8 A. Şanidze, Topada Sahelis Etimologiis Şesaheb (Gürcüce) (Topada İsminin Etimolojisi Üzerine), Tbilisi, 1936
9 I, Fridrix, Kratkaya Grammatika Hetskogo Yazıka (Hitit Dilinin Kısa Grameri), Moskova 1952.
10 Vyaç. Vs. İvanov, Hettskii Yazık, Moskova, 1963.
11 G. Klimov, aynı eser.
12 G. Giorgadze, K Voprosu ob Oboznaçenii "Serebra" v Hettskih v Klinopisnih Tekstah (Hitit Çivi Metinlerinde "Gümüş" İfadesine Dair), VDİ, 1987, No:3 s. 132-138

Artvin'den Tarihi Bir Belge

Suat ÇELİK

Artvin, en yenisi bir asırlık olan Gürcü evleri ve kiliseleriyle Gürcü kültürü açısından önemli bir bölgedir. Daha çok köylerde bulunan kiliseler ve şehir içinde bulunan bu tarihi evler gerek zamanın etkisiyle, gerekse bilinçsiz yapılaşmanın etkisiyle, ilgisizlikten yok olmaya yüz tutmuştur.

Bu tarihi eserler, geçmişten günümüze birer kültür köprüsüdür. Ne yazık ki. bu binalar devlet korumasında olsalar da her geçen gün birer birer yıkılmaktadırlar. İşte bu gönderdiğim 1884 tarihli gazete parçaları böyle bir binanın yıkımı sırasında evin duvarındaki sıvanın altından çıkmıştır. Her ne kadar iyi durumda olmasalar da elimdeki bu 114 yıllık Gürcü gazetesi parçalarının tumünü, kültürümüze faydası olması isteğiyle size gönderiyorum. Derginizde bu konuya yer verirseniz sevinirim

Ayrıca bu parçalarla birlikte elimde 1886 tarihli Rusça gazete parçaları bulunmaktadır İlginizi çekerse bu parçaları da sizinle paylaşmak isterim

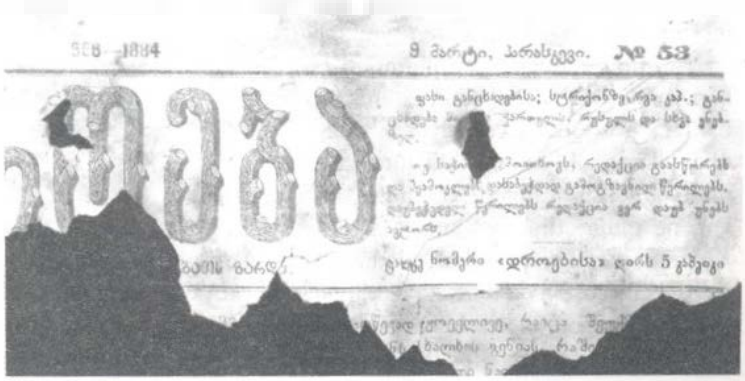

Aleksandr Çhaidze'nin (Şoşia) Ardından

Mustafa YAKUT (Guram HİMŞİAŞVİLİ)

1987 yılı sonlarıydı. Ankara'da tanıştığımız değerli dostumuz koreograf Zurab Kikaleişvili İstanbul'a gelmişti. Söyleşimiz sırasında, Batum'da, Türkiye'ye çok gelmek isteyen bir yazar arkadaşının Türkiye'deki Gürcüler hakkında bir kitap yazmayı düşündüğünden bahsetti. Bilindiği gibi o yıllarda Gürcüstan'dan gidiş-geliş pek kolay olmadığı gibi vize ve çıkış izni için buradan bir davetiye-taahhütname gönderilmesi ve buradaki kalış koşullarının sağlanması gerekiyordu.

Konuyu dostum Osman Nuri Mercan'a açtığımda, olumlu yanıt vererek, hiç tanımadığı, yalnızca adını bildiği bir hemşerisini, Gürcü yazar Aleksandr Çhaidze'yi Türkiye'ye davet ettiğini ve buradaki gereksinim ve masraflarını karşılayacağını belirten belgeyi düzenledi.

Birkaç ay sonra, Karaköy Rıhtımı yolcu salonunda birbirini ilk kez gören konuk yazar ile ev sahipleri kucaklaştığında, on yıl sürecek bir dostluğun ve çalışmanın temelleri de atılmış oluyordu.

A. Çhaidze *Çveneburebi* (bizimkiler-Gürcüler) adlı kitabının hazırlık çalışmalarına İstanbul'da başladı. Çeşitli kişilerle görüşürken, incelemeler yaparken sık sık yaptığı esprilerle çevresindekileri gülmekten kırıp geçiriyor, haz veren bir çalışma ortamı yaratıyordu. Acara Tiyatro Yazarları Derneği başkanı olmasının yanı sıra tam bir tiyatrocu olduğunu adım başında bizlere hissettiriyordu. Beşiktaş'taki Gürcü derneğinde belli konuları anlatırken olsun, Bebek'te ziyarete gelenlerle söyleşirken olsun, Kocamustafapaşa'da, Kartal'da, Bursa'da, Yalova'da soruları yanıtlarken olsun o meşhur muzipliğini hiç elden bırakmıyordu.

Hiç unutmadığım esprilerinden biri, bir gün bana bir kahvehaneyi işaret ederek, "Guram, bak bak ne göstereceğim," diyerek çok önemli bir olay varmış gibi benim dikkatimi çekmeye çalışmasıyla gelişti. Kahvede oturanlara bakarak, "Ne var, ne oldu?" diye sordum. "Türklere bak, çay içiyorlar, keyif yapıyorlar!" dedi. Doğal ki, bu espriyi Gürcüstan'da nasıl keyif yapıldığını, "keypoba"nın ne olduğunu bilenler daha iyi anlayabilirler.

Çhaidze ile birlikte Gölcük'e gittiğimizde, ev sahibimiz dönemin belediye başkanı Zekeriya Savaş'tı. Gölcük'ün ilginç Gürcü köylerinden biri olan Nüzhetiye'de "Kendimi sanki Hulo'da (Batum'un bir bucağı) hissediyorum." diyordu ve bu insanların, köylülerin, evlerin bir an önce Gürcü ressamlar tarafından resmedilmesi gerektiğini söylüyordu. O güzel esprileriyle kaynaştığı köy halkından ak sakallı bir yaşlının sorduğu soru ise en büyük espri oldu! Ve Çhaidze o denli etkilendi ki, bu "Şen saydan itsi çveneburi?" (Sen nerden biliyorsun Gürcüceyi?) sorusundan *Çveneburebi* kitabında bu konuya özel bir bölüm ayırdı.

27 Ocak 1998'de Batum'da yitirdiğimiz A. Çhaidze, 29 Şubat 1924'te Batum'da doğmuştu. İlk ve orta öğrenimini Batum'da yaptıktan sonra Moskova'da hukuk fakültesini bitirdi. Hukukçu ve gazeteci olan Çhaidze, gazetecilik fakültesini Tbilisi'de okudu. Çhaidze'nin yazdığı 25 piyesten en ünlüsü olan Köprü (Hidi) birçok dilin yanı sıra Türkçeye de çevrildi. Çhaidze'nin yazdığı 15 kitap arasında olan *Çveneburebi* (Çveneburiler) 1991'de basıldı. Son yazdığı, sağlığında basılmasını göremediği yapıt olan "Benim Kuşağımın Yüzyılı" (Çemi Tzilis Saukune) ise bir ay kadar sonra Batum'da basılacak.

Çhaidze'nin kitaplarından bazılarının adları şöyle: *Deniz ve Dört Kız Kardeş, Çocukluk Bittiği Zaman, Bizim Bahçe, Bir Küçük Kentte, Bir Kez.*

Çhaidze'nin kitapları, başta Rusça, Azerice, Ermenice, Çince, Almanca, Bulgarca, Çekçe, Lehçe, Litvanyaca, Latviaca olmak üzere birçok dile çevrildi.

Ahalioğli-Vahtangi Sudadze'nin Trajik Yaşamı

Sevim ÇETİNKAYA (Nino HİMŞİAŞVİLİ)

Türkiyeli Gürcü olarak ilk Gürcüstanlı Gürcüyle tanışmam çocuk yaşta Almanya'nın Heidelberg şehrinde oldu. Bu insan 27 Şubat 1998'de vefat eden ve Gürcü halkının trajik tarihi sanki hayatına yansıyan Vahtangi Sudadze'ydi. (Yaygın olan diğer adı: Rıdvan Ahalioğli.) Kendisi 1908 yılında Ahaltsihe'de doğdu. Yükseköğreniminden sonra yetiştiği köyde Gürcüce öğretmenliğine başladı

1942 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırması sonucu üç erkek çocuğu babası olan Vahtangi Sudadze de savaşa katılmak zorunda kaldı ve Almanlara esir düştü. Savaş bittikten sonra ne yazık ki vatanına dönemedi, zira Stalin savaşta esir düşüp sağ kalanları vatan hainleri ilan ederek Sibirya'ya sürüyordu. Böylelikle Vahtangi Sudadze ülkesini tekrar görebilme umudunu yitirdi ve hayatını ister istemez Almanya'da sürdürmeye karar verdikten sonra bir Alman kadınla evlendi. Kendisinin yaşadığını ve Alman eşinden bir kızıyla bir oğlunun olduğunu Gürcüstan'daki ailesi uzun yıllar sonra öğrendi.

Savaştan sonra ekonomik kalkınmanın beraberinde getirdiği işçi akımı sırasında Almanya'ya çalışmaya gelen Türkiyeli Gürcülerle tanıştı ve onlara Gürcüstan, Gürcü kültürü ve tarihi hakkında bilgiler vermekle yetinmeyerek Gürcü alfabesini de öğretmek için çaba gösterdi.

1978 yılında, yani memleketinden ayrıldıktan 36 yıl sonra, Gürcüstan'a gitme olanağı doğdu. Bu geziye Vahtangi Sudadze'nin dışında oğlu Petre, Alman damadı Wolfgang ve yedi Türkiyeli Gürcü katılmıştı. Moskova'ya kadar süren tren yolculuğunda savaş anılarını ve hissettiği heyecanı devamlı anlattı. Moskova'dan Tbilisi'ye uçarken hayatının en mutlu anını yaşadığını tekrar tekrar vurguladı. Köyüne vardığında tüm akrabaları, çocukları, torunları ve Gürcü eşi onu karşılamak için bir meydanda toplanmışlardı. Arabadan inerken yanına bir kadın yaklaştı ve babasının sağ olup olmadığını sordu. Bu kadın önce tanıyamadığı teyzesinin kızıydı ve Vahtangi Sudadze'nin yaşadığını öğrenince savaştan dönmeyen babasının da yaşıyor olabileceğini umut etmişti, ama Vahtangi Sudadze ona cepheye beraber gittiği enişte-sinin Berlin yakınlarında vurulduğunu söylemek zorunda kaldı.

Evine girdiğinde çalışma odasına el değmediğini, hatta son okuduğu kitabın bile masasının üzerinde bıraktığı gibi durduğunu görmesi kendisini çok etkiledi.

Gürcüstan'a 1981'de bir kez de beraber gittik. Sonraki yıllarda Gürcüstan'dan oğulları, gelinleri ve torunları Almanya'ya geldiler. Vahtangi amca sağlık durumu iyi olmadığından tekrar yurdunu göremedi, fakat vatan sevgisini yıllar boyunca kalbinde taşıdı. Çok sevdiği kırsal yaşamın hasretini, özen göstererek baktığı bahçesinde ağaç yetiştirerek, arıcılık yaparak gidermeye çalıştı Her görüşmemizde bana Gürcü edebiyatından ve büyük Gürcü şairlerinden anlatırdı

Öldüğünde maalesef eşi ve çocukları onu seven sayan Gürcü hemşerilerine haber verme ihtiyacını duymadılar. Yaşamının ikinci yarısını geçirdiği Sandhausen'de toprağa verilirken yanında bulunamadığımız için üzgünüz ve anısını daima koruyacağız.

Muhammed Vanilişi'yi Yitirdik

Hayri HAYRİOĞLU

Muhammed Vanilişi 1909 yılında, Batumi iline bağlı Sarp köyünde bir Kartvel (Laz) ailenin oğlu olarak dünyaya gözlerini açtı. Babasının adı Abdul'du. İlk ve orta öğrenimini Sarp köyünün Türkiye kesiminde Türkçe olarak okudu. Gürcüstan'da yükseköğrenim görebilmesi için Gürcüce okuma-yazma öğrenmesi gerekti. Batum'da yeniden okula kaydolup Gürcüce lise öğrenimi yapmak zorunda kaldı. Bundan sonra Kutaisi Pedagoji Enstitüsü Dil-Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Öğrencilik yıllarında halkbilimi (etnografya) üzerine araştırmalara başladı. Topladığı kaynaklar Laz dilinden oluşuyordu. Araştırmaları sırasında Sarp köyünde konferanslar, seminerler, sohbetler, söylevler düzenledi.

İlk kaleme aldığı makale bir uzun öyküydü. "Zekiye" adlı bu öykü, Osmanlı idaresi dönemindeki Laz yaşantısını konu alıyordu. Öykü, Tbilisi Devlet Üniversitesi yayınları arasında basıldı. Ardından birçok skeç ve piyes kaleme aldı. Bunlardan "Memetişi Lotoba" (Mehmed'in Ayyaşlığı) ve "Patişahik Pati Izmocepi" (Padişah Kâbus Görüyor) piyesleri Gonio'da, Sarp'ta ve birçok Abhaz köyünde sahnelendi. Halkın ilgi ve beğenisini kazandı. Bunlardan başka Gürcü gazete ve periyodik dergilerinde Laz toplumunun günlük yaşantıları ve başarıları üzerine makaleleri yayımlandı.

Kutsisi kentinde Vanilişi'nin girişimiyle Lazca bir gazete çıkarıldı. *Mçita Murutshi* (Kızıl Yıldız) adlı bu gazete iki sayı çıktıktan sonra yayın hayatını sürdüremedi.

Muhammed Vanilişi, arkadaşı ve köylüsü, eğitimci Ali Tandilava ile birlikte *Lazların Tarihi* adlı tarih, coğrafya, etnografya, folklor eseri kaleme aldı. 1964 yılında yayımlanan bu eser, uzun yıllar sonra tarafımdan Türkçeye çevrilip, 1992 yılında İstanbul'da Ant Yayınları'nda basıldı. Türkçe yayımlanan ilk Laz konulu eser olması açısından çok önemliydi. Türkiye'de ve Gürcüstan'daki okurlar arasında büyük yankı yarattı.

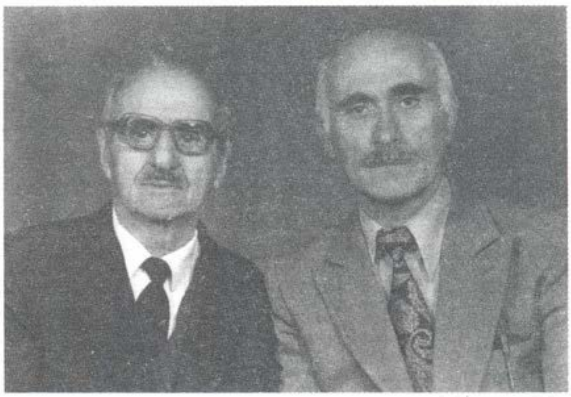

Soldan sağa: Muhammed Vanilişi, Hayri Hayrioğlu, 1994-Batumi

Vanilişi 1937-1941 yılları arasında Acara Otonom Cumhuriyeti Halk Eğitimi Kurulu Başkanlığını yürüttü. 1941-1945 yılları arasında Acara Kültür Bakanlığı, 1945-1947 yılları arasında Acara Adalet Bakanlığı, Baro Başkanlığı, 1947-1954 yılları arasında Acara Devrim Müzesi Müdürlüğü, 1954-1973 yılları arasında da Din İşleri Yüksek Kurulu Acara Başkanlığı görevlerini yürüttü. Bu yıllarda birçok değişik öğretim kurumunda Türk ve Gürcü edebiyatı dersleri verdi. Birçok kamu kuruluşunda Türkçe tercümanlık görevini de yürüttü.

Vanilişi 1978 yılında emekliye ayrıldı. 1997 sonbaharında hayata gözlerini kapadı. Anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

"İyiliğin Fidanı Büyür"

Ş. PUTKARADZE - T. ŞİOŞVİLİ

Biçiko Varşanidze (solda) ve Zaza Varşanidze (sağda).

12. yy'ın büyük Gürcü düşünürü, *Kaplan Postlu Kahraman*'ın ölümsüz yazarı, bilge Şota Rustaveli diyordu ki: "Çıplak bir taşın üzerine diksen dahi, iyiliğin fidanı büyür." Okuyucularımıza anlatacağımız iyiliğin fidanlarından biri, şu anda İstanbul'da büyümekte olup, Sayın Zaza Varşanidze'dir.

Zaza, denizci olmayı hayal ediyordu. Yükseköğrenimini Tbilisi'de yaptı, ama babası Biçiko'nun denizcilik yaşantısından kaptığı deniz sevgisi ve hayalleri etkisini gösterdi... Şu anda İstanbul'da deniz ticaretiyle uğraşmaktadır.

Zaza Varşanidze 1993 yılından beri ailesiyle birlikte çok sevdiği İstanbul'da yaşıyor. İki çocuğu var: Oğlu Biçiko ve kızı Nana.

Zaza Varşanidze'nin babası Sayın Biçiko Varşanidze'nin çok renkli bir kişiliği olup, halen Batumi'de deniz ticaretinin başında bulunuyor.

Sayın Zaza Varşanidze'nin yazı masasını, altında "Ben Türkiye'yi seviyorum" yazısının olduğu denizde duran bir gemi resmi süslüyor. Bu çok doğal, çünkü bu iki komşu ülke yüzyıllardır yan yana yaşıyor ve bir sıkıntı anında birçok kez Türkiye Gürcüstan'ın yardımına koşmuştur. Şimdi de böyle. Zaza Varşanidze'nin firmasına ait gemilerle birçok kez İstanbul'dan Gürcüstan'a sosyal yardım ulaştırılmıştır. Yakın tarihte alınan "Memed Abaşidze" gemisi İstanbul'da boyandı, düzene sokuldu ve şu parolayla denize indirildi: "İnsanlığın dostluk ve kardeşliğine hizmet etsin." Bu gemi Gürcü halkının büyük evladı -Memed- Beg Abaşidze'nin adını taşıyor. Kısa bir süre önce Gürcü halkı onun 120. doğum yılını kutladı. Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Aslan Abaşidze onun torunudur.

Sayın Zaza Varşanidze, İngiltere'ye ve Türkiye'ye gösteriler yapmak üzere giden Gürcü halk dansları topluluklarına birçok kez yardım etmiştir. Örneğin, Acara Kültür Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Genç Dans Topluluğu, onun yardımıyla, İstanbul Kartal Kültürevi'nde 8 Temmuz 1997'de düzenlenen Asya Ülkeleri Halkları Festivali'ne katıldı. Bunun dışında yine Zaza Varşanidze'nin yardımıyla, İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Tavla Şampiyonasına Acaralı tavlacılar da katıldılar.

Sayın Zaza Varşanidze'nin firması "Euromarine", kitapların yayımlanması gibi asil bir görevi de üstlenmiştir. Örneğin, Guram Şaraşidze'nin *Memed Abaşidze*, Şota Zoidze'nin *Sakartvelos Golgota, Gürcü Balesi* Albümü ve zamansız ölen genç ressam Soso Tzereteli'nin resimlerinden oluşan albüm basıldı.

İyiliğin fidanı sonsuza dek büyüsün, tüm iyi yürekli insanları iyilik ürünleriyle beslesin!

Özet çeviri: Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

Yurtdışı Gürcü Kültür Kuruluşları

1) FRANSA ve AVRUPA KAFKAS MERKEZİ
Centre Caucasien de Franse et d'Europe, 29, rue Ramponeau, 75020 Paris - Fransa
Tel/Fax No: 00 33 1 43492445

2) GÜRCÜSTAN DIŞINDA HEMŞERİLERLE KÜLTÜREL İLİŞKİLER DERNEĞİ
Leselidze Kuça, No: 41 Tbilisi 380005 Gürcüstan
Tel. No: 00 995 32 989650
Fax No: 00 995 32 989651
E-mail: gscrcaaaccess. sanet. ge

3) E. ŞEVARDNADZE DEMOKRASİ VAKFI
Rustaveli Avenue, No: 16
Tbilisi 380008 Gürcüstan
Tel. No: 00 995 32 931160
Fax No: 00 995 32 933199/770039

4) GÜRCÜSTAN - TÜRKİYE BİLİMSEL KÜLTÜREL İLİŞKİLER DERNEĞİ
Akademikos Giorgi Tzereteli Kuça, No: 3
380062 Tbilisi - Gürcüstan
Tel. No: 00 995 32 233572

5) ULUSLARARASI GÜRCÜ GÖÇMENLERİ MERKEZİ (THE INTERNATIONAL CENTRE OF GEORGIAN IMMIGRANTS)
P.O.B. 49049 Tel-Aviv 61490 İsrail
Tel. No: 00 972 3 5035458
Fax No: 00 972 3 828911

6) MOSKOVA GÜRCÜ TOPLULUĞU
(THE GEORGIAN COMMUNITY OF MOSKOW)
Arbat Str , 42-4, 121002 Moskow - Rusya
Tel. No: 00 7 095 2419699/2419672
Fax No: 00 7 095 2760907

7) SOÇİ İVERİA GAZETESİ
Makarenko Street, 43-46 Soçi - Rusya
Tel. No: 00 7 8622 981641
Fax No: 00 7 8622 980645

8) GÜRCÜSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ
13, Machabeli Kuça, Tbilisi 38007
Gürcüstan
Tel. No: 00 995 32 998490

9) GÜRCÜSTAN YABANCI ÜLKELERLE DOSTLUK VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER DERNEĞİ (GEORGIAN SOCIETY FOR FRIENDSHIP AND CULTURAL RELATIONS WITH FOREIGN COUNTRIES)
21. Boshorma Street, Tbilisi - Gürcüstan
Tel. No: 00 995 32 934450
Fax No: 00 1 908 8889698

10) DROŞA DERGİSİ
71. Sokolov Street. Holon
P.O.B. 49136 İsrail
Tel. No: 00 972 5503065
Fax No: 00 972 550 44 11

çveneburi KÜLTÜREL DERGİ **ABONE FORMU** ჩვენებური ყოველთვიური ჟურნალი

Derginize 199__ yılı için YILLIK ABONE olmak istiyorum.

Ad, SOYAD: _____ Tarih: ___ / ___ / 199___
Adres : _____
_____
_____ İl: _____
İş telefon : _____
Ev telefon : _____
Fax : _____

İmza

- Yıllık abone bedelini yatırdığınıza dair belge (banka ödeme makbuzu/posta çeki) ile ABONE FORMU'nu adresimize gönderiniz
- Havale hesapları: TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK LTD. ŞTİ
(TL.) Posta çeki hesap no: 1612040
(TL.) İş Bankası, İstanbul, Pangaltı Şubesi, No: 648953
($.) Garanti Bankası, İstanbul, Harbiye Şubesi, No: 9002537-0
- 1998 için YILLIK ABONE BEDELİ: 1.500.000.-TL'dır

- Adres
Halaskârgazi Caddesi
Rişvanoğlu Ap. No: 59
Kat: 6 Daire: 5 Harbiye
İSTANBUL
Tel: (0212) 231 0804 - 2335682
Fax: (0212) 233 71 04

Lütfen fotokopi çekiniz.

Ölümsüz Ozan İlia Çavçavadze

Osman Nuri MERCAN

Gürcü ulusunun bu ölümsüz kabramam gazeteciliğinin, bankacılığının, ekonomistliğinin, ziraatçılığının, sosyologluğunun yanında iyi bir edebiyatçı, eleştirmen ve şairdi. Yaşadığı dönemde hiçbir kültürel hareket İlia'sız düşünülemezdi. İlia Çavçavadze yeni Gürcü edebiyatının kurucusudur. Yeni Gürcü edebiyatı 19. yüzyılda kendini toparlamaya başladı. İlia Çavçavadze ile Akaki Tzereteli ve onların etrafındakiler tarafından başlatılan bu yeni akım ile Gürcü ulusunun içinde bulunduğu gerçekler edebiyata yansıdı. Gürcü ulusunun ulusal ve sosyal bağımsızlığı için verilen savaşta savaşın ve edebiyatın rolü çok özeldir. Edebiyatın görevi halkın hizmetinde olmak olarak algılanıyordu bu yeni akım tarafından. Fakat bu yaklaşım hiçbir zaman edebiyatın sanat gücünü düşürmedi. Gürcü edebiyatı hem sanat olarak gelişti ve hem de Gürcü halkına demokrasi ve ulus bilincinin gelişmesi için etki yaptı. İlia Çavçavadze Gürcü edebiyatında ve özellikle Gürcü şiiri'nde ulus bilincini geliştirdi. 1837'de doğan İlia Çavçavadze 1907 yılında dış güçlerce öldürüldü.

GÜRCÜ ÖĞRENCİLERİN ŞARKISI

Bir anne çocuk büyütecekse
Bizim gibileri büyütsün
Kardeş olarak faydalıyız biz
Her yerde ve herkese

* * *

İyi günde eğleniriz
Kötü günde yardıma koşarız
Düşünmede, işte ve çabada
Bilgiçten de noksan değiliz

* * *

Büyüklere kendimizi ezdirmeyiz
Küçüklerle omuz omuza oluruz
Şiddete göğüs gererek
Adaleti saygıyla karşılarız.

* * *

İleri gitmekten korkmayız
Geri kalanlara da kıyamayız
Zayıflara ve düşkünlere
Sahip çıkmayı biz biliriz

* * *

Çıkarsız ileriye doğru giderken
Yalnız bu var yüreğimizde fikren
Biz ilerideki arkadakilere
Yol ve köprü olmalıyız.

* * *

Biz de bu ülkenin çocuklarıyız
Ve genç ruhumuzu onun için
büyütüyoruz
Öksüz ülkemize faydalı olalım
diye
Güçlendiriyoruz.

ქართველ ბავშვების
სიმღერა

დედამ რომ შვილი გაზარდოს,—
გმადლე ჩვენისთანანი,
ძმურად გამოსადეგნი ქართ
ველებად და ქველახთანანი.

ლხინში მოლხინეს მოუყლხენით,
ჭირში მოჭირნეს ვეფხვებითა;
ფიქრის, ხმების, მრთობის დროსა
ბრძოლაც არ დეუკარებიათ.

Ve şimdi de işimizle,
cesaretimizle
Başkalarından hiç de geri
kalmayız
Ve ülkemiz çağırırsa
Derhal savaşa gideriz.

* * *

İşte biz böyle faydalıyız
Her yerde ve herkese
Eğer bir anne çocuk büyütecekse
Bizim gibileri büyütsün

İlia ÇAVÇAVADZE
1860
Çeviren: Osman Nuri Mercan

დიდს არ გაუქცევიხართ
და მსახლ მიგიხვეთ ჰაერაკა;
ძალის გულდაწყლ დაჭერებით
და ოფლის ცრემლში გაბრაწალა.

ჩინ წახდილში არ ლაიჩეკო,
არ ავეწერაო ცუდ რწმალს;
ჩვენც ვიცით, რომ შენი ენა
ეროსობა და დაცრუებაა.

ვინაროდ მიგაღია წინა,
მაგრა ის ყველს ეკლში ფიქრს,
რომ წინანი ეცხოთეს
ენის იქნეს ცხად და ხიდად.

მაშინაც მეილი ჩვენე ქართ
და მიეთ კრწილი ყველს ხელს,
რომ იდგნეს ეამაეიდეთ
დაობლებულს ჩვენს მამულსა.

მაგრამ ეხლაც ხაქმით, ხიმხნით
სხვას არც ჩვენ დეუკარებიათ;
ბრძოლად რომ მამული ეიხმოს,
ეხლაც კი გამოვალებიათ.

ვცრე ეამოსადეგნი ქართ
ველებად და ქველახთანანი:
თუ დედამ შვილი გაზარდოს,—
გმადლე ჩვენისთანანი.

İLKBAHAR

Orman yapraklandı
Kırlangıç şarkı söylüyor
Bahçede öksüz bir asma
Sevinçten ağlıyor.

* * *

Dağlar çiçeklendi
Tarlalar çiçeklendi
Sevgili ülkem
Sen ne zaman çiçekleneceksin?

Ilia Çavçavadze
28 Ocak 1861, St. Petersburg
Çeviren: Osman Nuri MERCAN

HÜZÜN

Dolunayın soluk ışığı
Doğurgan ülkemizin üstünü
örtüyordu
Ve uzak dağların beyaz çizgisi
Lacivert boşlukta kayboluyordu

* * *

Ne hiçbir yerden ses ne de
çağırma
Yurdum bana bir şey
fısıldamazdı
Bazense işkenceli sesle haykırış
Gürcü uykusunda inildiyordu

* * *

Tek başıma duruyordum ve
dağların gölgesi
Hâlâ ülkemin uykusunu
okşamakta
Ah tanrım, hep uyku da uyku
Uyanmayı ne zaman hak
edeceğiz.

Ilia Çavçavadze
4 Haziran 1859, St. Petersburg
Çeviren: Osman Nuri MERCAN

ელეგია

მკრთალი ნათელი ხაფხე მთვარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ხიალი მორხი შთებისა
ლაჟვარდ ბიერცეში დაინთქმებოდა.

არხეინდამ ხმა, არხეინ მ ...ელი!..
მშობელი მიბიელს არრას ეტეოდა,
ზოეკერ– კი ტანჯვით ამძიმებული
ქართველის ძილშია კვნესა იხმოდა!

ეიდექ მარტოკა... და მთების ჩრდილი
კვლე ჩემ ქვეყნის ძილს ვალერსება...
ოხ, ღმერთო ჩემო! ხულ ძილი, ძილი,
როდის გეღირსოს ჩვენ გაღვიძება?!

4 იენისი, 1859 წ.
პეტერბურგი

ელეგია

Mçrtalı natqeli xatxe mtvarisa
mşobels kveqanas zed mohfenoda
da tetri xiali morxi šeebisa
lažvard biercetši dainteeboda.

arxeindam xma, arxeinad m ...eli!..
mşobeli mibiels arras eteoda,
zoeker– ki tanjvit amZimebuli
kartvelis Zilšia kvnesa ixmoda!

eidek martoka... da mtebis crdili
kvle čem kveknis Zils valerseba...
ox, ğmerto čemo! xul Zili, Zili,
rodis geğirsos čven gağvidseba?!

4 ianisi, 1859 w.
peterburgi

GAZAFXULI

ტყემ მოისხა ყაითალი,
ყერ მერცხალიც ჰქვიან,
ბაღში ვიზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის.

ეუაყუბულა მდელო,
ეუავებულან მთები;
მაშულო ჩუენთრელო,
შენ როდის ეუაქნები?

GAZAFXULI

tyem moisxa yaitali,
qer mercxalicc hqvian,
baRSi viZi obolni
metis lxenita stirin.

euaqubula mdelo,
euavebulan mtebi;
mašulo čuentrelo,
šen rodis euaqnebi?

YAKARI

Sen ey göklerdeki ulu babamız
Önünde diz çökmuş duruyorum yakarıya.
Ne varlık istediğim var senden ne yücelik
Yakarmayı küçümsediğim anlamına gelmez bu hiç
Tersine, susuzluğum ruhumun göklerden aydınlanmasma
İsterim ki bilincinle gönlüm sevgiyle tutuşsun
Yüreğim bıçaklayan düşmanlar için bile
"Bağışla" derim, "Tanrım bağışla" bilgisizliklerine.

DUYUYORUM

Duyuyorum, duyuyorum halkımın
Zincirlerini koparma özlemini!
Köleliği ortadan kaldırmak için
Gürlüyor dünyada gerçeğin sesi

* * *

Coşkuyla sarıyor bu ses beni
Kamçı oluyor yüreğimdeki umuda
Tanrım, tanrım! Ne olur bu sesi
Duyuruver bana yurdumda da.

İlia Çavçavadze
Çevir: Tahsin Saraç, Hasan Çelik

İLİA ÇAVÇAVADZE

Bir insanın bu kadar
Bu kadar çok sevilmesi için
halkınca
Halkını bu kadar çok
Bu kadar çok sevmesi gerek,
değil mi?

* * *

Bu sevgi parçalanmaktır
İlia Çavçavadze parçalandı
halkı için
Sekiz on bölük oldu
En az on kişinin yükünü
götürdü
Daha çoğunu getirdi halkı için

* * *

İlia Çavçavadze'nin çocukları
bugün
Bugün onu çok iyi anlıyorlar
Bu yüzden işte
Dünyada bu yüzden
Onu asıl çocuklara anlatmalı
Onun düşlerini çocuklar
Gerçekleştirmiş Gürcüstan içiri
Dünya için de çocuklar
Gerçekleştirecek

* * *

Sormayın hangi çocuklar
Açık seçik ortada
Dünya çocukları
gerçekleştirecek
Yaşam çok daha güzel olacak
O zaman

* * *

Bir büyük ışık Çavçavadze
Gür bir ışık
Yurdundan dünyayı
aydınlatıyor

Fakir Baykurt

Şiirler

MERİ

Senin nikâhın vardı o gece Meri!
Meri, o gece gözlerinin efildeyen feri
Ve tertemiz göğün şimşeklenen renkleri
Yas tutuyordu bir sonbahar gibi
* * *
Yanıyordu parlak bir alev demeti
Yalazlanarak ve titreşerek
Fakat mumlardan çok senin yüzündü
Sararıp solan, gizemler içinde eriyerek.
* * *
Kubbesi de cephesi de yanıyordu tapınağın,
Güllerden tütsü süzülüyordu yavaşça,
Fakat beklemekten bitkin kadınların
Bir başkadır tapınmaları dermansızca
* * *
Duyuyordum andını, şuursuzdu...
Men, kıymetlim, hâlâ inanmıyorum...
İşkenceyi bilirim, fakat yas mıydı bu,
Nikâh mıydı? Bugün de bilmiyorum
* * *
Hıçkırıyordu birisi kayalıklarda
Ve yüzük taşlarını rüzgârda yitiriyordu...
Öksüzlük ve acıma vardı yalnız orada,
Ve o gün, bir şölene hiç benzemiyordu.
* * *
Hızlı adımlarla çıktım tapınaktan,
Nereye götürüyordu adımlar beni? Gözlerim
kararıyordu
Doludizgin bir rüzgâr esiyordu sokaktan
Ve aralıksız sağnak bir yağmur yağıyordu
* * *
Kederi doladım tüm vücuduma,
Kendimi bitmeyen fikirlere emanet ettim.
Ah, senin evin! Evinin yanı başında
Kudretim kesildi, yığılıverdim duvara.
* * *
Öyle üzgün kalakaldım uzun zaman
Ve önümdeki kara düzgün kavaklar
Uçmakta olan kartal kanatları gibi
Hışırdatıyordu karanlık sesli yapraklarını
* * *
Ve hışırdıyordu bütün kavaklar,
Neden kimbilir? Kimbilir Meri?
Bana kısmet olmayan mutluluklar
Uçup gidiyordu rüzgâra kapılan sis gibi
* * *
Neden söndü bu anı ışıldama böyle,
Kime yakarıyorsun, söyle?
Uçup giden kartal kanatları gibi
Neden kanat çırptı hayallerim böyle?
Neden dalmıştı gözlerim göğe gülümseyerek
pek,
Veya neden tutuyordum efildeyen ışığı?
Ya da "Mezarcı"yı neden soylüyordum
Veya kim duyuyordu "Ben ve Gece" mi?
* * *
Kesiliyordu yağmur damlacıkları ve rüzgâr,
Üzgündüm umutsuzca ve kalbim kırıktı,
Ve ben Kral Lear gibi ağladım,
Tıpkı herkesin terk ettiği Kral Lear!

1915
Galaktion Tabidze
Çeviren: Hasan Çelik

ÖNSÖZ YERİNE

Mavi dağlar
Diyarı-
Kafkasya'da
Mavi dağlar
yeşil ovalar
Yalın-
sade doğa
gibi
Doğaldır
gelenekler...
Renk-renk
dinler-
diller
Diyarı
Kafkasya'da
Dini
inançlardan
Daha kutsaldır
gelenekler.
Gelenekler
başlı-
başına
En yüksek
inançtır
* * *

Mavi dağlar
Diyarı-
Kafkasya'da
Mavi dağların
bağrından
Gür-gür
fışkıran
Çağlaya-
çağlaya
Kıvrım-
kıvrım
Yeşil ovalara
uzanan
Berrak
ırmakları
Neden
Bulan-
dır-
dılar?!
Bugün
Neden
Bulan-
dırıyor-
lar?!

Ali ALTUN
Tbilisi, 1993

Şamil

Elizbar UBİLAVA

Elizbar Ubilava'nın 1992 yılında yayımlanan 232 sayfalık tarihi romanı "Şamil"in hazırlamış öyküsünü sunuyoruz.

Şamil'in savaşla ilgili yaşamını anlatan geniş düzyazı yapıtları oluşturmak için uzun süredir hazırlanıyordum. Şamil ve genelde Kafkasya savaşlarıyla ilgili önemli yapıtları incelemeyi ve Dağıstan'ın tarihi yerlerini görmeyi, romanı yazmaya başlamak için yeterli görmedim. Dağlıların yaşam gerçeklerini, müritlerin savaş arzularını henüz tam olarak anlayamadığımı hissediyordum.

Kimden yardım isteyecektim? Sonunda Lev Tolstoy'u seçtim. Seçkin bir yazar olan Tolstoy, Kafkasya âşığı ve Kafkasya savaşlarında bulunmuş biriydi. Rus ve diğer Hıristiyan uluslara karşı başkaldıran Müslüman Dağlıların baskınlarının her ayrıntısını büyük bir sanatsal ustalıkla anlatmıştır. Tarihi gerçekleri, sanatsal doğrulukla anlatmanın eşsiz bir örneği olan Lev Tolstoy'un *Hacı Murat*'ı, bugün de bizi hayretler içinde bırakmaktadır.

Böylece, *Hacı Murat*'ı ve Lev Tolstoy'un diğer öykülerini Gürcüceye çevirmek düşüncesi oluştu bende. Bu düşünce, bu büyük yazarın öğrencisi ve onun harika dünyasının kiracısı olmamı sağladı. Bu yıllar benim için gerçekten de İncil'deki Yakub'un Tanrı ile savaşması gibiydi, ama Tanrıyla savaşmanın verdiği dayanılmaz sevinci, bana o hissettirdi ve bu çeviriler yazarlık biyografime, dâhi yazarın eserlerini Gürcüce anlatma konusunda başarılı bir deneyim olarak girmiştir. Böylece, bu çeviriler, okuyucular ve objektif literatür eleştirmenlerinden olumlu eleştiriler aldı.

Böylesi olumlu desteklerin teşvikiyle kısa zamanda A. Bestujev-Marlinski'nin Kafkasya'yla ilgili romanları, *Amalat Bey* ve *Molla Nuri*'yi Gürcüceye çevirdim.

Tüm bunlardan sonra Şamil hakkındaki tarihi romanı yazmaya başladım. Uzun bir çalışmadan sonra bitirdim ve birkaç yıldır okuyucunun hizmetindedir.

Roman, basında periyodik olarak yayımlanmamasına karşın pek bir şey yitirmedi. Bu sayede okuyucu romanı parça parça değil, bütün olarak okuma fırsatını bulabildi. Tamamını aynı anda okumak, okuyucuda daha olumlu izlenimler oluşmasına neden olmaktadır.

Bu tarihi roman Şamil'in dünyaca bilinen savaşlarının son beş yılını kapsamaktadır. Olay, Kırım kampanyası zamanında 1854 yılının yaz aylarında Şamil'in on bin müritten oluşan ordusunun Kaheti'ye saldırması, Tzinandali'yi talan etmesi ve kalabalık esir grubu ve büyük ganimetlerle Dağıstan'a dönmesiyle başlıyor; eserin son sahneleri 1859 yılında General Bariatinski başkanlığında, Şamil'in Gunibi köyünde esir alınarak uzaklara, Kaluga'ya götürülmesidir.

Bu kısa zaman süresi (beş yıl), ihtilaflarla, Türk-Rus cephesindeki kataklizmlerle doludur. Bunlar, şahısların karakterlerini daha keskin biçimde açıklamakta, ideallerini daha açık bir şekilde yansıtmaktadır.

Savaşın baş kahramanı Şamil'in yüksek komutanlık zekâsı, mertliği ya da karşıt durumların tüm çıplaklığıyla kendini göstermesi; bir kişide, birbirine karşıt olan iki kişilik; biri ulusal özgürlük savaşlarının bayraktarı, diğeri, başkasının toprağına göz diken, istilacı ve müritlik düşüncelerini yayan biri; işte, bir adamın iki yönü, mert bir komutanın, ışığı ve gölgelerinin olduğu Kafkasya savaşının ,son beş yılındaki savaş operasyonlarının en yüksek noktası.

Böylesine zıt karakterli birinin ruhsal durumunu tamamıyla olmasa da yaklaşık olarak yansıtabilmek kolay değildi; bu olguların ışı-

ğında romanı yazıyordum ve eğer amacımın yarısına dahi ulaşabildiysem o zaman emeğimin boşa gitmediğini düşünebilirim.

Romanın baş ve trajik kahramanlarından biri de Şamil'in oğlu, Rus ordusunun esiri Cemaleddin'dir. Cemaleddin on beş yıldır anavatanından ayrı yaşadığından anadilini de, varlığını da unutmuştu. Uzun bir dönem Hıristiyan Rusya ortamında olan bu asker, şeriat kanunlarına ve Dağlı Müslümanların gelenek-göreneklerine çok yabancılaşmıştı. Cemaleddin tüm varlığıyla Büyük Rusya'yı, Rus halkını sevmişti ve onun koruyucusu olmuştu. Şamil'in ısrarlı isteğiyle yurduna dönmüştü, ama baba oğul, birbirini anlayamıyordu. Baba ne kadar Ruslardan nefret ediyor ve onlarla tüm olanaklarıyla savaşıyorsa oğul da tüm bunlara o derece karşı çıkıyordu; o hiçbir zaman Rus askerine kurşun sıkmazdı ve bir Rus kızıyla da nişanlanmıştı, ama Şamil Rus gelini kabullenemiyordu

Cemaleddin, babasıyla arasındaki anlaşmazlığı yok etmek için uğraştı ama başaramadı, fiziksel enerjisi yeterli olamadı, dert içinde boğuldu, ıstıraba kapıldı ve herkes tarafından terk edilmiş bir halde uzak bir köyde çile doldurmaya başladı.

Cemaleddin'in bahtsız sevgisiyle yüreği yanık sevgili Ala Korşunova, evini, ailesini terk ederek hayalindeki sevgilinin çile çektiği Dağıstan'a gitti. Aslında Ala Korşunova beklediğini bulamadı, sevgilisini göremedi ama bir süre onun yakınlarında yaşamak da yetti, ona orada olduğunu da duyurdu ve herkesten daha değerli bir insanın soluduğu havayı soludu, tüm bunlar onu avutuyordu

Ala Korşunova, Rus ordusunun kır hastanesinde hemşire olarak çalışmaya başladı ve sayısız askerin yaşamını kurtardı. Tüm bunların nedeni Cemaleddin'e olan aşkı ve ona verdiği değerdi.

Romanın merkezi şahısları Prens Davit Çavçavadze, aristokrat üç kız kardeş Ana Çavçavadze, Barbare Orbeliani, Anastasya Batonişvili'dir. Bunların özgeçmişleri sayesinde Rus İmparatoru I. Nikoloz, Kafkasya'nın baş yöneticileri, generaller (Read, Muraviov, Bariatinski), Rus askeriye bakanları (Dolgorukov ve Suhozanet), Rus-Türk savaş kahramanları (bunlardan biri Şamil'in eski esiri General İlia Orbeliani de elindeki kayıtlarla) romana dahil olmaktadır. Romanın renkli şahıslarından biri de Şamil'in esiri Fransız Ana Dranse'dir. Onun anılarının parçaları da romana işlenmiştir.

Kafkasya savaşları, özellikle de Şamil ile ilgili yazmak, birçok zorluğu da aşmayı gerektiriyor. Bu zorluklara karşın, Kafkasya destanı ve onun başkahramanı Şamil, öyle ya da böyle Gürcü yazınında yansıtıldı.

Devrim öncesinde dahi, Aleksandre Pronispirol, Şamil hakkında çok sayıda düzyazı eserler yazmıştır. Onun "Dağ Kartalı Şamil" adlı öyküsü, zamanında Gürcü okuyucular arasında çok popülerdi. Daha sonra İona Vakeli *Şamil* adında bir oyun yazdı. Bu oyun 1930'lu yıllarda Tbilisi Marcanişvili Tiyatrosu'nda başarıyla sahnelendi. Yine aynı yıllarda Grigol Orbeliani'nin *Makaleler/Mektuplar* adlı iki ciltlik kitabı çıktı. Redaksiyonunu Ak. Gatzerelia yapmıştı. Gr. Orbeliani'nin makalelerinde Şamil'in ve genel olarak Kafkasya savaşlarının epizotları, kronolojik sırayla ve ilgi çekici bir şekilde yansıtılmıştır. Ak. Gatzerelia'nın Şamil dönemiyle ilgili öyküleri, okuyucular tarafından çok beğenilmiştir. Şamil'in ve genel olarak Kafkasya savaşlarının yazarlarımız arasında uzun süre konu olacağını düşünebiliriz.

Bu romanı yazarken Lev Tolstoy'un Kafkasya öyküleriyle beraber bana yol gösterenler şunlardır: Ana Dranse *Şamil'in Esiri Olan Kadınlar*, E. Verderevski *Şamil'in Esiri*, Gr. Orbeliani *Makaleler/Mektuplar*, *Şamil'in Esaretinde Sekiz Ay*, *Eylemler*, *Gürcüstan Tarihi Denemeleri*, tanınmış Kafkas bilimciler V. Poto, A. Ziserman, S. Esadze, K. Borozdin, Z. Ançabadze, M. Dumbadze, A. Ioseliani ve diğer bilimsel çalışmalar

Gürcüce yayımlanan roman, iki kez büyük tirajlarla basıldı ve her iki kez de çıkar çıkmaz tükendi. Yakın zamanda Rusça olarak da yayımlanacaktır. Roman bazı okulların 8. sınıf Gürcü dili ve edebiyatı ders programına da girmiştir. (Tbilisi - 1992)

Gürcüceden çeviren
Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

"Üniversite Sokağı'nda Sabah"

Guram RÇEULİŞVİLİ

Guram RÇEULİŞVİLİ, çağdaş Gürcü edebiyatına daha çok katkıları beklenirken genç yaşta öldü. Kısa yazın yaşamında, lirik çizgiyi sürdürerek öyküler ve bir piyes yazdı. 1961 yılında ilk öykü kitabı ile okuyucularıyla tanıştı. Eser okuyucuları tarafından sıcak karşılandı ve beğeni gördü.

Tskito[1] yorganı yana attı. Sonra bacaklarını yukarı kaldırdı, birçok kere açıp birleştirdi, gene aşağı indirdi, gözlerini kapattı. Bir süre böyle yatıp düşündü: "Acaba bugün ne olacak?.. Evrakları kürsüye teslim edersem, iyi olur. Ayıptır, Çarşamba günü götürmeliydim, halbuki bugün Cumartesi. Sonra Leyla'ya uğrarım. Hayır, Pazartesiye kadar beklesin. Daha çok özler beni. Leyla... Ah! Ne kız! Levan'ın dediğine göre beni külhanbeyi sanmıştır. Bu bir taraftan iyi. Ama kim bilir?.."

Yorgansız üşüdü, tüyleri diken diken olan kollarını ovalayıp kalktı. Antrenman yaptı ve kahvaltıdan sonra giyindi, aynaya baktı. Pek beğenmedi kendini, sokağa çıktı. Merdivenlerde kirli su kabında bezi ıslatan şaşı hademe kadın, başını kaldırıp eğri büğrü yüzü daha kınşmış olarak Tskito'ya selam verdi. Tskito da terbiyeli bir tavırla başını eğdi. Dışarıda çocuklar futbol oynuyorlardı. Karşıda avlu kapısı yanında, hademenin kısa boylu çirkin kocası durup uzun zıvanaya takılmış "Avrora"sını[2] tüttürüyordu. Daima sarhoş olan anlamsız gözleriyle bakıyordu top oynayanlara. Beletajın[3] penceresinden, sarılı başını dışarı çıkaran ev hanımı ince, nahoş sesiyle bağırmaya başladı:

– Seroj, oğlum, gel buraya, sana yemek hazırladım.

Top peşinde olan tozlu ve terli Seroj hırçın hırçın bir şeyler homurdandı.

– Duymadın mı oğlum? Bu meret topu oynamaktan bıkmadın mı? Aman, sabah sabah böyle terlemek olur mu?

– Ya, ya! -oynayanlardan birisinin avlu kapısına çıkmış olan ninesi onayladı.

– Bizim zamanımızda top oynamazlardı. Zavallı kocam Vano erkek değil miydi ya? Şimdiki gençlik tamamen çıldırmış durumda.

Duvar yanında duran kadınlar, "Evet, evet," diye onayladılar.

Tskito sokaktan acele adımlarla geçti. Sonra gözlerini kısarak güneşe baktı. "Zavallı Nino -düşünüyordu- ne kadar iyi kız, ama ondan hoşlanmıyorum artık. Ona acıyorum. Fakat onunla beraber olmaktan usandım." Tskito yüksek kaldırımdan sekerek atladı aşağıya, tek bacak üstünde hoplayıp alçak beletajın penceresinden içeriye baktı. Bir süre önce ağlamış çocuğa pencerede ninesi bir şeyler anlatarak gogli-mogli[4] ile dolu kaşığı ağzına sokuyordu.

Yokuşta arabalar toz çıkarıyordu. 15 yaşındaki kocaman fiyonklu kız, büyük okul çantasıyla Tskito'nun yanından hızla geçti. Sonra okul avlusuna koşarak girdi. "Bu küçük kızlar ne kadar iyiler. İşte onlar bize uygun," diye düşündü Tskito. Sonra kendi yüksek boğazlı, siyah, yeni parlatılmış ayakkabılarına baktı. Ayakkabının üzerine ince toz tabakası oturmuştu.

Merkez Sokağı'na çıktığında tek düğmeyle bağlanmış ceketini açtı, üniversite binasına umursamadan baktı, sonra dönüp karşı tarafa gitti. Hiçbir şey düşünmeden duraktan geçti. Üniversite yönüne giden tramvay içinde Guram'ı[1] gördü ve ona seslendi. Guram başını çevirdi ve hızlı giden tramvaydan atlayarak indi.

– Ulan nerdesin, yahu? -iner inmez başladı Guram- dün arkadaşımın doğum günü töreni-

ne katıldım. Seni arıyordum, sonra Tazo'yu[1] götürdüm, yalnız gitmek istemiyordum da.

– O zaman sen akşamdan kalmış olmalısın.

– Ya, biraz başım ağrıyor. Beş Tuman[5] var bende, gel, içelim; yüzer gram votka ve birer kadeh bira. Fazlasına dayanamam. Sen istersen, lüle kebabı da getir.

– Ne kadar çok konuşuyorsun. Gel, inelim.

– Kime gitmeyi istiyorsun?

– Dans-Geo'ya[1].

– Onunla aram iyi değil, kavga etmiştim.

– O zaman İrakli'ye[1] gidelim.

– Dans-Geo olsun. Ne yapar ki bana.

Tskito ve Guram, sokağı keserek karşıya geçtiler. Kaldırıma çıktılar. Guram bayiden sigara aldı. Biraz sonra ikisi de Dans-Geo'nun meyhanesindeydiler.

– Hadi, Geo, yüzer gram votka ve birer kadeh bira, buna kebap da getir. Çabuk, duyuyor musun? Yoksa derse geç kalacağız. Acaba ikinci derse yetişir miyiz? deyip Tskito'ya baktı.

Tskito, "Bakalım," diyerek cevap verdi. Sonra sandalyeye iyice yerleşip meyhaneye göz attı. Yüzer gram içtikten sonra Tskito iki yüzer daha istedi.

Gözleri kızarmış Guram: "Ulan, Leyla'yla işin nasıl gidiyor?" diye sordu Tskito'ya.

– Şöyle böyle.

– Nino'yu[6] tamamen bıraktın mı?

– Bilmem, o iyi kız, biliyorsun. Ona acıyorum bile. "Eğer o beni terk ederse çıldırırım," demiş bir yerde. Yazık zavallıcığa, öyle yufka yürekli ki, başına bir şey gelsin istemem. Önce biraz uzaklaşının ondan, sonra daha kolay olur.

– He, öyle daha iyi. Ama aptalsın onu terk edersen eğer.

– Peki, ne yapayım, onunla evlenmem mi gerek?

– Niye olmasın ki?

– Bilmem. Böyle de yapabilirim, ama sonu nereye gider?

– O seni çok seviyor.

– Biliyorum da o yüzden ona acıyorum.

– Tskito, Nino küçükken Nodar'la[1] berabermiş. Doğru mu?

– Bilmem. Böyle söylüyorlar. Kendisi bana şöyle anlattı: "Nodar beni çok seviyordu, sonra biraz yakınlaştık, ama onu yakından tanıdıkça ondan veba gibi nefret ettim."

– He, Niko[1] da, Nodar'dan nefret ettiğini söyledi.

– Hakikaten sevimsiz bir adamdır bu Nodar.

– Geo! diye seslendi Guram, -bir buraya baksana.

– Hemen, canım.

Geo koşarak geldi. Kısa parmaklarıyla 45 Manat[5] hesap çıkardı. Guram ona 46 Manat verdi ve serin meyhaneden yukarı çıktılar. Güneş iyice yükselmişti ve içkili gençleri daha çok yakıyordu. Votkanın sarhoşluğu yavaş yavaş hissediliyordu.

Gençler üniversite kapısına vardılar. Öğrencilerin bir grubu kendi aralarında bir şeyler tartışıyordu.

İçlerinden biri, "Bizim pedagoji hocasından nefret ediyorum, kaba birisidir," diyordu.

Diğeri, "Sen ulan, yemek içmekten başka her şeyden nefret ediyorsun," diye cevap verdi.

Duvara dayanmış halde Tskito ve Guram sigara içip öğrencilerin konuşmalarını dinliyorlardı.

– Sen de söyledin ya, kötü bir şey mi sevmişim?!

– Yemeği kim sevmez. Laf olsun diye söyledim.

– Evet, yemek dedin de hatırladım, -dedi üçüncüsü,- yarın bizi düğün bekliyor.

– Kimin? -ikisi de birden sordular.

– Kimin mi? Duymadınız mı? Bizim Nodar evlendi. Öyle iyi bir kız ki!

– Kimdir?

– Nino, Bilmiyor musun? Onlar çocukluklarından beri birbirlerini seviyorlarmış. Tskito ve Guram bakıştılar. Sonra Tskito yukarı çıktı.

Çeviren: Nana KAÇARAVA

1 Tskito, Guram, Tazo, Dans-Geo, İrakli, Nodar, Niko: Erkek adlarıdır.
2 Avrora: Sigara markası.
3 Beletaj: Su basma seviyesi üstüne yapılmış tek katlı ev.
4 Gogli-mogli: Yumurta sarısı ile tozşeker çırpılarak hazırlanan tatlı.
5 Tuman, Manat: Para birimi.
6 Nino: Kadın adıdır.

Türkçede Gürcü Kültürü Kaynakçası

Kitabın adı ve türü:	Sayfa	Yazarı	Yayınevi/Matbaa	Yayım Yılı
1. ELGUCA-KAFKAS AŞKI (Roman)	-	Aleksandre KAZBEGİ	-	1941/1964
2. GÜRCÜSTAN, kültür, edebiyat, sanat, tarih, folklor	250	Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)	Aksiseda	1968
3. GÜNEŞİ GÖRÜYORUM (Roman)	240	Nodar DUMBADZE	E	1969
4. ALİ İLE NİNO (Roman)	348	Kurban SAİD	Hürriyet	-
5. ELGUCA İLE MZAĞO (Roman)	208	Aleksandre KAZBEGİ	Sinan	1973
6. SÖNMEYEN OCAK (Roman)	221	Yusuf PAĞAVA	Ararat	1977
7. GİORGİ SAAKADZE-BÜYÜK SAVAŞÇI (Roman)	347	Simon KVARİANİ	Ararat	1980
8. MAVİ DAĞLAR ÜLKESİ (Öykü)	71	Vahtang GOGOLAŞVİLİ	Cem	1980
9. GÜNEŞİ GÖRÜYORUM (Roman, 2. baskı)	227	Nodar DUMBADZE	Can	1982
10. TEMBEL ADAM (Masallar)	61	Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU	Cem	-
11. MAÇAHEL GEÇİDİ (1. cilt, Roman)	204	İsmail KARA	Oner, Bursa	1984
12. AŞELA (Roman)	354	Zuhal KUYAŞ	Kaynak	1985
13 GÜNEŞİN KIZI (Masallar)	63	Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU	Esin	1986
14. ŞEYTANIN TAŞI (Öyküler)	102	Miheil CAVAHİŞVİLİ	Total	1988
15. ENİNDE SONUNDA (Şiirler)	108	Pridon HALVAŞİ	Ortadoğu, Oberhausen	1988
16. SONSUZLUK YASAK (Roman)	260	Nodar DUMBADZE	Yılmaz	1990
17. KUKURAÇA (Roman)	63	Nodar DUMBADZE	Yazıt	1990
18. KAPLAN POSTLU ŞÖVALYE (Destan)	283	Şota RUSTAVELİ	Eser, Samsun	1991
19. LAZLAR'IN TARİHİ	192	M. VANİLİŞİ / A. TANDİLAVA	Ant	1992
20. Dilden dine, edebiyattan sanata GÜRCÜLERİN TARİHİ	182	Fahrettin ÇİLOĞLU	Ant	1993
21. DEDA ENA (Gürcüce okuma-yazma kitabı)	48	F. ÇİLOĞLU / R. ÖZKALKAN	İmedi	1995
22. GÜRCÜLER (Eski halklar ve ülkeler)	173	David Marshall LANG	Ceylan	1997
23. GÜRCÜSTAN TARİHİ (Başlangıçtan 19. yüzyıla kadar)	304	N. BERDZENİŞVİLİ / S. CANAŞİA	Sorun	1997
24. UMUT UZUN YAŞAR (Öyküler)	174	(On değişik yazar)	Ceylan	1997
25. BİR KÖYÜN SERÜVENİ (Türkiye'deki Gürcüler arasında gelenek, göç ve değişim)	230	Paul J. MAGNARELLA	Sinatle	1997

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 5

İberya ÖZKAN

(Geçen sayıdan devam)

Geçen sayılarda Adana, Amasya, Balıkesir, Bolu, Bursa, Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Muş'un Gürcü köylerini tanıtmıştık. Bu sayımızda Ordu ilinin devamı ile sürdürüyoruz.

Dergimizin son birkaç sayısı boyunca, konuyla ilgili çok sayıda okuyucumuzdan mektup ve faksla doğru saptamalar, tamamlayıcı ek bilgiler geldi ve gelmektedir. Bazı okuyucularımızdan ise tablomuzun dışındaki bilgileri de (hane sayısı, nüfusu, Gürcücenin ne derece korunduğu vb.) kapsayan ayrıntılı ve örnek dökümler gelmektedir. Tüm bunları değerlendirip dizi sonunda yansıtacağız.

A- Artvin ile ilgili araştırma ve saptamaları daha da derinleştirerek sürdürmemiz gerektiği sonucuna vardığımız için atlamıştık ve ileriki sayılarda yayımlayacağımızı belirtmiştik. "Artvin'deki Gürcü Köyleri" kavramında nelerin bulunması gerektiği, hangi kıstaslara göre (dil bilmeyen, asimile olan, Türkleşmiş, Laz köyler vb...) değerlendirmemiz gerektiği gibi konularda (özellikle yöreyi iyi tanıyan) siz okuyucularımızın, görüş, düşünce ve önerilerini acil olarak bekliyoruz. (Artvin ili, önümüzdeki bir-iki sayı içinde yer alması gerektiğinden.)

B- Bu arada bazı Gürcü köylerinin bulunduğunu bildiğimiz ya da duyumlarını aldığımız şu illerle ilgili bilebildiğiniz dökümleri de acilen bekliyoruz: Giresun, Hatay, İstanbul, Kars, Konya, Kahramanmaraş, Ardahan, Diyarbakır, vd...

C- Dizi boyunca belirttiklerimizi, sonlarına yaklaştığımız bu yazıda da yinelemek istiyoruz:

Ahmet Özkan'ın (Melaşvili) bu çalışmasının *çveneburi*'de yayımı süresince, daha kesin ve net bir sonuca ulaşmayı hedeflediğimizden, siz okurlarımıza da önemli bazı görevler düşüyor:

1. Saptanan köyler ile ilgili bilgiler yanlış ya da eksik ise doğrusunu ve eksiğini,

2. Bazı köyler unutulmuş ya da yer almamışsa bu bilgileri,

ÖRNEKLEMEDİR

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN			GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4
BALIKESİR	GÖNEN	TÜTÜNCÜ (AYVACIK)	KOÇBAYIRI	SALİHİYE (KAPLAMA)	GÜRCÜ AYVACIK	ARTVİN, MURGUL, ARHVA	1878	?	X			
BURSA	İNEGÖL	-	HAYRİYE	-	HEYRİYE	BATUM, MAGANELİ, ÇİKUNETİ, GHURİNETİ	1878		X			

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eğer "93 Harbi" sırasında göç edildi ise (1878) yazınız; eğer tam bilmiyor iseniz yaklaşık yılı belirtip (?) ile işaretleyiniz.

3. Yanda oluşturduğumuz tabloya arkada yer alan iki örneklemedeki gibi) okunaklı bir şekilde yazıp bize hemen gönderiniz.

4. Böylelikle, hep birlikte, bu araştırmadaki olası eksik ve yanlışları hem gidermiş olacağız, hem de tablodan da tahmin edebileceğiniz gibi, bizce gerekli olan asgari bilgiler ile genişleterek daha kapsamlı hale getireceğiz.

52 ORDU (devamı)

Merkez İlçesi
Kabadüz Bucağı

BAHARİYE
KİRAZDERE

Uzunisa Bucağı

AKKESE
ALEMBEY
BAYADI
KAYADİBİ
ÖVÜNDÜK

Akkuş İlçesi
Merkez Bucağı

KABAKULAK

Fatsa İlçesi
Merkez Bucağı

BACANAK
BOZDAĞI
YUSUFLU

Gölköy İlçesi
Merkez Bucağı

CİHADİYE
HARUNİYE
OKÇABEL
SÜLEYMANİYE
TEPEKÖY
YUVAPINAR

Korgan İlçesi
Merkez Bucağı

YEŞİLALAN

Kumru İlçesi
Merkez Bucağı

YENİAKÇALAN
YENİDİVAN
YENİERGEN

Ünye İlçesi
Merkez Bucağı

İSTİKLAL
KALEDİBİ

Tekkiraz Bucağı

DAĞKÖY

(Devam edecek)

TÜRKİYE'DEKİ GÜRCÜ KÖYLERİ

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN			GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	RESMİ OLMAYAN	ÖNCEKİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4

Gürcü Tarihi Folklorunun Manevi Dünyası

Doç. Tina ŞİOŞVİLİ

Dünyadaki, çalışan, düşünen ve ileri gitmeyi hedefleyen tüm halklar, halk didaktikasını, yani etnodidaktikayı oluşturmuşlardır. Bunun, insanlığın manevi eğitimi açısından çok önemli bir rolü vardır. Çok eski bir tarihe sahip olan Gürcü halkı da yüzyıllar boyunca, yaşamdaki iyi-kötüleri görerek, kendi düşüncelerinin temelinde manevi öğütler oluşturdular. Bunları sözlü edebiyata işlediler. Bu öğütler, kuşaktan kuşağa çok değerli miras olarak geldi. Gürcü halkının doğası, maneviyatı, fikirleri ve hayalleri, dünyaya bakışı ve Gürcü halkının ruhsal arınmasını sağlayan manevi idealleri, Gürcü folklorunda çok güzel bir şekilde görünmektedir.

Gürcü folklorunun her dalı manevi ideal-ler bakımından zengindir. Bu yönden enteresan olan dallardan biri Gürcü halk tarihi sözlü edebiyatıdır. Bu, Gürcü halkının sevgili evladı Ilia Çavçavadze'nin dediği gibi, emekçi halkın yalansız tarihidir.

Tarihi folklor, tarihi olayların ve tarihi kişilerin yaptıklarının dolaysız tasvirini yansıtır, Gürcü halkının kahramanlığını, cesaretini, özgürlük sevgisini, dostluk-kardeşliğini, yurtseverliğini, insan sevgisini ve diğer yüce manevi ideallerini yüzyılların derinliğinden bugüne taşır.

Gürcü tarihi folkloru, sözlü edebiyatı tarz olarak çok renklidir ve uzun yüzyıllara dayanan bir tarihi vardır. Sözlü edebiyat birkaç döneme ayrılabilir. Vahtang Gorgasali, David Ağmaşenebeli, Kraliçe Tamara, Şota Rustaveli, Şalva ve İvane Ahaltsihelebi ve diğerlerini anlatan şiirler, hikâyeler ve masallar dikkate değerdir. Çok çeşitli olan bu malzemeler Gürcü halkının gerçek tarihidir. Bu tarih, her çağın ilerici düşüncelerini doğru bir şekilde yansıtır ve bununla, halkın güzel ideallere yönelik çalışmalar yapmasını sağlar.

Gürcülerin sevgili başkentleri Tbilisi'nin kurucusu, 5. yüzyılda yaşayan Kral Vahtang Gorgasali, Gürcü halkı için çok değerlidir. Halkı için fedakârlıklar yapan Vahtang Gorgasali'ye halk, Tanrının sevdiği adam unvanını verdi. Gürcü folkloru onun, yurttaşlarına olan yararlarını övgüyle anlatır, büyük bir saygıyla hatırlar ve dev bir adam olarak yansıtır. Halk, düşmanlardan yurdu kurtaran krala en büyük ödülü, onurlu yüreklerinden çıkan şu satırlarla verdi:

Kral Vahtang'ı Tanrı seviyordu,
Gökten çan sesini duydu,
İalbuzi'ye adım attı,
Büyük dağlar bükülmeye başladı.
Osları yendi
Çerkesleri kovdu.

Kral Vahtang'ın cesareti, okçuluğu bir halk şiirinde çok güzel örneklendirilmiştir:

Doğrudan bakıyordum
Kale duvarının başına
Gorgasali kral imiş
Oku hedefe vuran

Gürcü folkloru, ünlü Gürcü kralı David Ağmaşenebeli'yi yüceltici bir ışıkla anlatmaktadır. Gürcüstan'ın güçlülüğü, sağlamlığı, krala soyadını veren yeniden inşası, onun adıyla özdeşleşmiştir. David Ağmaşenebeli devrine ait sözlü edebiyatın, Gürcü halkının manevi geleneklerinin oluşması ve yaygınlaştırılmasında çok büyük önemi vardır. Halk, ünlü krallarını büyük şükran duygularıyla anmasamaktadır, onun yaptığı işleri övmekte, yüceltmekte ve bununla gelecek kuşaklara örnekler vermektedir.

Gürcü halkının sevgili kralı hakkında bir Gürcü efsanesi. "David Ağmaşenebeli çok merhametli ve Tanrının sevdiği biriydi," diyor ve Tanrının sevdiği David'in, katır görünümündeki şeytanı nasıl esir aldığını anlatıyor. Yine bir Gürcü hikâyesi, David Ağmaşenebeli'nin Lekleri nasıl yendiğini ve önemli şehirlerinden Daruban'ın demir kapılarını nasıl açtığını anlatıyor. Şunu da belirtmek gerekir ki, bir Gürcü hikâyesi, David Ağmaşenebeli'yi, huzur verici, toleranslı bir adam olarak tasvir etmektedir: "Kral, Leklerin başkanına karşı iyi davrandı, suçunu affetti, onu yakaladığı halde serbest bıraktı."

Gürcü kralının mertliği tesadüfi değildir. Gürcülerin ruhunda her zaman, insan sevgisi, dostluk-kardeşlik dilekleri yuvalanmıştır.

Yeniden doğuş devrinin yüce kraliçesi Tamara'nın adını, Gürcü folkloru yücelik halesiyle süslüyor. Kraliçe Tamara her devirde Gürcüler için yemin aracı olmuştur. O, bu büyük sevgiyi, yaptığı işlerle, erdemiyle ve halkını düşünmesiyle kazandı. Halk söylenceleri bize, Kraliçe Tamara'nın dulları, yetimleri çok düşündüğünü, fakirlere acıdığını anlatmaktadır. Bir rivayete göre Tamara, çok güzel olan altın beliklerini kesti, sattı ve parasını fakirlere dağıttı. Bu yüzden de bir halk ozanı ona şu mısraları söylemekte:

Ey sevinç, Kraliçe Tamara
Herkesten iyi olan Kraliçe Tamara!
Saçların kıvırcıktı,
Gözlerin gişer taşı,
Dişlerin incidendi;
İçinde atlas giyiyordun,
Dışında demir gömlek,
Ayağında vardı, oy, çizmeler,
Başında demir şapka
Atın vardı kum rengi,
Eyeri vardı, oy, üzerinde
Dizgini vardı gümüşten
Kamçın vardı altından
Ey Kraliçe Tamara,
Herkesten iyi olan Tamara!

Tamara devrinin tarihi sözlü edebiyatı Gürcü folklorunda birçok varyantta yaygınlaşmıştır. Bu sözlü edebiyat, halkın içten sevgisinin yansımasıdır ve manevi geleneklerinin oluşması-yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Annesi de Tamara'ya dünyaya hizmet etmesini, halkı için fedakârlık yapmasını vasiyet etmektedir:

Annesi Tamara'ya dedi ki:
– Evladım, ben bir rüya gördüm,
Yalan dünyanın içine baktım,
Köyü gördüm,
Sen bütün dünyayı
Bilinçle koru.

Ailesinin vasiyetini, Kraliçe Tamara hakkıyla yerine getirdi. Halkın, ülkenin gücü için Tamara'nın düşünceleri, bir Gürcü halk mezar kitabesindeki şiirde çok iyi yansıtılmıştır:

Bin tane köle elbisem vardı,
Hepsi altın düğmeli,
Dişi sülüne yediriyordum,
Kristal bardakla içiriyordum,
Kim bana bağlandıysa, ona bağlandım
Dürüstçe ve inatla
Artık siz bilirsiniz, ey krallar,
Bundan sonra kalanlar.

Gürcü Kralı Erekle'nin kahramanlıkları, savaş alanındaki çabaları, cesareti, mertliği, korkusuzluğu, merhameti, halkını düşünmesi de Gürcü folklorunun sevdiği temadır. Halk şiiri onu, geyik sütüyle büyümüş olarak tanıtır ve bununla kralın ilahi yönünü açıkça yansıtır:

Batonişvili Erekle
Geyik sütünü emmiş,
Algeti suyunu içmiş
Trialeti de otlamış
Samanlıkta kaybolmuş
Onu bir avcı bulmuş.

Kral Erekle'nin cesareti ve kahramanlığıyla ilgili halk şiirleri henüz çocukken oluşmaya başlamış:

Batonişvili Erekle
Küçük Kahi'dir.[1]
Ona demir gömlek giydirdiler
Bir el attı ve yırttı.

Kral Erekle'nin sıradan emekçi insanlarla büyük yakınlığı vardı. O, tüm Gürcüleri seviyordu. Her birinde yurdunu kahramanca koruyan, savaş arkadaşlarını ve evlatlarını görüyordu. Halk da alçakgönüllü ve sevgi dolu kralı yürekten sevdi. Bir şiirde, onun alçakgönüllülüğü ve halkın yanında oluşu şu şekilde yansıtılmıştır:

Geliyor, şarkı söylüyor, mırıldanıyor
yavaşça;
Ayakları dolaşıyor, herkes bakıyor ona
Sordular: – Neredeydin?
– Kralın yanındaydım dedi,
O da bizim gibi bir adam dedi.

Sevgili Kral Erekle'nin ölümü halkı çok üzdü. Gürcü şiirine göre onun ölümü tüm evreni, canlı ve cansız tüm doğayı aynı oranda üzdü. Halk dünyanın ümidi saydıkları kralın ölümünü, demir kapıların açılması, Gürcüstan'ın gücünün kaybolması olarak yorumladı. Bununla beraber, onun ölmediğine, Tanrının kardeşi olduğuna ve onun yanına gittiğine inandılar.

Anlamadınız mı ey Gürcüler
Açıldı demir kapılarınız
Güneş tersine battı,
Düştü denizin ortasına;
Ay karardı, kapkara,
Artık ışık vermiyor gökyüzünde...
Ağlıyor ince yıldızlar,
Gök de boşalttı nemini,
Artık yok Kral Erekle,
Ne de onun savaş kazançları,
Dalgalanmıyor bayraklarımız,
Artık patlamıyor toplarımız.
Erekle'nin öldüğünü kim söyledi,
Onun dili kurusun;
Ölmedi, Tanrının yanına gitti,
Kardeşidir, ayrılmıştı!
Evlatlarına demir gömlek bıraktı
Kılıcı da keskin.

Aynı şiirde Erekle'nin vasiyeti, halkıyla ilgili düşüncelerini anlatır:

Yaşadığun sürece atta oturdum
Öteye beriye çok koşturdum
Şimdi siz güçlü olun
Şehrin meydanında...

İkinci Erekle devrinin Gürcü halk şiirleri, Maia Tzuneteli'yi de anlatmaktadır. Sosyal ve ulusal ezilmişliğe başkaldıran Gürcü kadını Maia Tzuneteli'ye ithafen halk şiirler yazmıştır. Maia erkek kıyafeti giydi, Kral Erekle'nin ordusuna yazıldı ve düşmanlarla savaşırken kahramanca öldü. Halk onu unutmadı ve onun vatanı için yaptıklarını yücelten birçok şiir oluşturdu. Örneğin:

Kara gözlü, boylu poslu kız
Erkek gibi giyindi,
Tüfekle-silahla donandı,
Cesaretli davrandı.
Küçük Kahi'ye yaklaştı,
Görülmeye değer bir olay!
Tüfeğini çevirdi
Karşısında başını eğdi.

Kral Erekle devrinin Gürcü halk şiirini, kahraman Gürcü kadınları -Tamro Vaşlovaneli ve Tina Tzavkiseli- hakkında yazılan şiirler de zenginleştirmektedir. Bunlarda yurtsever kadınların kahramanlıkları anlatılmaktadır.

Gürcü halk şiiri, Kral Erekle'nin büyük oğlu, cesur savaşçı ve değerli vatan evladı, Kral Erekle'nin sağ kolu, düşman için felaket habercisi olan Levan Batonişvili için methiyeler düzmüştür:

Bagration'un kılıcı kesiyor,
Kral İrakli'nin;
Keşke tanışabilsem
Oğlu Levan'ı övüyorlar;
Babasından üstün çıktı,
Daha dişleri bile değişmeden.

Gürcü halk tarihi sözlü edebiyatı Gürcü halkının gerçek tarihidir. Halkın doğruyu söyleyen diliyle, yalansız ve aldatmadan uzak söylenmiştir. Halk, hiçbir şey yokken, yalandan ne kimseyi över ne de yerer. Her devrin halk şairleri, tarihi olaylarda ve tarihi kişilerdeki yüksek manevi değerleri, hümanist ve halkı eğitici olayları ve özellikleri seçip gelecek kuşaklara örnekler vermişlerdir. Tarihi folklorun en önemli özelliği de budur.

Istanbul, 20 Şubat 1998
Çeviren: Hacer ÖZKAN (IREMADZE)

1 Küçük Kahi, Kral Erekle'nin lakabı.

Kendinden Kaçış Özüne Yakalanış mı?

Fevzi ÇELEBİ

"Mtvare'nin (Ay) kenarında bir gölge beliriverir. Yavaş yavaş kaplamaktadır bu karaltı. karanlık gecelerin en değerli süsünü. Parlak gök cisminin kayboimasıyla dünya yok olacak, binlerce yıldır beklenen kıyamet kopacaktır.

Ay tutulmasının başlamasıyla herkesi bir korku sarmıştır, halk bilinçli bilinçsiz toplanır yakınlardaki en yüksek düzlüğe. Kadınlar Ğmerti'ye (Tanrı) sessiz çığlıklarla yakarırlar göz yaşları içinde. Mtvare'yi kurtarması için. Erkekler çakmaklı tüfek ve tabancalarını ateşlerler ara vermeksizin, belki de atalarının ok ve mızraklarla saldırdıkları gökyüzüne

Her yanı dualar ve silah sesleri kaplar. Gerçekten mahşer yerini andırır bu haliyle, barut kokusuyla tütsülenmiş meydan.

Mtvare kurtarılmalı. onu yutmaya çalışan Veşapi mutlaka uzaklaştırılmalıdır...

Kutsal ışık kaynağının tamamen kaybolusuyla endişe doruğa ulaşır. Çocuklar ağlaşırken annelerinin ellerine yapışmış, kadınlar hıçkırıklarını gizleyemezler. Sessiz çığlıklar artık yerini haykırışlara bırakmıştır...

Neden sonra çekilmeye başlar Mtvare'nin yüzeyindeki siluet. Veşapi yutamamıştır onu. Yüzlerdeki acı yerini tebessüme bırakır. Ve ardından sevinç yaşanır. Dualar amacına ulaşmış, silahlar Veşapi'yi ürkütmüştür. Şükürler edilir Ğmerti'ye. Tetiklere neşe içinde basılmaktadır artık. dev boyutlardaki yılan ya da ağzından ateş saçmamasına rağmen ateşi yutabilecek bir ejderha olan Veşapi her zamanki gibi lanetlenirken..."

Kim bilir kaç kez tekerrür etmiştir bu öykü Müslüman Gürcülerin yaşamında her yeni ay tutulmasıyla...

Ne şek-i Kamer hadisesi, ne de Allahın nuru olduğunun söylenmesi diğer Müslüman gruplarca ona özel bir anlam yüklenmesine sebep olmadığı halde. yakın geçmişe dek ayın. Müslüman Gürcülerin dünyasında ayrı bir yeri vardır.

Onlara göre ay Müslümanlara aittir. güneş de kendilerinden olmayanlara.

Pagan dönemi Gürcü inancında Gürcüstan'ın genelinde kutsal gök cismi olarak güneşle karşılaşılır. "Gürcülerde tanrısallaştırılmış ışık kültü armasında güneş en üst mevkiyi tutmaktadır. Yerleşik hayata geçip tarıma yönelen Gürcülerde. tarımla doğrudan ilgili olan güneş kültü, zamanla inanca dönüşmüştür. Gürcüler güneşi bitkilerin. meyvelerin, ekinlerin, canlıların yaşam kaynağı olarak görmüşler, güneşten her zaman yardım ve koruma beklemişlerdir." (Berdzenişvili-Canaşia, *Gürcüstan Tarihi*, s. 80-81)

Çoktanrılı dönemin ardından Hıristiyanlık kabul edilmiş, bununla birlikte Hıristiyanlık dini güneş kültü üzerinde bazı değişiklikler yapıp kendi tanrı ve azizleriyle kaynaştırmıştır. Güneş Tanrıçayı Meryem ve Barbare ile özdeşleştirmiştir (Berdzenişvili-Canaşia, Age, s. 82). Hıristiyan Gürcülerin en önemli gök cismi güneş olmuştur.

İslamiyetin seçilmeye başlamasıyla Hıristiyan Gürcülerden tamamen farklılaştıklarını ifade etmeye çalışan Müslüman Gürcüler kendileri için kullandıkları Kartveli terimine dahi "Gayrimüslim Gürcü" anlamını yüklemişler. çevrelerindeki Müslüman halkların onlara verdiği Gurci, Gürcü gibi isimleri de belki de din farkı gözetmiyor diye aralarında kullanmayıp "çveneburi" oluvermişlerdir

İşte aya yüklenen kutsiyet de böyle bir toplum psikolojisi içerisinde bulunan insanların iç dünyasında aranmalıdır Her yönleri ile Hıristiyan Gürcülerden farklıdır artık onlar Kutsal gök cisimleriyle bile!?

Bu kendinden kaçış yöresel değişikliklere sahip olmakla birlikte birkaç yüzyıldır devam etmektedir...

Bir TV programında cilbob olarak çarşafı tercih eden bir mümine. üstelik İslamcı olarak tanınan şair, yazar ve yayıncı. kitaplarındaki dilin çok basit olduğu ve kendisini kültür düzeyi düşük insanların okuduğu eleştirisine yanıt veriyor; "Gürcü olduğunu. ilk eserlerinde Türkçeye tam vâkıf olamadığı için dilinin basit olabileceğini," belirterek konuyu geçiştir-

meye çalışırken birden asıl yanlışını anlayarak sürrealist bir tarihçi yaklaşımıyla; "Aslında Orta Asya'dan gelerek Gürcülerin yaşadıkları topraklara yerleşip Gürcüleştiklerini, şimdi de asıl dilini bulup kimliğine kavuştuğunu," vurgulama ihtiyacı duyuyor.

Türk milliyetçilik anlayışına, hatta İslamdaki kavim kavramına yakışmayacak gereksiz bir şekilde Türk ırkına mensup olduğunu sergilemeye çalıştığını düşünmek doğru mudur bilemiyorum bu hanımın. Ancak böyle bir tutumda bulunma sebebini açıklamak mümkün. Atalarının yaptığını sürdürüyor ve yine aynı kendinden kaçışı yaşıyor, sürecin tamamlanmadığını sezdirerek, kendi bile bilmeden.

Radikal çıkışlarıyla tanınan eski bir milletvekili ise meclisteki bulunduğu dönemde dedelerinin, birileri tarafından cüzi miktarda bir ücret karşılığında satılan (hediyesi kaç kuruştu hatırlayamıyorum) Batum'dan geldiğinden bahsediyor. Üstelik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin insan fıtratına aykırı bir rejimle idare edildiğini, halkın zulmedildiğini sık sık belirttiği halde, hayal ettiği baskılara başkalarını da ortak etmek istercesine. Bilinen kendinden kaçışın sonucu olarak.

Bu inkârlar, bu kaçışlar aslında mevcut Türkiye Cumhuriyeti için değil sanki farzmışçasına hep şeriat, daha doğru adlandırmayla İslamiyet adına yapılıyor. Fakat inkâr edenler ve kaçanlar farkında olmasalar bile, belli ki istemeden Gürcülere has özellikler taşıyorlar İslamiyeti kabul eden ilk ataları gibi. Açıkça Gürcü olduklarından.

Karakura'yı* kendi dili ele veriyor yine eskisi gibi...

* Türk toplumu tarafından da bilinen ve Gürcülerce al basması olarak adlandırılan olayı gerçekleştirdiğine inanılan yaratık. Yeraltında yaşadığı ve uyurlarken insanların üzerine çullanıp elleriyle ağız ve burunlarını kapatmaya çalıştığı, avuç içleri delik olduğundan boğmayı başaramadığı söylenir. Karakura'yı yok etmenin tek yolu ona seslenmektir. Kendisini kimsenin bulamayacağını söyler ve toprak altındaki yerini belli eder.

Gürcü Yemekleri

Tamar LOMİDZE

KADA

Malzeme:

1 kg. buğday unu, 1 çay kaşığı soda, 200 gr tereyağı, isteğe göre tuz, 1 yumurta sarısı.
İçi için malzeme: 400 gr buğday unu, 400 gr. pudra şekeri, 200 gr. tereyağı, 1 çay kaşığı tarçın, 1 çay kaşığı öğütülmüş karanfil

Un, su, soda ve yarım çay kaşığı tuzla sert bir hamur yoğurun ve bir saat bekletin.
Kadanın içi için ayrı bir yerde tavaya yağ koyun unu hafifçe kavurun. Tarçını ve karanfili katıp kavurmaya devam edin. İyice kavurduktan sonra, ayrı bir yerde, yoğurduğunuz hamuru ikiye bölün. Her birini mümkün olduğunca ince açın. Aralarına ve üzerine tereyağı sürüp üst üste koyun. Üçe katlayıp tekrar tereyağı sürün ve uzunlamasına boru şeklinde sarın. Bu parçayı üçe ya da dörde bölün. Her bir parçayı merdaneyle açın. Kadanın içini üzerlerine eşit miktarlarda döküp hamurları uçlarından kapatın. Daha sonra her birini parmak kalınlığında açın. Üzerlerine yumurta sarısı sürüp tepsiye dizin. Her birini üç ya da dört yerinden çatalla deldikten sonra fırında pişirin.

SALATA PASTASI

Malzeme:

300 gr. beyaz lahana, 800 gr. kırmızı lahana, 300-400 gr. havuç, 500 gr. patates, 3 yumurta, 1 demet yeşil soğan, 1 demet dereotu, 1 su bardağı krema, kindzi (kişniş), karabiber, kırmızıbiber, limon, maydanoz, tuz (isteğe göre), 1,5 su bardağı mayonez.

Çok ince kıyılmış beyaz lahanaya biraz tuz dökün ve kaynar suda biraz bekletip suyu iyice süzün, lahananın yarısını tepsiye iyice yayın.
Krem için, mayonezi ve kremayı iyice karıştırıp kindzi, karabiber, maydanoz, kırmızıbiber, limon ve tuz ekleyin.
Beyaz lahananın üzerine haşlanmış patatesin yarısını kalın rendede rendeleyin. Sonra haşlanmış kırmızı lahananın yarısını, daha sonra çiğ havucun yarısını rendeleyin. (Her kat arasına biraz tuz ve ince kıyılmış dereotu ekleyin). Üzerine hazırladığımız kremin yarısını sürün. Sonra aynı işlemi, ikinci katına uygulayın. Kalan kremi üzerine ve yanlarına iyice sürün. En üstünü ince doğranmış soğanla, dereotuyla ve yuvarlak doğranmış yumurtayla süsleyin. Salatayı, gerçek bir pastayı andıracak şekilde süsleyebilirsiniz.

Aşçılık Sanatı ve Gürcü Mutfağı adlı Gürcüce kitaptan çeviren: Hacer ÖZKAN (IREMADZE)

Yoğun istek üzerine Gürcü (Svan, Megrel-Laz) alfabesini yeniden yayımlıyoruz:

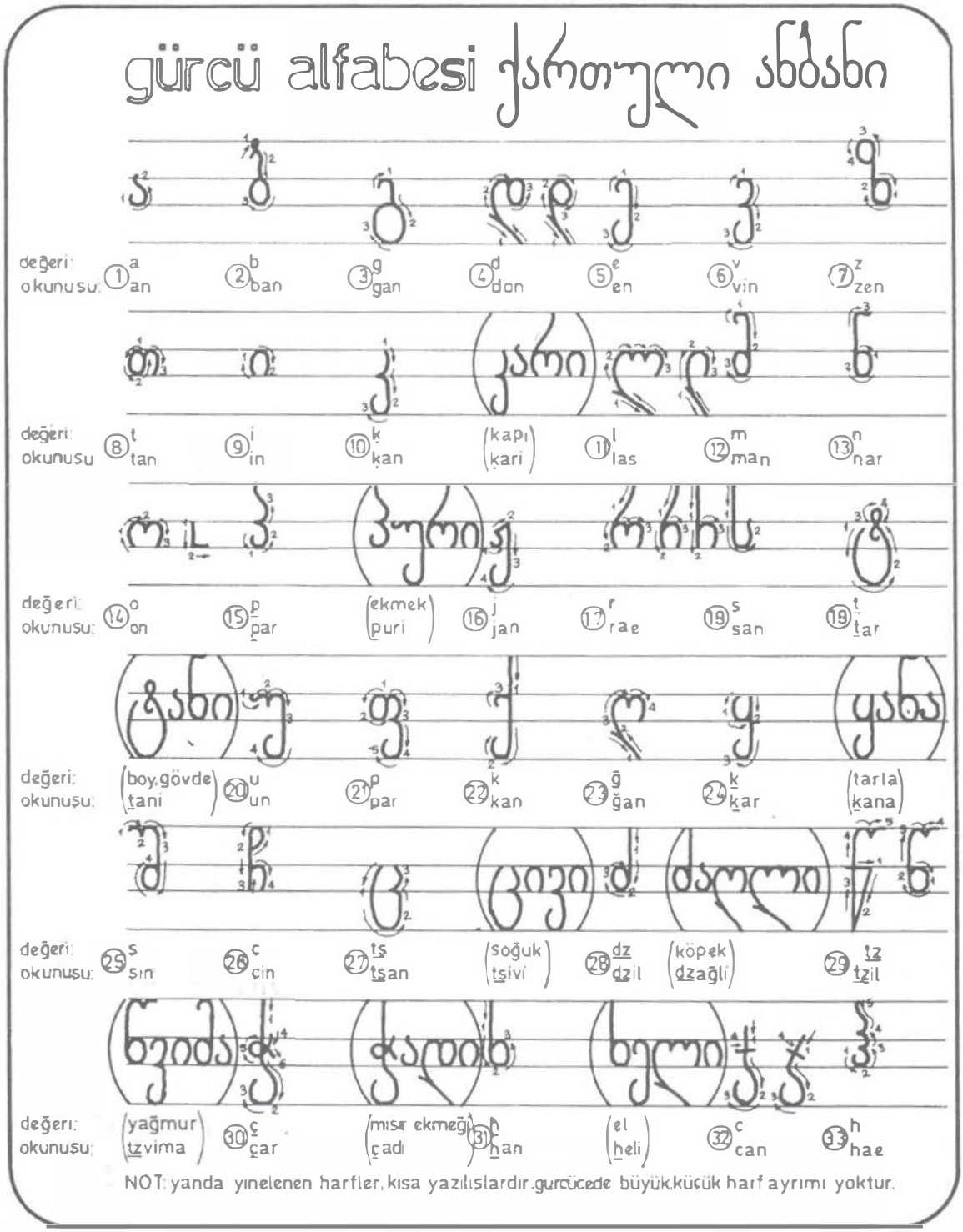

Sözlük

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

(Geçen sayıdan devam)

(LAZCA) ლაზური	(MEGRELCE) მეგრული	(GÜRCÜCE) ქორთული	(TÜRKÇE)
დ			
და	და	და	kız kardeş
დადი	მაძიდა, დეიდა, დადი	მამიდა;დეიდა	hala. bibi; teyze
დადული	დადული	დედალი	tavuk.
დაჩხური, დაჩხირი	დაჩხირი	ცეცხლი	od. ateş
დაჭირს	ოჭირუ(ნ)	სჭირდება, დაჭირდება	lazım gelir, gerekecek
დაჭკინდენ	შურდუნ)	იღლება	yoruluyor
დგინ	გერე•დგუ(ნ)	დგას	duruyor
დერგი	დერგი	დერგი	küp
დერდი	დარდი	დ.არდი	dert
დიალექტი	დიალექტი	დიალექტი, კილო	ağız, lehçe
დიდი	დიდი	დიდი	büyük
დიდი–ნანა, ნანდიდი	ბები	დიდედა, ბებია	büyükanne, nine
1 .დიდო	ძალამ	დიდად, ძალიან,	pek. çok
2. დიდო, ბრ,ეული	ბრელი	ბევრი	çok
დივი	ნდიი	დევი	dev
დიძაბუნუ, დიზაბუნუ	ქოდილახუ	ავად გახდა, დაძაბუნდა	hastalandı
დიკა	ქობალიშ კაკალი	დიკა	buğday
დიო, დიორდე	დიო,დიოდე	ჯერ	şimdilik. önce
დიშჭა	დიშჭა	შეშა	odun
დო	დო	და	ve

(Devam edecek)

Çhikvta Kortzili

ჩხიკვთა ქოჩოწილი

ეს ამბავი დიდს, შავს, დაბურულს ტყეში მოჰხდა, სიოვლებსა და ქალაქებზე ძლიერ დაშორებით. რა ამბავიაო? იკითხავთ. ჩხიკვთა ქორწილზე მოგახსენებთ. ჩხიკვი ზაქარა იწურდა ჯვარს ლამაზს, სიტურფით განთქმულს და მეტისმეტად უშმაკ ჩხიკვს ქეთევანზე. ამ ორ ახალგაზრდა ფრინველს ჯვარსა სწერდა მხცოვანი ჩხიკვი თოშა.

თოშამ ცულმოდგმულად აღაჭერა თვალნი ზეცად და წარმოსთქვა: ,,აკურთხე, უფალო, კვირკვინი ამათი, მთაუნერკე ამათ ერთმანეთის სიყვარული და ერთგულება, განამრავლენ ესენი, ცითარცა წვალში თევზნი, ცაში ვარსკვლავნი, ჰქმენ შეუბღალავი სარეცელი მათისა შენისა ზაქარასი და მსუქლისა შენისა ქეთევანისა. ,,ამინ" სთქვა რა ეს, ორიცეს ტურფა ვვაჟილების კვირკვინი დადგა თავზე. ,,ამინ!" ,,ამინ!" — გაისმა გრკვინვიით ხმა აქეთიქიდან. ამას იძახდნენ სტუმრად მოწვეულნი ფრინველნი: ჩხიკვნი, ქოროსები, წიწილაები. ნიბლიები, კაკბები. ცხოლები, ღობეშმრალები, ბოლოცეცხლები. ბიკჭავნი, კოდალები, გვრიტნი, მტრედნი და სხვანი მრავალნი. ტევა აღარ იყო, იმოდგნა სტუმრებს მოკუნტა თავი. საქციოდ მშვენიერი ადგილი ამოურჩიათ: ერთი ტაფობი ხშირუვავილიანი, ბალახით დაფენილი და უზარმაზარი ხვეით დაჩრდილული. ყვავილებსაც უხაროდათ, იხინი ქორწილში იყვნენ დაპატიჟებულნი. იქვე ცივი, ანკარა წყალი გამოდიოდა. სუფრა გრძლად იყო დაფენილი და ზედ ათასნაირი საჭმელები და ხილეულობა ელაგა. რა ჯურის ჭიას და ბუზს იტყვით, აქ არ მოეტანათ, — ბალახთა თესლი ათასნაირი...

Devam edecek

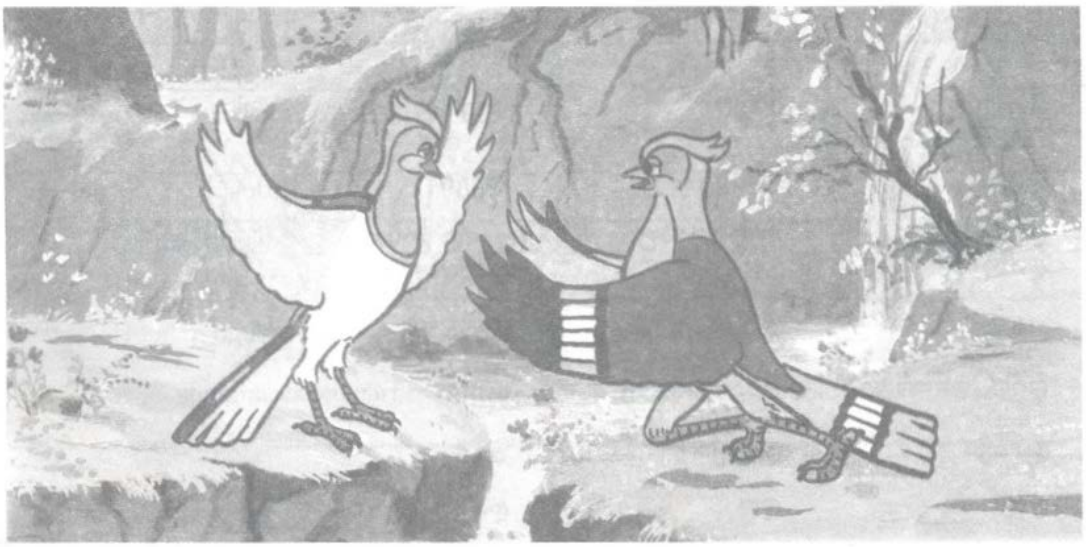

HABERLER

İstanbul'da Yeni "Batum Derneği"

İstanbul Beykoz'da Batum Havalisi Yardımlaşma ve Kültürel Dayanışma Derneği'nin ve lokalinin açılışı 8 Mart 1996 Pazar günü çvenebun'lerin yoğun katılımıyla kutlandı. Dernek başkanlığını Sn. Muzaffer Kılıç'ın yaptığı derneğin ilk yönetim kurulu aşağıdaki isimlerden oluştu. Başkan Muzaffer Kılıç, Yönetim Kurulu üyeleri Zeki Yılmaz, Avni Şenol, Davut Aydın, Ahmet Albayrak, Murat Kılıç, Şenol Kılıç. *çveneburi* dergisi olarak derneğe başarılar diliyoruz.

Dernek adresi: Batum Havalisi Yardımlaşma ve Kültürel Dayanışma Derneği, Çayır Cad. Belediye Dükkânları, No: 99, Beykoz-İstanbul,
Tel: 0216 424 08 20

Kafkasya Yazıları'nın 3. Sayısı Çıktı

İçindekiler: About Kafkasya Yazılarından; Kafkasya Yazılarından; Azınlık ve Azınlık Dilleri; Adığe Müziği'nin Dünü ve Bugünü; Ölüm/Şiir; Her Yol Mubah mı?; Nartlardan Beri/Şiir; Kafkasya Konusunda Yanılgılar ve Yanlışlar; Kuzey Batı Kafkasya'da Avcılık Anıları; Moskova Nereye Koşuyor?; Kafkasya ve Ortadoğu'da Çerkesler; 18. yy. Çeçenya'daki Toplumsal İlişkiler; Endirey Köylü Çeçen Naibi; Artvin-Yusufeli'nde Yer Adları Üzerine Bir Deneme; Gürcüstan, Gürcistan Hangisi Doğru?; Gürcü Şiirinde Gezintiler; Lazca Yer Adları İade Edilmelidir; "Lazebura" Sizleri Ortak Çalışmaya Çağırıyor; Dağıstan Efsane ve Olguları; Ubıhlarla İlgili Önemli İki Yayın; Çingeneler; Bibliyografya-Eurasia Septentnonalis Antiqua; Küpe Çiçeği Behzat ve Efraim; Kafkasya ile İlgili Kitap, Dergi, Kaset, Kısa Değinmeler, Kısa Haberler.

Dergiyi edinme adresi: Caferağa Mah. Sakız Sk. 6/9 Bahariye-Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216 349 98 41 - 349 98 05

Livane'nin 9-10. ve 11-12. Sayıları Çıktı

9-10. sayı içindekiler: Tarih-Livane Adı ve Livane Sancağı; Livanenin Dünü Bugünü; Hopa İlçesinin Coğrafi Özellikleri; Yorum; Doğa; Borçka'nın Arka Bahçesi; İçimizden Biri: İsmet Acar; Çevre; İnsanlarımız; İçimizden Biri: Selahattin Kaya; Ekonomi; Öykü; Haberler; Kültür-Sanat; Bulmaca

11-12. sayı içindekiler: Tarih-Kurtuluş Günlerinde Artvin; Borçka Otingo Vadisi ve Köprüleri; Çoruh Nehrinin "Bedelsiz İhracatı"; Hopa, Sular Altında Kalacak İlçemiz: Yusufeli; Çevre ve İnsan Yaşamı; Şavşat ve Çevre Profili; Haberler.

Dergileri edinme adresi: Süvari Cad. Ince Işhanı No: 11 K: 1 D: 1 Sefaköy-İstanbul
Tel: 0212 580 00 55 - 541 65 11

Dağıstan'ın 4-5. Sayısı Çıktı

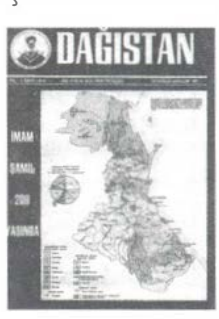

İçindekiler: Merhaba; Dağıstan Dergisine Selamlar; Dağıstan İzlenimleri; İmam Şamil'in 200. Doğum Yılı; İmam Şamil Portreleri Avrupa'da; Şiir (Çeçenya'dan Bosna'ya); İmam Şamil'e Dağıstan Dilleri; Çanakkale Gezisi; Kafkas Halklarının Özellikleri; Dağıstan Türk Koleji; Çamlı Köyü; Turkiye'deki Dağıstanlılar; Kafkas '97 Takvimi; Dağıstan Kültür Dernekleri; Güneyköy Spor; Şiir (Kalbimdeki Kahramanlar)

Dergiyi edinme adresi: Yalova Dağıstanlılar Kültür Derneği Çiftlik Mah. Atatürk Cad. No: 73, Çiftlikköy-Yalova, Tel. 0226 352 00 94

Meydancık Gazetesinin 11-12-13. Sayısı Çıktı

İçindekiler: Eğitim ve Ormanlarımızın Durumu İçler Acısı: Festivalde Korova ve Bisi İkram Edildi; Köylerden Haberler; Genel Haberler; Çocuk Oyunları; Oçivarı'ya Binme; Köylerimizden: Balıklı; Artvin-Meydancık

MEYDANCIK

Eğitim Ve Ormanlarımızın Durumu İçler Acı

İsteme adresi: 1- Meydancık, Bocanat Mevki, Savşat-Artvin Tel: 0466 597 62 21 2- Nenehatun Cad. No: 103/7 Gazios-manpaşa/Ankara Tel: 0312 428 42 89

Kültür Köprüsü

Posof Kaymakamlığı ve Ahaltsihe (Ahıska) Valiliği'nce yapılan protokol sonucu ülkemize gelen Ahaltsihe Üniversitesi Türkoloji öğrencileri temmuz ayında Ardahan'ın Posof ilçesine misafir oldular

Posof Kaymakamı A. Ramazan Altınok, öğrencileri karşılama esnasında yaptığı konuşmada "Yakın komşu uzak akrabadan iyidir," Gürcü atasözü ile sözüne başlayarak iki ülkenin ilişkileri üzerinde durdu.

Ahaltsihe Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nün öğrencilerine 15 günlük bir program uygulandı. Program boyunca öğrencilere Türk dil bilgisi, tarih, coğrafya dersleri verildi

Öğrenciler Ardahan Valisi Ali Güngör tarafından kabul edildi. İkili kültürel ilişkiler üzerinde duruldu. Çıldır ve Hopa kaymakamlarınca da davet edilen öğrenciler bölgenin tarihi ve coğrafi güzelliklerini görme imkânı buldular.

Posof halkı tarafından evlerde misafir edilen öğrenciler, halkın yaşam tarzını, kültürünü yakından görme imkânı buldular

Öğrenciler, âdet ve yemekler gibi folklorik, kültürel, birçok alanda şaşırtıcı benzerlikler olduğunu belirttiler.

Posof Kaymakamı A. Ramazan Altınok bu gezilerin sömestr ve yaz tatillerinde periyodik olarak devam edeceğini, Gürcü öğrencileri Posof'ta misafir etmekten mutluluk duyacağını belirtti

Gürcüce Dini Kitaplar Çıktı

M. Yaşar Kandemir'in çocuklar için yazdığı; *Peygamberimi Öğreniyorum, Dine Doğru, Peygamberimiz Çocuklarla* ve *Allah'ı Arayan Çocuk* adlarını taşıyan dini kitap serisi Gürcüceye çevrilerek yayımlandı. Yine çocuklara yönelik beş kitaptan oluşan yeni bir serinin daha, tercümesinin devam ettiğini belirten yayıncı M. Yunus Kaya, "Üç yıldır devam etmekte olan, Gürcüce İslami kitap yayın faaliyetimiz döneminde şimdiye kadar Batum Müftülüğü tarafından öncelikli ihtiyaç olarak belirtilen, *Elif Cüzü, Namaz Hocası, İlmihal, Kırk Kudsi Hadis, Siyer-i Nebi* vb. gibi dini kitapların basımını gerçekleştirmiştik. Ancak, Gürcüstan Müslümanlarının, çocukların okuyabileceği dini kitapları talep etmeye başlamaları üzerine, çocuk serilerini Gürcüceye çevirerek yayımlama kararı aldık. Batum Müftü Yardımcısı Mevlud Davitadze, bu kitapları Gürcüstan'a götürmek üzere İstanbul'a gelmiş bulunmaktadır," dedi.

çveneburi Yalova I. Kitap Fuarı'na Katıldı

16-21 Şubat 1998 tarihleri arasında, Yalova'da düzenlenen kitap fuarına dergimiz de katıldı. Otuzu aşkın yayınevinin temsil edildiği fuara ilgi oldukça fazlaydı. Yalova Ticaret ve Sanayi Odası ile İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü tarafından, kapalı spor salonu'nda düzenlenen fuar, Yalova'da ilk olması açısından önemli. Düzenlenen imza günleri, etkinlikler ve sergilenen yayınların zenginliği, okulların, öğrencilerin standları gezmeleri fuara canlılık kattı. Kitap standları arasında, *çveneburi* dergisi de bir masa ile yerini aldı. Derginin tüm sayıları ve Gürcü kültürü ile ilgili kitapların sergilendiği masa, *çveneburi*'nin bir kitap fuarına ilk defa katılmasının sembolü olarak da ilgi çekiciydi

"Gürcü Folklorunda Hümanist İdealler"

Doçent Tina Şioşvili tarafından 13 Şubat 1998 tarihinde Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde "Gürcü Folklorunda Hümanist İdealler" adlı bir seminer verildi. İlgili topluluk tarafından izlenen ve Gürcüce sunulan seminerde Gürcü folklorunda, edebiyatında ve felsefesinde var olan hümanizm örneklerle anlatıldı.

"Türkiye'de Gürcü Köyleri"nde Alan Çalışmasının Sonuçları

Prof. Şuşana Putkaradze tarafından 17 Şubat 1998 tarihinde Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde verilen ve katılımın yüksek olduğu "Türkiye'deki Gürcü Köyleri" adlı seminerde 1989 yılında başlayıp beş yıl süren bir araştırma sonucu elde edilen bulgular Gürcüce anlatılmıştır. Ayrıca seminere 7 Mart 1998 tarihli *Zaman* gazetesinde geniş yer verilmiştir.

"Heyamo" Adlı Lazca Müzik Albümü Çıktı

Birol Topaloğlu tarafından Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşayan Lazların bulunduğu köylerden derlenen ilk orijinal Lazca türküler, "Lazuri Birabape-Heyamo" adıyla kaset ve CD olarak çıktı.

"Darispan'ın Çilesi" ve "Bela" TRT-2'de

Ünlü Gürcü tiyatro yönetmeni Doçent Varlam Nikoladze tarafından sahneye konan "Darispan'ın Çilesi" ve "Bela" adlı Gürcü tiyatro eserleri İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü tarafından 1997-1998 tiyatro sezonunda oynanmaktadır. TRT-2'de 10 Ocak 1998 tarihinde 20:35'teki "Tiyatro Saati" programında oyundan alıntılar ve V. Nikoladze ile söyleşi yer aldı.

Gürcü Ressamlar Ankara'da

Nino Salakaia, Nika Sebiskveradze ve Nika Kilosania adlı üç genç Gürcü ressamın eserleri, 27 Ocak-8 Şubat 1998 tarihleri arasında Ankara Milli Piyango Talih Kuşu Sanat Galerisi'nde sergilendi.

Bir Köyün Serüveni Yayınlandı

Antropolog Paul J. Magnarella *Bir Köyün Serüveni* adlı kitabında Türkiye'de zenginlik rüyalarının çekiciliğine kapılarak Avrupa'nın yolunu tutan köylülere ilişkin araştırmasını aktarıyor. Bu insanların göç öncesindeki geleneksel yaşam tarzını anlattıktan sonra, göçün yaşamları ve geride bıraktıkları köyleri üzerindeki etkilerini değerlendiriyor.

Magnarella bizi artan dünya nüfusu ve doğal kaynakların küresel düzeydeki tükenişi konusunda uyarıyor. *Bir Köyün Serüveni*, özel olarak da Türkiye'deki Müslüman topluluklardan biri olan Gürcü köylülerin devlet ve kültür sınırlarını aşan ve sanayileşmiş Avrupa'ya yönelen göçünü ele alıyor. Kitabın hedeflerinden biri, Gürcü köyü Hayriye'nin kültür ve toplum yapısını anlatmaktır. Kafkasya'daki anayurtlarından 19. yüzyıl sonlarında kaçan Gürcülerin yaşamına ilişkin çok az şey yazılmış olması nedeniyle, bu hedefe ulaşılması başlı başına bir katkı olacaktır.

Kafdağı "Aynı Göğün Ezgileri"nde

İnsan Hakları Derneği'nin girişimiyle yapılan "Aynı Göğün Ezgileri" adlı konsere diğer etnik müzik topluluklarının yanında Gürcü ve Kafkas müziğini temsilen Kafdağı Müzik Grubu da katılarak müziğiyle izleyicileri coşturdu.

Gürcüstan "Karadeniz Ülkeleri Kültür ve Sanat Festivali"ne Katılıyor

17-21 Haziran 1998 tarihleri arasında Zonguldak'ta yapılacak ilk Karadeniz Ülkeleri Kültür

ve Sanat Festivali'ne Gürcüstan üniversitelerinden kültür, sanat ve spor temsilcileri katılacaklar.

Euromoney, Gürcüstan Maliye Bakanını Seçti

Dünyaca ünlü finans dergisi *Euromoney* Ocak 1998 sayısında 27 yaşındaki Gürcüstan Maliye Bakanı Mikhail Çikuaseli'yi dünyanın en genç yönetici bürokratı seçti.

Lamazi Restaurant Açıldı

Artvin ve Rize yöresi Gürcü yemeklerinin yenebileceği, bilinen ilk Gürcü restoranı İstanbul'da açıldı. Gürcü yemekleri arasında karalahana çorbası ve dolması, silor, malakıo ve Gürcü baklavası sayılabilir. Ekmek olarak doğaldır ki [illegible].

Adres: Lamazi Restaurant, Ataşehir, T-16, No: 9 Makro Market Çarşısı, İstanbul
Tel: 0216 456 07 55 (5 hat)

E. Şevardnadze Vakfı Yeni Yönetim Kurulu Seçildi

7 Mart 1998 tarihinde Ankara'da yapılan genel kurulda yönetim kurulu başkanlığına Alaaddin Güven getirildi. Ayrıca, Milletvekili Süleyman Hatinoğlu yeni yönetim kurulunda görev aldı.

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde Yeni Seminerler

1) Georges Şaraşidze (Paris, INALCO)
21 Nisan 1998: "Kuzeybatı Kafkasların Tarihi".
2) Dominique Gauthier-Eligulaşvili (Paris, INALCO)
22 Nisan 1998: "Panter Postlu Kahraman: Bir Gürcü Destanı".
3) Levan Çilaşvili (Tbilisi Tarih ve Arkeoloji Müzesi)
12 Mayıs 1998: "Müze Koleksiyonlarının Tarihçesi"
Seminerler saat 17:30'da başlıyor. (Programda sonradan bazı değişiklikler yapılabilir.)
Tel: 0212 244 17 17 - 244 33 27

Gürcü Operacılar Aksanat'ta

Ünlü Gürcü opera sanatçıları Marlom ve Nina Adamadze 1 Nisan 1998 tarihinde saat 19:30'da Aksanat Merkezi'nde konser vereceklerdir.
Adres: Aksanat Merkezi
İstiklal Caddesi, No: 16 Beyoğlu-İstanbul

Gürcüce ve Lazca Konser

27 Aralık 1997'de, İstanbul'da "Ruhi Su Kültür ve Sanat Merkezi Sanatsal Etkinlikleri" kapsamında "Karadeniz'in Doğusu" adlı başarılı bir konser gerçekleştirildi. Deniz (Sökmen) Dedeal, Mehmet Naci Dedeal ve Ertuğrul Özcan Kapucu'dan oluşan, önceki yıllarda Kafdağı Müzik Gruplarında yer almış olan üçlü, birbirinden güzel çoksesli Gürcüce, Megrelce ve Lazca türküleri, panduri (bir Gürcü sazı) eşliğinde seslendirdiler.

Radyo ve TV'de Bayar'dan Gürcüce

"Horona Çağrı" adlı başarılı müzik kasetinin peşinden, Gürcü sanatçı Bayar Şahin (Kondaridze), bazı televizyon kanallarında ve birçok radyo programında (Radyo Umut, Yön FM, Atak Radyo, Radyo Arena, Özgür Radyo) sık sık yer almaya başladı. TGRT'de "Kelebeğin Rüyası" adlı programda birçok kez konuk edilen Bayar'ın 3 Mart 1998'de Kanal 7'deki "Köşe Bucak Karadeniz" adlı programda, Türkiye'de ilk kez Gürcüce şarkıları seslendirmesi oldukça ilgi çekti.

Batum Havaalanı'nın Ortak Kullanımı Olumlu Bulundu

Gürcüstan'a bağlı Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin Karadeniz kıyısındaki başkenti Batum'un havaalanının Türkiye ile ortak kullanımına Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illerin yetkilileri ve ticaret adamları sıcak bakıyor. Sarp Sınır Kapısı'ndan 20 km uzaklıkta bulunan Batum Havaalanı'nın gündeme gelmesi konusunda Rize Valisi Erdal Ata, "Bölge için olumlu bir girişim," derken, Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mazhar Afacan, bunun ilişkilerde gelişme sağlayacağını işaret etti.

Gürcüstan Yatırım Merkezi

Gürcüstan Hükümeti tarafından ülkedeki yatırım hacmini geliştirmek amacıyla "Gürcüstan Yatırım Merkezi" kuruldu. Merkezin faaliyetleri; Gürcüstan'da uluslararası yatırım yapmaya niyetli işadamlarına yardımcı olmak, ülkedeki yatırım olanakları, yasama, vergi vb. işlemlerde temel bilgileri, talep edilmesi halinde sağlamak ve ulusal yatırımı geliştirebilmek için hükümete gereken bilgiyi temin edip, politika oluşturulmasına katkıda bulunmak olarak özetleniyor.
Bilgi için adres:
Georgian Investment Center,
16 Zandukeli Street,
Tbilisi 380008 Georgia,
Tel: (995-32) 92 18 39, 93 31 18

BASINDAN

Deri Fabrikasına Ortak Aranıyor

Gürcüstan'ın Marneuli bölgesi Şulaveri kasabasında bulunan deri fabrikasına ortak aranıyor

Avrasya Dosyası, Sayı 89, Aralık 97/2

Gürcüstan'da Türkçe Yayınlar

Gürcüstan'da 1996 yılında kurulan *İnan* Gazetesi Azeri Türkçesi ile (1000 adet, aylık), 1921 yılında kurulan *Gürcüstan* Gazetesi Acara Türkçesi ile *Genlibel Özel Kültür Gazetesi* ve *Geyrat* adlı gazete Türkçe olmak üzere 4 Türkçe yayın bulunmaktadır

Avrasya Dosyası, Sayı 89, Aralık 97/2

Stalin'in Kara Kitabı

Sovyetler Birliği eski cumhurbaşkanı Stalin'in düşmanlarını içeren bir kitap Tbilisi'de yakında kamuoyuna tanıtılacak. Stalin'in torununun, dedesinin 118'inci doğum yıldönümü dolayısıyla hazırladığı "Kara Kitap"ta, Stalin'in düşmanlarının fotoğrafları da yer alacak

Radikal, 23.12.1997

Türkmen Doğal Gazı Gürcüstan'dan Geçecek

Türkmenistan doğal gazının 2-2.5 milyar dolarlık bir yatırımla Gürcüstan üzerinden batı pazarlarına ulaştırılacağı açıklandı

Dünya, 03.01.1998

Türk Malı İmajı Değişmeli

Gürcüstan'ın Trabzon Başkonsolosu Giorgi Djandjgava, ülkesindeki kalitesiz Türk mallarının olumsuz bir imaj bıraktığını belirtti. Gürcüstan'da olmaması gereken ve çok yanlış bir Türk malı imajı oluştuğunu belirten başkonsolos, niçin kaliteli Türk mallarının Gürcüstan'a gönderilmediğini sordu.

Dünya, 05.01 1998

çveneburi Yalova *Haberci*'de

Dergimiz yayın kurulu üyesi Mustafa Yakut ile yapılan söyleşide *çveneburi* dergisi tanıtılmakta, içerik ve dağıtımıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Haberci Gazetesi, 05.01.1998

Batum Havaalanı'na Cenevre Modeli

Ulaştırma Bakanlığı, Gürcüstan ile ilginç bir işbirliğine hazırlanıyor. Bu proje hayata geçerse Türkiye'den Batum'a düzenli uçak seferleri düzenlenecek. Türk yolcular Batum'dan, ulaşımı güçlüğü çekilen doğu illerine gidebilecekler.

Hürriyet, 15.01.1998

Kars-Tbilisi Demiryolu Nisan'da Start Alıyor

450 milyon dolara mal olacak ve 40 firmanın katılım için başvurduğu Kars-Tbilisi demiryolunun yapımına Nisan 1998'de başlanacak. 124 km'lik Türkiye kısmını Türkiye, Gürcüstan kısmını da Gürcüstan aynı zamanda yapmaya başlayacaklar

Dünya, 22.01 1998

Petrol ve Doğal Gaz Gürcüstan'dan İhraç Edilecek

E. Şevardnadze'yi ziyaret eden Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, petrol ve doğal gazın Gürcüstan üzerinden batı pazarlarına ulaştırılacağını açıkladı.

Yeni Yüzyıl, Radikal, 25.01 1998

Kafdağı İstanbul Life'ta

Türkiye'de mevcut değişik etnik müzik gruplarının tanıtıldığı yazıda Kafdağı Müzik Topluluğu ve çıkardığı müzik kasetleri geniş şekilde yer aldı. Gürcücenin yanı sıra diğer Kafkas dillerinde de şarkılar söylediği vurgulanan topluluk ile ilgili olarak Gürcü müziğindeki çokseslilik olgusuna da değinildi

İstanbul Life, S: 20. Ocak 1998

Yaşam Sevinçleri Kitabı

Şark Sigorta A.Ş. ve BAMED tarafından çıkarılan *Yaşam Sevinçleri* adlı kitapta Behiç Günalan tarafından çekilen ve birincilik ödülü alan fotoğraf, Gürcü Halk Dansları topluluğunun kadın oyuncularını folklorik giysiler içinde makyaj yaparken gösteriyor

Radikal, 03.02 1998

Gürcüstan Letonya'yı Devirdi

Gürcüstan Malta'da Letonya'yı G. Jauarauli'nin attığı iki golle 2-1 yendi

Yeni Yüzyıl, 08.02.1998

Vekillere Donkişot Gösterisi

Mersin Devlet Opera ve Balesi (MDOB) "Donkisot"u 11 Şubat'ta TBMM üyelerinin beğenisine sundu. Orkestra şefliğini Gürcü konuk sanatçı İrakli Çiaureli'nin yaptığı baleyi yine Gürcü sanatcılar Nugzar ve Medea Magalaişvili'ler sahneye koydu. Balede ayrıca Gürcü balerin Lela Kandelaki görev aldı.

Yine MDOB'nde sahnelenecek "Porgy ile Bess" adlı balede koreograf olarak Nugzar Magalaişvili, kostüm tasarımında Muraz Murvanizde ve solist olarak Basil Çiçiaşvili görev aldılar

Ülkede Gündem, 08.02.1998

Albümle Kafkas Turu

Son zamanlarda piyasaya çıkan Gürcü müziği ile ilgili "Horona Çağrı", "Garmonla Gürcü Danslan" ve "Akordeonla Artvin Danslan" adlı kasetlerin tanıtımı şarkı ve dans adlan ile ayrı ayrı, geniş şekilde yapıldı.

Gazete Pazar, 08.02.1998

Gürcüstan Tedirgin

Ermenistan'da Devlet Başkanı Petrosyan'ın istifası üzerine meydana gelen gelişmeler yüzünden Gürcüstan'ın bu ülke ile olan sınırında ek güvenlik önlemleri alındı. Ermenistan sınırındaki kuvvetlere ek olarak İçişleri, Güvenlik ve Savunma Bakanlıkları birlikleri de gönderildi

Cumhuriyet, 10.02.1998

Şevardnadze'ye Suikast Girişimi

Gürcüstan Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze'ye Tbilisi kenti merkezinde yapılan suikast girişiminde korumalardan biri ve teröristlerden biri öldü. Şevardnadze'nin arabasına toplarla ve makineli tüfeklerle yapılan saldırıda Şevardnadze yara almadan kurtuldu 10 kişi olduğu saptanan saldırganların kentte bulunan Rusya askeri üssüne sığındıklan ve buradan uçakla gece gizlice Rusya'ya kaçtıkları anlaşıldı.

Tüm gazeteler, 10-11.02.1998

Saldırıdan Ruslar Sorumlu

E. Şevardnadze, suikasttten sonra yaptığı açıklamada kendisine yapılan saldırıdan Rusya'yı sorumlu tuttu

Türkiye'deki tüm gazeteler, 12.02.1998
Financial Times, 11.02.1998
Aksiyon, Sayı 29

Sıradaki Hedef Aliyev

Gürcüstan muhalefet lideri "Azeri petrolünün Gürcüstan topraklarından geçişini engellemek için Rus ajanların Şevardnadze'yi engellemek istediğini," belirterek, "Rusya'nın bundan sonraki kurbanı Haydar Aliyev olacak, dedi

Sabah, 12.02.1998

Gürcüstan'a Kültür Atağı

M. Yunus Kaya ile yapılan söyleşide, Gürcüstan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin dini ihtiyaçlarını gidermek için gereksindikleri bazı dua ve namaz kitaplarının Gürcüceye çevrildiği ve bu çalışmaların ihtiyaç oldukça devam edeceği belirtilmektedir.

Türkiye, 13.02.1998

Kafkas Tebeşir Dairesi

Hadi Uluengin yazısında, kâh Abhazya'yı, kâh Güney Osetya'yı kaşıyan Rusya'nın bu kez direkt olarak Gürcüstan Cumhurbaskanını yok etmeyi denediğini anlatmakta ve petrol güzergâhı ile ilgili Rusya nın oynadığı oyunları incelemekte

Hürriyet, 14.02.1998

Artvin Yatırun Projeleri

"Artvin Yatırım Projeleri" Ankara'da yapılacak bir sempozyumla tartışılacak. Artvin Kalkınma ve Eğitim Vakfı tarafından düzenlenen sempozyuma milletvekilleri Metin Arifağaoğlu, Hasan Ekinci ve Süleyman Hatinoğlu da konuşmacı olarak katılacaklar

Cumhuriyet, 14.02.1998

Kafkasya'nın En Güzel Şehri

"Benim Şehirlerim"in önemli bölümü için olmazsa olmaz özellikler arasında yer alan "kozmopolitlik" ve "nehir şehri" karakteristiği, Tbilisi için de geçerlidir. Kozmopolitliği, Tbilisi'deki birçok şey gibi "kendine özgü"dür.

"Hülyalı Topografya", "Efsaneler Coğrafyası" ve "Gurur Kaynağı Mimari" başlıkları altında Cengiz Çandar'ın anlattığı Tbilisi için yazı şöyle bitmekte: "Ben 'kendine özgü' yerleri çok severim. Ve her şeyi 'kendine özgü' Tbilisi, elbette ki 'Benim şehrim'dir."

Sabah, 15.02.1998

Gürcüstan ile Çay Anlaşması

Gürcüstan ile Türkiye arasında çay sektöründe işbirliği yapılması için anlaşma imzalandı. Türkiye, Gürcüstan'a çayla ilgili teknoloji ihraç edecek ve verimlilik çalışmalarına katkıda bulunacak. Bu arada Çay-Kur, Gürcüstan'da en son teknoloji ile donanmış iki çay fabrikası kuracak. Gürcüstan'da mevcut yüksek kaliteli çay türü Rize ve çevresinde dikilecek

Dünya, 19.02.1998

Suikastçılardan 7'si Yakalandı

Zugdidi'de yapılan operasyonlarda 4 BM görevlisini kaçıran iki kişinin daha yakalanması ile yakalananların sayısı 7'ye ulaştı

Akit, 19.02 1998

4 BM Görevlisi Kaçırıldı

Zugdidi kenti civarında görev yapan 4 BM uzmanı kaçırıldı. Kaçırma olayının, dış güçler tarafından organize edildiği bildirildi.

Tüm gazeteler, 20.2.1998

Gürcüstan Rusya'yı Suçluyor

Başta Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze olmak üzere tüm Gürcü yetkililer suikast ve kaçırma olaylarından açıkça Rusya'yı suçluyor.

Cumhuriyet, 21-2-..02.1998

Dağdaki Bisikletliler

Bir grup bisikletli Kaçkar Dağları'nı baştan sona bisikletle dolaştılar. İki gün süren turdan sonra Çoruh'a karışan Barhal Deresi'ni takip ederek bir Gürcü köyü olan Barhal'da 3 gün konakladılar

Hürriyet, Finansal Forum, 22.02 1998

BM Görevlileri Serbest

Yapılan uzun görüşmelerden sonra tüm BM görevlileri serbest bırakıldı

Financial Times, 26.2.1998

Kafkasları Rusya Karıştırıyor

Türkiye, Bakü-Ceyhan boru hattı üzerinde yer alan Gürcüstan'daki suikast girişimi ve 4 BM görevlisinin kaçırılması ile Ermenistan'daki iktidar değişikliği ve milliyetçi DAŞNAK Partisi'nin tekrar açılmasının ardında Rusya'nın olduğunu düşünüyor. İstanbul'da yapılan Bakü-Ceyhan boru hattı ile ilgili toplantıda dile getirileri bu görüşle Türkiye açıkça Rusya'yı suçladı

Cumhuriyet, 02.03.1998

Gürcüstan Doğuya En İyi Rotayı Temin Ediyor

Poti limanının genişletilmesi, Supsa-Azerbaycan petrol boru hattı inşası, Batum-Haşuri petrol boru hattının iyileştirilmesi çalışmaları ile Bakü-Ceyhan hattının Gürcüstan'dan geçirilmesi sonucunda Gürcüstan Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleri en iyi, en kısa ve en ucuz transit yoluna sahip olacaklardır

Financial Times, 03.03.1998

Gürcüstan Sınırlarını Kontrol Altına Alıyor

1994 yılında yapılan bir anlaşma ile Rusya'ya geçici süreyle verilen kara ve deniz sınırlarının korunması ile ilgili sözleşme gereğince, sınırlara ve limanlara artık Gürcü korumalar ve askerler yerleştirilecek. Ruslar buralardaki her türlü malzemeyi Gürcüstan'a devretmek zorunda olmalarına karşın, malzemelerin çoğunun olmadığı, olanların ise kırık dökük olduğu tespit edildi.

Financial Times, 05.03.1998

Rafting Parkuru Suya Gömülecek

Çoruh havzasındaki 12 adet proje Enerji Bakanlığı tarafından yap-işlet-devret modeline göre ihaleye çıkarılıyor. Özellikle Yusufeli ve çevresindeki projelerin yaratacağı olumsuz çevre etkileri, bölge halkını endişelendiriyor. Yusufeli ilçesi ve yakınındaki 20'ye yakın köy sular altında kalacağından bu yörelerde mevcut tarihsel kalıntılar da sulara gömülecek. Ayrıca, Artvin'in Deriner, Muratlı, Borçka ve diğer yörelerinde yapılacak barajlar nedeni ile göç etmek zorunda kalacak halk endişeli bir bekleyiş içinde.

Cumhuriyet, 07.03.1998

Gürcüstan'da Çay Sektörü Canlanıyor

Sovyetler Birliği döneminde ülkenin çay deposu olan Gürcüstan, 1990'lı yıllarda kaybettiği bu pazarı yeniden kazanma sürecine girdi. Türkiye'deki çay yetiştiriciliğinin köklerinin uzandığı Gürcüstan'da 1887'de başlayan çay

tarımı Sovyetler Birliği döneminde en önemli geçim kaynağı olmuş, ancak 70 ve 80'li yıllarda toplama işleminin makineleşme sürecine girmesiyle yaprak kalitesinde büyük kayıplar gerçekleşmişti. Bu döneme kadar devasa bir çay pazarı olan Sovyetler Birliği'nin yüzde 95'lik tüketimini tek başına karşılayan Gürcistan'ın, birliğin dağılma sürecinden sonra yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle düşük kalite sorununa yüksek oranlı üretimin gerilemesi de eklendi. Alınan yatırımcıların Gürcistan'daki yüksek üretim potansiyeline duydukları ilgi yabancı sermayenin ülkedeki çay sektörünü canlandırmasıyla sonuçlandı. 1991-95 döneminde iflas noktasına gelen çay sektöründe bin tonun altına düşen üretim 1995'ten sonra 20 milyon dolarlık yatırım yapan yabancı yatırımcılar sayesinde hem kalite hem de miktar olarak rekor düzeyde arttı. Gürcistan, 1997'de 80 bin tona yaklaşan çay rekoltesi elde ederken bu miktarın tamamına yakını ihraç edildi. 1998'de çay fabrikalarının sayısının da artmasıyla çay üretiminin 15 bin tonu aşması bekleniyor. Öncelikle Rus pazarına ihraç edilen Gürcü çayının artan üretimle birlikte başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine de pazarlanması hedefleniyor.

Financial Times, 03.03.1998
Dünya, 09.03.1998

"Türkiye'nin Sesi" Gürcü Diliyle de Dünyaya Duyuruluyor

Türkiye'nin sesini 17 dilde dünyaya duyuran TRT'nin "Türkiye'nin Sesi Radyosu" (TSR) bugün bir yabancı dil yayınına daha başlıyor... 9 Mart'ta deneme yayınına başlayan "Gürcü" dili yayını, Başbakan Mesut Yılmaz'ın Gürcistan'ı ziyaretiyle birlikte aynı gün programlı normal yayına geçiyor. Yayın bugün, Mesut Yılmaz'ın 4 dakikalık bir konuşmasıyla başlayacak. Ayrıca bu ilk yayında Gürcistan Dışişleri Bakanı, Gürcistan'ın Türkiye Büyükelçisi ve TRT Genel Müdürü'nün de mesajları yer alacak.

Türkiye'nin Sesi Radyosu "VOT"nin 18. yabancı dili olan Gürcüce, Türkiye saati ile haftanın yedi günü saat 19:00-19:30 arası yarım saat yayın yapacak. 49 metre, 5960 kilohertz üzerinden dinlenecek.

Dünya, 13.03.1998

Emlakbank Tbilisi Şubesi Açıldı

Başbakan Mesut Yılmaz, E. Şevardnadze ile birlikte Emlakbank Tbilisi Şubesinin açılışını yaptı. Şube açılışına, DTP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ve Devlet Bakanı Refaiddin Şahin de katıldı. 5 milyon Lari sermaye ile kurulan Emlakbank Tbilisi Şubesi ilk kredi kartını E.Şevardnadze'ye verdi.

Cumhuriyet, 15.03.1998

Bakü-Ceyhan Hattına Gürcistan'dan Onay

Bakü-Ceyhan Boru Hattının hayata geçirilmesi yönünde en önemli adımlardan birini oluşturan Türkiye-Gürcistan enerji anlaşması imzalandı. Ayrıca, Gürcistan üzerinden alınmakta olan elektrik hattı da değiştirildi.

Hürriyet, 15.03.1998

Tbilisi'de İlginç Terfi

Başbakan Mesut Yılmaz onuruna Tbilisi'de yemek veren E. Şevardnadze ayağa kalkarak Gürcistan'da bürokratların nasıl terfi ettiklerini şöyle açıkladı: "Gürcistan'da âdetlerimize göre bir adamın eşi iyi şarkı söyleyemiyorsa, terfi edemiyor. Parlamento Başkanımızı da onun için terfi ettirdik," diyerek, Meclis Başkanı Zurab Jvania'nın eşi Nino Jvania'yı sahneye davet etti. Bayan Jvania, Şevardnadze'nin arzusu üzerine bir şarkı söyledi. Jvania, daha sonra Başbakan Mesut Yılmaz'ın eşi Berna Hanım'a dönerek, "Bir dahaki sefere de sizden şarkı istiyorum," dedi. Yemek sona erdiği sırada Şevardnadze, Berna Yılmaz'ı ve kendi eşini şarkıcıların yanına götürdü ve hep birlikte şarkı söylemelerini sağladı.

Hürriyet, 15.03.1998

"Gürcistan Türkiye İçin Hayati Ortaktır"

Başbakan Mesut Yılmaz, Gürcistan ziyareti sırasında yaptığı açıklamada Gürcistan'ın Türkiye için hayati ortak olduğunu bildirdi. Parlamento Başkanı Zurab Jvania ile de görüşen Mesut Yılmaz, "Türkiye olarak başından beri tutumumuz, Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içinde çözülmesi gerektiğidir," dedi.

Cumhuriyet

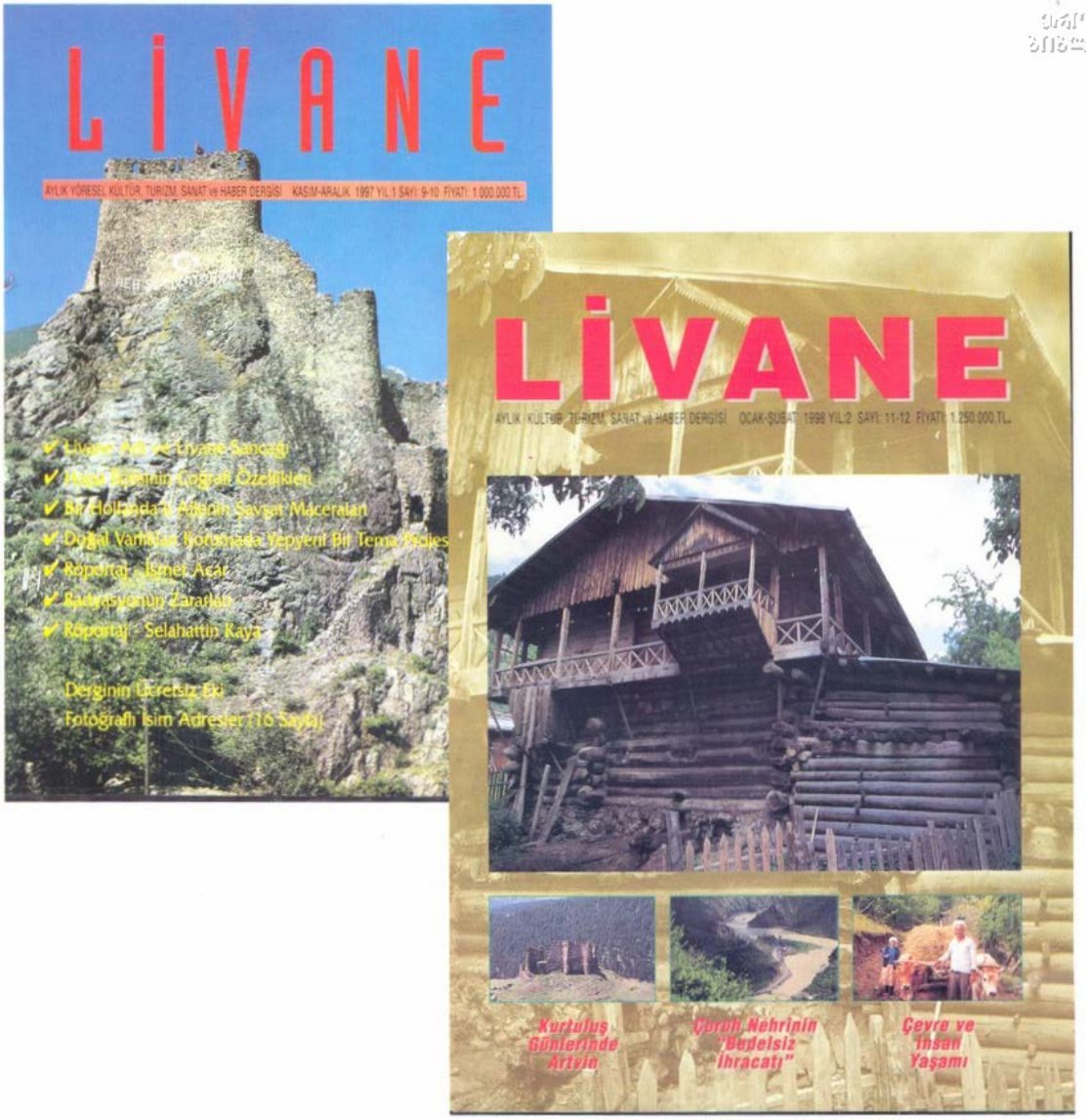
LİVANE
AYLIK YÖRESEL KÜLTÜR, TURİZM, SANAT ve HABER DERGİSİ KASIM-ARALIK 1997 YIL:1 SAYI: 9-10 FİYATI: 1.000.000 TL.
✔ Livane Adı ve Livane Sancağı
✔ Artvin Kentinin Coğrafi Özellikleri
✔ Bir Hollandalı Ailenin Savaş Maceraları
✔ Doğal Varlıklar Yönünden Yepyeni Bir Tema Projesi
✔ Röportaj : İsmet Acar
✔ Radyasyonun Zararları
✔ Röportaj : Selahattin Kaya
Derginin Ücretsiz Eki
Fotoğraflı İsim Adresler (16 Sayfa)
LİVANE
AYLIK KÜLTÜR, TURİZM, SANAT ve HABER DERGİSİ OCAK-ŞUBAT 1998 YIL:2 SAYI: 11-12 FİYATI: 1.250.000 TL.
Kurtuluş Günlerinde Artvin
Çoruh Nehrinin "Bedelsiz İhracatı"
Çevre ve İnsan Yaşamı

LİVANE DERGİSİ'ne abone olanlara sene sonunda,

* Resimli isim adresleri içeren alfabetik fihrist ve
* Tüm sayılarımızı biraraya getirebilmeniz için kapak göndereceğiz.
* 1998 yılı abone ücreti 7.500.000 TL'dır.

Ajansımızın hazırlamış olduğu ARTVİNLİLER REHBERİ'ni aldınız mı?

* 352 Sayfa
* Kuşe kağıda renkli baskı
* Tarihi ve turistik yerlerin tanıtımı
* Firma reklamları
* 3500 hemşehrimizin isim ve adresleri

İsteme Adresi: Süvari Cad. İnce İşhanı No: 11 K: 1 D: 1 34620 Sefaköy-İSTANBUL
Tel / Fax: (0.212) 580 00 55 - 541 65 11 - 541 66 33

Uzun Lâfın Kısası...

ZAZA
ARİSTOKRAT
Platinium
Traş Bıçağı

Şampiyondur

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü-İSTANBUL